

Evaluering af Arbejdstilsynets dialogmøder med bygherrer

Udarbejdet af:
Flemming Pedersen
Signe Mehlsen
Maya Flensburg Jensen
og Kaia Nielsen

September 2010

1 Indhold

1	Indhold	2
2	Forord	3
3	Konklusion og anbefalinger	4
4	Casebeskrivelser	24
5	Forberedelse og afvikling af dialogmøder	30
6	Dialogmødernes virkning og effekt på sikkerhed og arbejdsmiljø	41
7	Deltagernes vurdering af dialogmøderne	58
8	Metode	68

2 Forord

Dialogmøder med bygherrer er et nyt initiativ, som Arbejdstilsynet har igangsat i november 2009. Møderne afholdes tidligt i byggeriets udførelsesfase med deltagelse af bygherre samt andre for byggeriet relevante aktører. Det overordnede formål med dialogmøderne er at nedbringe antallet af ulykker på byggepladserne.

Arbejdstilsynets virkemidler har været:

- Dialogmøderne henvender sig som noget nyt til bygherren, hvilket baseres på en antagelse om, at bygherren spiller en afgørende rolle i forhold til den forebyggende ulykkesindsats og udvikling af sikkerheden på byggepladsen. I Arbejdstilsynets normale tilsynsindsats er der kontakt til byggepladsens daglige ledelse og eventuelle udførende entreprenører, men kun sjældent direkte kontakt med bygherre.
- Dialogmøderne bygger som navnet siger på dialog mellem Arbejdstilsynet samt bygherre og andre for byggeriet relevante aktører, hvor den normale tilsynsindsats bygger på kontrol. Arbejdstilsynet lover, at man kun giver reaktioner på dialogmøderne, hvis man overværer meget grelle forseelser, som bringer personer i direkte fare.
- Dialogmøderne er placeret først i udførelsesfasen sådan, at der potentielt er mulighed for at gennemføre ændringer, som kan gælde for resten af udførelsen.

Dialogmøderne er rettet mod de større byggepladser. De enkelte tilsynscentre har ud fra en overordnet ramme haft ansvaret for at udvælge, tilrettelægge og gennemføre dialogmøder i eget område.

Dialogmøder er et nyt initiativ og Arbejdstilsynet har derfor ønsket en evaluering af indsatsen. Evalueringen bygger på et udvalg af de dialogmøder, som er gennemført i perioden november 2009 til og med marts 2010.

Formålet med evalueringen er at undersøge om Arbejdstilsynets dialogmøder med bygherrer har påvirket den forebyggende ulykkesindsats på byggepladserne samt udviklingen i sikkerheden på de besøgte byggepladser. Derudover er det ønsket, at evaluator kommer med forslag til, hvordan dialogmøderne kan udføres mere hensigtsmæssigt i fremtiden.

Evalueringen er dels gennemført som en virkningsevaluering, hvor det beskrives hvordan indsatsen virker og hvilken virkning der har været af indsatsen på byggepladser med dialogmøder. Dels er der gennemført en mindre effektevaluering, som sammenligner Arbejdstilsynets reaktioner mellem byggepladser som har haft dialogmøder med en kontrolgruppe, der ikke har haft dialogmøder.

Evalueringen er gennemført af TeamArbejdsliv og Grontmij | Carl Bro AS i konsortium.

Medarbejdere på projektet har været: Jan Nygaard Hansen, Tanja Schou Hartmann, Maya Flensburg Jensen, Thomas Fløe Jensen, Tina Krøgh Jeppesen, Hans Jørgen Limborg, Signe Mehlsen, Kaia Nielsen og Flemming Pedersen

September 2010

3 Konklusion og anbefalinger

Evalueringen af Arbejdstilsynets dialogmøder med bygherre er gennemført i perioden ultimo marts til og med august 2010. Evalueringen bygger primært på data om 38 dialogmøder gennemført i perioden november 2009 til og med marts 2010.

3.1 Dialogmøde med bygherre om ulykkesforebyggelse

I følge Arbejdstilsynets udbud er:

Formålet med dialogmøder er via dialog med bygherren, projekterende, rådgivere, entreprenører, sikkerhedsrepræsentanten m.fl., at fokusere på ulykkesforebyggelse – ”den sikre byggeplads” – på et tidligt tidspunkt i byggeprocessen, og at aktiviteten derved bidrager til, at antallet af arbejdsulykker inden for byggeriet falder i 2010 i forhold til 2008.

Arbejdstilsynets initiativ omkring dialogmøder er sat i gang november 2009. Initiativet retter sig mod de største anmeldte byggepladser og alle involverede parter på byggepladsen indbydes. Der er ikke fastlagt præcise retningslinjer for indholdet af dialogen med bygherrer. Den fælles ramme for dialogmødet, som alle tilsynscentre er underlagt, omfatter følgende punkter:

- Arbejdstilsynet orienterer om reglerne på området, om de forskellige aktørers ansvar og rolle i forhold til projekteringen, om risikovurdering i forbindelse med den konkrete planlægning og tilrettelæggelse af de forskellige opgavers udførelse samt indbyrdes koordinering.
- Fællesområderne på byggepladsen gennemgås (runding på byggepladsen)
- Hvis der er overhængende fare for de ansattes sikkerhed og sundhed kan den tilsynsførende i forbindelse med selve dialogmødet afgive strakspåbud/forbud, men ellers vil den tilsynsførende ikke afgive reaktioner.

3.2 Evalueringens formål og forståelse af opgaven

Arbejdstilsynet ønsker via evaluering af dialogmøder at få svar på følgende spørgsmål:

1. Hvilke ulykkesforebyggende initiativer har dialogmøderne evt. medført på byggepladserne?
2. Hvem har taget initiativ til disse ændringer og hvad var baggrunden for det?
3. Om og hvordan dialogmøder har ændret adfærd og bevidsthed hos bygherre, projekterende, rådgivere, arbejdsmiljøkoordinator og/eller entreprenører m.fl.?
4. Om dialogmøderne har forbedret sikkerheden på byggepladsen, og i så fald hvordan?
5. Om dialogmøderne har haft en effekt på det faktiske arbejdsmiljø på byggepladserne i form af færre materielle reaktioner end på sammenlignelige byggepladser, der ikke har haft dialogmøder?

Evalueringsrapporten skal endvidere belyse bygherren og øvrige deltageres holdning til metoden, indholdet af mødet og forløbet samt en vurdering af relevansen og vigtigheden af de emner, som Arbejdstilsynet har taget op.

Desuden ønskes en vurdering af dialogmøder som virkemiddel for Arbejdstilsynet, herunder hvordan der kan opnås størst effekt, fx hvilke aktører på byggepladsen Arbejdstilsynet skal henvende sig til og hvilke emner, der skal fokuseres på.

Endelig ønskes konklusioner på læringspunkter - hvad der kan gøres bedre og evt. udpegning af afgørende faktorer for et godt dialogforløb og et mindre godt dialogforløb.

3.3 Evaluators opgaveløsning

Evalueringen er primært gennemført som en virkningsevaluering, der hovedsageligt bygger på interview med deltagere fra dialogmøderne og sekundært på en grundregistrering af data om bygherrer og byggeri samt baggrundsinterview med udvalgte tilsynsførende. Der er indgået 38 cases i denne del af evalueringen.

Virkningsevalueringen vil besvare evalueringsspørgsmål et til fire via spørgsmål til blandt andet deltagerens forhåndsindstilling til Arbejdstilsynets initiativ, de deltagere der deltog i mødet, forberedelsen til mødet samt mødets indhold og forløb. Derudover er der spurgt til de initiativer som er sat i gang, den ændrede viden, rolleforståelse¹ og adfærd dialogmøderne har givet anledning til. Endvidere er der spurgt til deltagerens oplevelse af stemningen, dialogen, om mødet levede op til deltagerens forventning, deltagerens tilfredshed med mødet, samt forslag til forbedringer af dialogmødet. I interviewene er der lagt vægt på særskilt at få bygherrens svar og holdninger frem (se interviewguide bilag B). Der er samtidig gennemført en mindre omfattende effektevaluering, som sammenligner Arbejdstilsynets reaktioner til en gruppe af byggepladser med dialogmøder med en gruppe af byggepladser uden dialogmøder. Effektevalueringen vil besvare evalueringsspørgsmål fem. Effektevalueringen bygger på 18 cases med dialogmøder og en kontrolgruppe på 36 cases.

3.4 Resume

Resuméet er skrevet i forhold til de evalueringsspørgsmål som Arbejdstilsynet har bedt evaluator om at undersøge. Den fulde konklusion dækker flere aspekter og langt flere nuanceringer af, hvordan dialogmøderne er foregået og hvilken virkning og effekten de har haft.

Hvilke ulykkesforebyggende initiativer har dialogmøderne evt. medført på byggepladserne?

Generelt har dialogmøderne givet især bygherre, men også andre aktører, større viden om bygherrens ansvar og pligter. Der er samtidig taget konkrete initiativer på 23 af de besøgte byggepladser. Initiativerne relaterer sig til konkrete forbedringer i byggeriernes udførelsesfase. Nogle initiativer handler om det systematiske arbejdsmiljøarbejde (fx dokumentation i Plan for sikkerhed og sundhed [PSS]), mens andre handler om at ændre på arbejdsprocesserne (fx hjælpemidler). Der har været et større fokus på, hvordan arbejdsmiljø generelt forbedres end på det snævert ulykkesforebyggende arbejde.

Der er meget få steder, hvor der er sket ændringer, som er ført tilbage til projekteringen eller hvor der har været refleksion over, hvordan projekteringen kunne være grebet anderledes an. Ændringerne er primært 'her og nu' ændringer i forhold til udførelsesfasen.

Hvem har taget initiativ til disse ændringer og hvad var baggrunden for det?

Initiativtagerne er hyppigst bygherre eller de aktører som varetager bygherres ansvar. Der har primært været tale om arbejdsmiljøkoordinator i udførelsen og sekundært bygherre selv, bygherrerådgiveren og projekterende. Dialogmødedeltagerne forklarer i evalueringen, at det var naturligt, at det var dem der tog initiativet, men de kan ikke komme tættere på en forklaring af hvorfor.

Om og hvordan dialogmøder har ændret adfærd og bevidsthed hos bygherre, projekterende, rådgivere, arbejdsmiljøkoordinator og/eller entreprenører m.fl.?

Dialogmøderne er med til at sprede viden om indholdet af bekendtgørelse 1416 om bygherrens pligter i byggebranchen og betyder at bygherre, dennes rådgivere og projekterende hurtigere end ellers begynder at arbejde på at leve op til kravene.

Især i forhold til bygherres pligter er der især hos bygherre en intention om, at ændre adfærd ved næste byggeprojekt. I forhold til bygherres pligter, i forbindelse med projekteringen af det aktuelle byggeprojekt, er der ikke sket ændringer (mødet kommer for sent), og i forbindelse med bygherres pligter, i forhold til udførelsen af det aktuelle byggeri, er der sket små ændringer i rolleklarhed.

¹ Evaluator har valgt at fortolke 'bevidsthedsmæssige ændringer' som de ændringer der er sket i aktørernes viden og rolle forståelse.

Hos en del af de lidt mindre entreprenører men stadig store aktører på de konkrete byggesager samt de projekterende i samme byggeprojekter betyder dialogmødet, at parterne får en forventning om at de efterfølgende kan kontakte Arbejdstilsynet, når de står med konkrete overvejelser om valg af arbejdsprocesser i udførelsen.

Om dialogmøderne har forbedret sikkerheden på byggepladsen, og i så fald hvordan?

Aktørerne har svært ved selv at vurdere om sikkerheden er forbedret på pladserne. Der har været et antal mindre ulykker efter dialogmødet på de pladser, som er indgået i undersøgelsen. Hvis vi ser på sikkerhedskulturen og refleksionen over sikkerhed så har mødet ikke betydet væsentlige forandringer på den konkrete byggeplads. Der er sket et mindre antal konkrete forbedringer, som har fulgt direkte af selve dialogmødet. Vi har imidlertid ikke kunnet iagttage mere varige forandringer på byggepladserne. Noget tyder dog på, at dialogmøderne har skabt et potentiale for, at deltagerne, i forbindelse med nye byggeprojekter, vil have en større opmærksomhed på pligter og ansvar i byggeriet, og dermed også på sikkerheden. Evaluator er dog varsom med at tillægge disse fremtidige potentialer en stor værdi, da disse udelukkende beror på 'forventninger' fremfor reelle ændringer.

Om dialogmøderne har haft en effekt på det faktiske arbejdsmiljø på byggepladserne i form af færre materielle reaktioner end på sammenlignelige byggepladser, der ikke har haft dialogmøder?

Der kan ikke, ud fra en effektevaluering af de materielle reaktioner på 18 pladser med dialogmøde og 36 pladser uden dialogmøde, konkluderes, at der er statistisk signifikante forskelle, som viser en effekt på det faktiske arbejdsmiljø på byggepladserne. Vi kan anbefale, at man gentager analysen med et større antal pladser og eventuelt ved at inkludere det samlede billede af reaktioner under hele udførelsesfasen.

Desuden ønskes en vurdering af dialogmøder som virkemiddel for Arbejdstilsynet, herunder hvordan der kan opnås størst effekt, fx hvilke aktører på byggepladsen Arbejdstilsynet skal henvende sig til og hvilke emner, der skal fokuseres på.

Dialogmøder som virkemiddel en god ide og i pagt med tidens fokus på mindre ydre kontrol og mere egenkontrol i form af at aktørerne får mere viden og selv er med til reflekterer sig frem til at styrke arbejdsmiljøindsatsen.

Evaluator vurderer, at dialogmøder er et virkemiddel, der kan fungere i kombination med tilsyn. Dialogmødekonceptet baserer sig på oplysning og er et godt supplement til regulering og kontrol (tilsyn). Virkemidlet dialogmøder virker ved hjælp af rådgivning, men også gennem kommunikation. Dialogmødedeltagerne kan godt finde ud af, at Arbejdstilsynet kommer ud for at gå i dialog med dem og oplyse dem, på trods af Arbejdstilsynets traditionelle tilsynsrolle. Synergien mellem de to virkemidler viser sig ved at stort set alle bygherrer siger ja til et dialogmøde (bl.a. fordi man ikke siger nej til en tilsynsmyndighed). Det største problem ved at anvende dialog som virkemiddel er, at dialog kræver et mere lyttende og refleksivt møde med dialogpartnerne (byggeriets aktører), end virkemidlet tilsyn. Det er en udfordring for Arbejdstilsynet at bringe sine medarbejdere i stand til at kunne mestre metoden 'dialog'.

Når dialogmøder afholdes i begyndelsen af udførelsesfasen kommer der til at være to afdelinger af mødet. Den ene er mest relevant for bygherre, bygherrerådgiver og projekterende og handler om bygherres pligter og rollefordelingen aktørerne imellem. Den anden del handler om udførelsen af det konkrete byggeri og er mest relevant for arbejdsmiljøkoordinator i udførelsen, entreprenør og evt. projekterende.

Der kan være en fordel i at supplere dialogmøder med en ny type møder der samler bygherre, dennes rådgivere og vante projekterende, som udelukkende fokuserer på ansvar og pligter i projekteringen. Det vil bringe mere fokus på netop dette emne og få inddraget arbejdsmiljøkoordinator i projekteringen mere. Møderne vil kunne afholdes med kendte flergangsbygherrer og evt. uden at der er et konkret byggeri i fokus.

Læringspunkter - hvad der kan gøres bedre og evt. udpegning af afgørende faktorer for et godt dialogforløb og et mindre godt dialogforløb.

Det er vigtigt at have fokus på metoden dialog. Ved det gode dialogmøde er den tilsynsførende spørgende og ikke udspørgende. Den tilsynsførende kommer ikke kun med løsninger, men forsøger at få deltagerne til selv at se løsninger. Den tilsynsførende skaber billeder og eksempler, som deltagerne kan

bruge til selv at reflektere over de løsninger og metoder, som de kan benytte. I den forbindelse vurderer evaluatoren, at det er vigtigt at overveje om der kan tilbydes opkvalificering i at afholde dialogmøder.

3.5 Konklusion

Forberedelse af dialogmøderne

Tilsynscentrene havde kun kort tid fra beslutningen om at gennemføre dialogmøder blev truffet til de første møder skulle afholdes og forberedelsestiden var derfor kort. Den konkrete planlægning af mødernes indhold blev foretaget af det enkelte tilsynscenter ud fra en overordnet ramme som Arbejdstilsynet havde meldt ud.

Et tilsynscenter har primært afholdt dialogmøder med flergangsbygherrer, et andet har i nogen grad fulgt den samme strategi, mens de to sidste ikke synes at have selekteret efter bygherretype. Tilsynscentrene har bemandet opgaven med personer, som i forvejen har erfaring inden for bygge- & anlægsbranchen og oftest stor erfaring i jobbet. De tilsynsførende som evalueringen har haft kontakt til, har været positive over for opgaven og har set dialog med bygherrer og byggepladser som et godt supplement til deres normale tilsynsopgaver.

Tilsynscentrene har ikke fundet det nødvendigt at opkvalificere de tilsynsførende til den nye opgave. Der har heller ikke fra Arbejdstilsynet centralt fra været tilbud om opkvalificering til at afholde dialogmøder.

Bygherrens og andre aktørers modtagelse af dialogmøderne

De fleste deltagere tager godt imod tilbuddet om et dialogmøde og har haft en positiv tilgang til det. Arbejdstilsynet har i de fleste tilfælde inviteret bygherre, som derefter har inviteret de andre mødedeltagere.

Der er en række eksempler på, at interviewpersoner bruger meget positive ord om initiativet så som 'en kanon idé' og 'særdeles positivt'. Få var negative overfor initiativet, andre var neutrale. Der er ikke nævneværdig forskel på bygherre og de øvrige aktørers holdninger til Arbejdstilsynets initiativ.

Deltagerne begrundede deres positive tilgang med, at det er bedre at gå i dialog end at få påbud/forbud, at det er rart at snakke om en konkret byggesag på en uformel måde samt at det er positivt, at Arbejdstilsynet kommer ud i en anden rolle. Af øvrige begrundelser nævnes, at det er godt at Arbejdstilsynet kommer tidligt i byggeprocessen og at der sættes fokus på bygherrens pligter og ansvar.

En neutral holdning til Arbejdstilsynet begrundes hovedsagelig med at deltagerne ikke helt forstod idéen med konceptet. De få negative vurderinger gik på, at Arbejdstilsynet generelt ikke bør blande sig i byggeprocessen.

Bygherrenes motivation til at takke ja til dialogmøderne har overvejende været ud fra strategiske overvejelser; at det er vigtigt med et godt forhold til Arbejdstilsynet, at Arbejdstilsynet skal ind så tidligt som muligt for at undgå problemer senere og at mødet kan give et indblik i, hvad Arbejdstilsynet har fokus på. Byggeorganisationerne får indblik i, hvad Arbejdstilsynet går efter og de får en chance for at få tingene bragt i orden uden påbud. Samtidig indeholder dialogen mulighed for at byggeorganisationerne kan forklare sig, hvilket har betydning i forhold til opfattelsen af retfærdighed. Endvidere peges der på, at dialogmødet kan være med til at skærpe alles fokus og dermed være med til at forebygge ulykker som resultat af en fælles indsats.

En del af bygherrerne har ikke opfattet Arbejdstilsynets invitation som et tilbud der var til at afslå. De har oplevet, det var svært at sige nej til en offentlig tilsynsførende myndighed. For nogle har det været helt i orden, at de ikke følte de kunne sige nej, og de har sagtens kunne kombinere dette med den positive opfattelse af invitationen, som er nævnt oven for. Andre har følt sig mere eller mindre tvunget til at deltage. Der er dog også strategiske grunde til ikke at sige nej, og især blandt de offentlige bygherre kan der være en holdning til, at man ikke siger nej til en anden offentlig instans.

Ifølge de interviewede tilsynscentre er der få bygherrer, som siger nej til opfordringen om et dialogmøde. De få der er negativt stemte overfor initiativet er sandsynligvis de, som generelt er skeptiske overfor Arbejdstilsynet og myndighedsindblanding i forvejen.

En del af de øvrige aktører fortæller, at de deltager i dialogmødet, fordi bygherren inviterer – underforstået at man ikke siger nej til bygherren.

Den generelt positive forhåndsindstilling gav Arbejdstilsynet et optimalt udgangspunkt for dialogmøderne og viser, at det er et stort ønske om dialog fra byggeaktørernes side, når de får dem tilbudt. Der er med andre ord et marked for dialog blandt aktørerne i byggeriet som Arbejdstilsynet kan benytte sig af.

Information til deltagerne og deltagernes forberedelse til møderne

De fleste af deltagerne følte sig generelt ikke tilstrækkelig informeret om mødets formål og indhold. De ville gerne have haft flere informationer inden mødet. De har sagt ja til at deltage og har afventet mødet for at se, hvad det egentlige indhold ville blive.

Der er kun få som har forberedt sig mere grundigt til dialogmødet. Bygherrer giver oftere end øvrige deltagere udtryk for, at de havde forberedt sig. Bygherres forberedelse har dog ofte bestået i at lade en af de andre aktører stå for forberedelserne. En gennemgående begrundelse hos de, som ikke havde forberedt sig var, at de ikke vidste, hvad de skulle forberede sig på. Dette skyldes blandt andet, at der ikke har været udarbejdet en udfoldet dagsorden, som er tilgængelig for bygherre inden dialogmødet.

De tilsynsførende har haft meget kort tid fra den politiske udmelding af initiativet til det skulle sættes i værk. Det kan have haft betydning for, hvordan de tilsynsførende fik præsenteret initiativets idé og formål og indhold af mødet. På den anden side var initiativet også nyt for deltagerne. For bygherrerne var det første gang, de var hovedmålgruppe for en indsats fra Arbejdstilsynet. Der vil altid være uklarhed i forhold til noget, som man ikke har prøvet tidligere.

Mødedeltagerne oplever generelt ikke, at de blev spurgt, om de havde ønsker til mødets indhold, og de fleste havde ikke reflekteret nærmere over dette eller oplevede det som et problem. Deltagerne forholdt sig i mange tilfælde afventende, de som ikke er bygherrer, er ofte vant til, at det er Arbejdstilsynet, der sætter dagsorden.

Deltagere på dialogmøderne

Der har i gennemsnit været 4 – 5 deltagere (fra 2 – 8 personer) fra byggepladsen til dialogmøderne. På næsten alle møderne har bygherre eller dennes repræsentant deltaget, og på en stor del af møderne har arbejdsmiljøkoordinator i udførelsen og entreprenøren også været til stede. Af andre deltagere skal nævnes projekterende ingeniør og -arkitekt og i få tilfælde arbejdsmiljøkoordinator i projekteringen og sikkerhedsrepræsentanten. De fleste deltagere har oplevet at deres deltagelse var relevant.

I forbindelse med invitationen til mødet har Arbejdstilsynet i nogle tilfælde foreslået bestemte aktører eller drøftet udvælgelsen med bygherren. I andre tilfælde er det ikke blevet drøftet, men har været op til bygherre at bestemme. På spørgsmålet om Arbejdstilsynet skulle være mere specifik i, hvem de ønskede skulle deltage på dialogmødet er bygherrerne generelt enige om, at de selv er bedst til at afgøre, hvem som skal deltage.

Fra Arbejdstilsynet har der i hovedreglen deltaget to tilsynsførende, i enkelte møder dog tre.

Det har i særlig grad været Arbejdstilsynets hensigt at få bygherren til at deltage ved dialogmøderne, og det er positivt at det i langt de fleste tilfælde er lykkedes.

Dialogmødets placering

Dialogmødet er generelt blevet placeret i begyndelsen af udførelsesfasen, men der er alligevel stor forskel på hvor tidligt det har ligget.

Deltagerne er delte i deres opfattelse af, hvornår i byggeprocessen dialogmødet skal ligge. Omkring halvdelen mener, at dialogmødet burde afholdes tidligere, mens få mener, at det blev afholdt til tiden. I en mindre del af casene er deltagerne uenige, men her mener bygherrerne, at det er afholdt til tiden, og arbejdsmiljøkoordinatorer i udførelsen og entreprenører mener, at det burde være afholdt tidligere.

Begrundelserne for ønsket om at afholde mødet tidligere er, at mødet derved i højere grad kunne bruges til at skabe opmærksomhed på forebyggelse af ulykker, at man kunne nå at ændre i projektet, hvis Arbejdstilsynet påpegede nogle problemer, og for bygherrerne, at de kunne tage deres forholdsregler ud fra kendskabet til lovgivningen og bygherrens ansvar.

Begrundelserne for at tidspunktet er passende (dvs. når dialogmødet ligger tidligt i udførelsesfasen) er overvejende, at der er et konkret projekt at kigge på, men at man stadig kan nå at lave ændringer i forhold til udførelsen af konkrete arbejdsprocesser samt mere generelt i sikkerhedsarbejdet på pladsen – især hvis Arbejdstilsynet påpeger problemer. Det angives også som vigtigt, at entreprenøren er med på dialogmødet, og så kan det ikke ligge tidligere.

Forslag til forbedring af dialogmødets rammer

Mødedeltagerne er fremkommet med en række forslag til forbedring af dialogmødets rammer og indhold. Det drejer sig fx om mødets indhold og længde. Nogle af forslagene er i modstrid med hinanden og afspejler sandsynligvis deltagerens forskellige roller og interesser i byggeprocessen og forskellig forståelse af mødets formål. Der er dog generelt enighed om, at man gerne vil vide mere om mødets formål og indhold på forhånd, og at mødet skal være tilpasset det konkrete byggeprojekt.

Dialogmødernes struktur og indhold

Deltagerne beskriver overordnet, at dialogmøderne ud over en indledende præsentation af formål med mødet har bestået af en gennemgang af bygherrens ansvar og pligter ud fra Arbejdstilsynets bekendtgørelse og en gennemgang af byggeprojektet, herunder PSS og rundering.

Gennemgang af bygherrens pligter er foregået på forskellige måder. Nogle steder gøres det med udgangspunkt i bekendtgørelsen eller BAR Bygge og Anlægs faktablad om bygherrens pligter og ansvar, som også ofte udleveres. I andre tilfælde er det sket uden brug af materialer.

Gennemgangen af projektet er også foregået på forskellige måder. Nogle møder har haft meget fokus på PSS, og de tilsynsførende har enten inden eller under mødet læst denne igennem. I ét tilsynscenter vælger de tilsynsførende at spørge ind til PSS'ens indhold uden selv at læse den igennem. Dette for at sikre, at deltagerne ikke tror, at PSS'en er godkendt af Arbejdstilsynet. På andre møder har fokus mest været på arbejdsprocesser og entreprenørens udførelse af arbejdet.

Det er vores indtryk, at der kun på enkelte møder har været snakket om mulighederne for at forebygge arbejdsmiljøproblemer i projekteringsfasen med udgangspunkt i konkrete arbejdsprocesser i udførelsen.

Runderingen har været gennemført både i starten, midten og slutningen af mødet. Hvor runderingen er sket i starten af mødet, var det for at give de tilsynsførende et indtryk af pladsen, og for efterfølgende at kunne relatere konkret til eventuelle konstaterede problemer. På nogle pladser er der ikke foretaget rundering, enten fordi der ikke har været aktivitet på byggepladsen eller fordi dialogmødet ikke har haft udgangspunkt i en konkret byggesag.

Møderne har taget 1-3 timer, og hvor der har været en rundering, har denne taget ca. ½ time. Der er lidt forskel på mødets længde afhængig af, hvilket tilsynscenter mødet er blevet afholdt under.

To tilsynscentre har lavet et talepapir, som de tilsynsførende kan bruge under dialogmødet. Det ene er en liste med spørgsmål, især omkring arbejdsprocesser og kommunikation. Det andet talepapir er et forslag til dagsorden omfattende præsentation af deltagerne og formål, gennemgang af henholdsvis bygherrens, projekterendes og entreprenørens pligter, samt rundering på pladsen. Et tilsynscenter har fokus på at lade deltagerne selv fortælle om deres byggeri og tager udgangspunkt i den stolthed mødedeltagerne har i forhold til deres eget projekt.

Mange møder er indledt på en positiv måde, hvor Arbejdstilsynet har gjort det klart, at der kunne ville blive givet reaktioner, hvis man fandt direkte livstruende situationer på pladsen. Enkelte møder blev imidlertid indledt på en uheldig måde, som lagde en dæmper på dialogen. Deltagerne oplevede på disse møder at Arbejdstilsynet startede med at demonstrere deres magt ved at være udfarende og påpege mangler eller understrege, at de kunne give reaktioner.

Overordnet er dialogmøderne gennemført ud fra samme struktur og indhold. Går man et spadestik dybere, er det evaluators vurdering, at der er væsentlige forskelle på hvordan og i hvilket omfang elementerne er blevet behandlet. På de fleste møder er hovedvægten lagt på det konkrete byggeprojekt.

Dialogmødernes virkning

Dialogmødernes virkning på aktørernes erkendelse af ansvar og pligter

Et af målene med dialogmøderne har været at have dialog med bygherren om pligter og ansvar, som det fremgår af bygherrebekendtgørelsen, samt at de aktører som arbejder for bygherren får en forståelse for rollefordelingen.

Bygherrens pligter og ansvar er således også et tema der er blevet omtalt på en stor del af møderne. Det varierer dog, hvilket fokus reglerne har haft, og i hvor høj grad de er blevet drøftet. På nogle byggepladser har de tilsynsførende kun kort omtalt reglerne, mens reglerne, på andre byggepladser, er blevet udfoldet og relateret til de overvejelser der har været i forbindelse med det konkrete byggeprojekt. I det sidste tilfælde har orienteringen og samtalerne primært berørt bygherrens mulighed for at uddelegere eget ansvar, bygherrens moralske og økonomiske ansvar, kravene i udbudsfasen samt ansvars- og rollefordelingen ift. byggeriet.

Halvdelen af bygherrerne angiver, at samtalerne har resulteret i, at de har fået en ny forståelse af deres ansvar og pligter. Bygherrerne beskriver især, at de har fået en større forståelse for og præcisering af, hvad bygherreansvaret indebærer. De peger på, at især indsigten i, at ansvaret ikke kan udliciteres til andre aktører, har været interessant. Desuden er de også blevet mere bevidste om, at de har et ansvar for at sikre, at koordineringen og sikkerhedsforanstaltningerne er tænkt ind og dokumenteret allerede i projekteringsfasen. Man kan betegne det som videnskæssige ændringer, som forhåbentlig vil give sig til udtryk i et ændret refleksions- og handlemønster i fremtiden.

Der er også bygherrer, som ikke synes, de fik ny viden med fra mødet vedrørende deres ansvar og pligter. Generelt er det de store flergangsbygherrer (offentlige og private) som ikke synes, de lærte noget nyt, og de mindre bygherrer, som fik et udbytte. De som ikke fik et så stort udbytte, efterlyser flere eksempler på, hvordan de lever op til ansvaret og pligterne i praksis, fx viden om hvordan arbejdsmiljøkoordinering i projekteringen udføres i praksis. Hvornår skal koordineringen finde sted og hvad er kravene til dokumentation mv.? Nogle har en opfattelse af, at Arbejdstilsynet famler og ikke er tilstrækkeligt præcise, når de fortæller om reglerne og pligterne.

Når det handler om bygherrens pligter i forhold til arbejdsmiljøet under udførelsen er det kommet bag på flere bygherrer, at de ikke kan købe sig fra ansvaret eller kan skrive sig til, at entreprenøren skal overholde arbejdsmiljølovgivningen, men at de også selv har et ansvar for at sikre, at lovgivningen overholdes under udførelsesfasen – fx gennem sikkerhedsrunderinger.

De andre aktører nævner, at især bevidstheden om ansvarsfordelingen, dokumentation, udarbejdelse af journal og kravene i projekteringsfasen er blevet større.

Dialogmødernes virkning på aktørernes generelle holdning til arbejdsmiljø

Det er kun på en mindre del af byggepladserne, at aktørerne selv angiver, at de har ændret holdning til arbejdsmiljø. De aktører, der har ændret holdning, har gjort det i en positiv retning, dvs. at de alle er blevet mere bevidste og opmærksomme på vigtigheden af arbejdsmiljø.

De aktører, der ikke har oplevet en generel holdningsændring til arbejdsmiljø, forklarer det med, at de ikke har fået nogen ny information eller læring på mødet. Hovedparten af de aktører, der ikke har ændret holdning til arbejdsmiljø, nævner desuden, at den manglende holdningsændring skyldes, at de allerede prioriterer arbejdsmiljø højt.

Enkelte fremhæver, at de er blevet mere bevidste om konkrete sikkerhedsprocedurer vedrørende en specifik arbejdsproces.

Dialogmødernes virkning på byggepladsernes arbejdsmiljø

Der er foretaget taget ændringer som følge af mødet på 23 af de 38 besøgte byggepladser. I gennemsnit er der lavet 2,3 initiativer på hver af de 23 byggepladser. Vi vurderer dog, at der er tale om at møderne har medført forholdsvis få ændringer med virkning for arbejdsmiljøet i udførelsesfasen. Det er oftest små ændringer og ændringerne har haft karakter af at være konkrete og ikke ændringer af mere gennemgribende karakter.

På omkring en tredjedel af pladserne er der sket ændringer i PSS eller i indretning af fællesområder. Færre har ændret i afgrænsning af fællesområder, organiseringen af sikkerhedsarbejdet, sikkerheds-

møderne og/eller stillet nye krav til arbejdsprocesserne. Få har ændret i projekteringen, indholdet af sikkerhedsmøderne og/eller i krav til planlægning af byggeprocesser.

Eksempler på ændringer er: bedre ansvarsfordeling og dokumentation af håndtering af tekniske hjælpemidler, farligt arbejde (asbest) mm., markeringer/skraveringer på byggeplanen, nye beredskabsplaner, adgangsveje, trafikforhold, ophængning af ledninger og afskærmninger, bedre snerydning, oprydning og tilgængelighed, anskaffelse af tekniske hjælpemidler.

I nogle tilfælde består ændringen i en tilføjelse i PSS og i andre tilfælde er det en konkret udførelse af en byggeproces som ændres. Fælles er, at der er tale om meget konkrete 'her og nu' ændringer. De interviewede omtaler ikke ændringerne på en måde, der giver anledning til at tro at ændringerne vil få betydning på langt sigt ved at aktørerne fx er begyndt at tænke på en anden måde.

Andelen der har gennemført ændringer inden for følgende temaer	
PSS	12
Organisering af sikkerheds-arbejdet	12
Projekteringen	8
Indhold af sikkerhedsmøderne	7
Indretning af fællesområder	3
Afgrænsning af fællesområder	2
Krav til arbejdsprocesser	6
Krav til planlægning af byggeprocesser	4
Cases i alt	38

Overordnet viser resultaterne at de fleste ændringer er forekommet på de områder som ligger tættest på bygherrens og byggeledelsens ansvarsområder (PSS og fællesområder), mens der er sket færrest ændringer, i forhold som ligger tættere på enkelte entreprenørs ansvarsområder. Sikkerhedsmøder og sikkerhedsarbejdet afviger ved at der er sket få ændringer på trods af at ansvaret for områderne er placeret centralt i byggeorganisationen.

Det skal med i vurderingen af ændringer, at mødedeltagerne kan have ment, at tingene var i orden på byggepladsen og at det har været årsagen til at de ikke har foretaget ændringer som et resultat af dialogmødet.

Hvis vi kigger på, hvem der har stået bag ændringerne på byggepladserne, viser det sig, at det primært er arbejdsmiljøkoordinatoren, der har været initiativtager. Især bygherren og rådgiveren har dog også været initiativtager på nogle af initiativerne. Det er primært koordinatoren og entreprenøren der har været udfører af initiativerne i praksis, hvilket er meget naturligt i henhold til de almindelige aftaleforhold i byggeriet.

En interessant observation er, at der på 2 ud af 3 byggepladser, hvor *bygherren* har ændret bevidsthed om sin rolle, har været et ulykkesforebyggende initiativ. På lidt over halvdelen af disse byggepladser ved vi, at det er bygherren selv der har taget ansvaret for at få gennemført initiativet (dog har de ikke selv stået for at udføre det). På de andre byggepladser er det dog uklart, hvorvidt det er bygherrens ændrede rolleforståelse der har ledt til initiativer. Ikke desto mindre underbygger disse tal delvist hypotesen om, at bygherren spiller en central rolle for et vellykket arbejdsmiljøarbejde.

Ser man bredere og fokuserer på hvad der har været talt om på møderne er billedet mere positivt end når man ser på ændringer. På de fleste dialogmøder har der været talt om emnerne i tabellen neden for. Det er dog iøjnefaldende, at næsten en tredjedel af dialogmøderne ikke ifølge deltagerne har omhandlet en gennemgang af bygherrens pligter og ansvar, da dette var et af formålene med indsatsen.

Andelen der har gennemført ændringer inden for følgende temaer	
Bygherres pligter	27
PSS	34
Organisering af sikkerheds-arbejdet	32
Projekteringen	32
Indhold af sikkerhedsmøderne	23
Indretning af fællesområder	29
Afgrænsning af fællesområder	25
Krav til arbejdsprocesser	29
Krav til planlægning af byggeprocesser	25
Cases	38

Det er fx blevet diskuteret om ansvars- og rollefordelingen, især bygherrens og koordinatorens, har været i orden og hensigtsmæssig (jf. bygherrebekendtgørelsen). Hvilke krav der er til den foreliggende dokumentation, herunder detaljeringsgrad, PSS som et levende værktøj og indholdsmæssige elementer i PSS. I forhold til sikkerhedsarbejdets organisering har det fx handlet om krav til tilstedeværelse af en koordinator, dokumentation for uddannelse, referatpraksis og organisering af sikkerhedsmøderne. Ofte har der været fokus på, at disse overvejelser er vigtige allerede i opstartsfasen af byggeriet.

Der er også talt om indretning af fællesområder, krav til arbejdsprocesser, planlægning af byggeprocesser og afgrænsning af fællesområder. I forbindelse med drøftelserne af disse temaer er deltagerne til dialogmødet ofte gået meget konkret ind i det enkelte projekt og har bl.a. omtalt følgende: adgangsforhold og veje, trafikforhold, materialetransport, afskærmning, materialevalg og grej/hjælpemidler, løfte-teknikker, asbest og snerydning. Oftest har det handlet om for Arbejdstilsynet at afklare, om byggeorganisationen havde gjort sig overvejelser på området. Der har i de fleste tilfælde ikke være en kobling tilbage til projekteringen og en refleksion over, hvordan man på et tidligere tidspunkt kan forholde sig til emnerne.

Ofte har der også været en synergieffekt, hvor samtalerne om det mere konkrete og det organisatoriske er blevet koblet sammen. Fx har et konkret problem om asbest ledt til en diskussion om kravene til dokumentation af asbest.

Overordnet virker det som om, at temaerne på dialogmøderne har været behandlet meget forskelligartet forstået på den måde, at de tilsynsførende har grebet det forskelligt an og fokuseret på forskellige områder i byggeriets udførelse.

Baggrunden for at lave dialogmøder har været at nedsætte antallet af ulykker. Deltagerne er blevet spurgt om de emner der er drøftet har haft en virkning i forhold til forebyggelse af ulykker. En stor del af dialogmødedeltagerne, fremhæver, at de primært oplever, at der er blevet snakket om arbejdsmiljø generelt på dialogmødet frem for ulykker. Nogle af dialogmødedeltagerne fremhævede dog, at nedbringelse af ulykker og et forbedret arbejdsmiljø går 'hånd i hånd' for dem - og at dialogmødet dermed handlede om forebyggelse af ulykker. Men pointen er, at når mødet ofte handler om arbejdsmiljø i bred forstand, så må det også forventes, at virkningen er bredere end kun på ulykkesområdet.

Dialogmødernes virkning på sikkerheden på byggepladserne

Ved interviewene har vi spurgt de involverede aktører selv, hvordan de vurderer, at de initiativer, de har taget, har haft betydning for sikkerheden. Aktørerne selv havde svært ved at vurdere deres egen risikoprofil, og hvor stor betydning deres ændrede adfærd og viden har haft for sikkerheden. Derudover fornemmede vi, at aktørerne også havde en interesse i at underbetone, hvor vigtigt et givent initiativ havde været for sikkerheden, fordi der er en stor faglig stolthed i branchen.

Forskningen inden for ulykker viser, at det er svært at gennemskue risikoen for en ulykke før skaden er sket (Jørgensen, 2009)². Derfor har aktørerne også haft svært ved at vurdere, om dialogmøderne har mindsket risikoen for ulykker på deres egne pladser.

Dialogmødernes virkning på pladserne samlet set

Som opsummering af afsnittet om dialogmødets virkning kan vi sige:

- Arbejdstilsynet har formået at påvirke ca. halvdelen af bygherrerne holdningsmæssigt
- Arbejdstilsynet har været en medvirkende faktor til at motivere til, at der er blevet igangsat ændringer på lidt over halvdelen af de besøgte byggepladser.
- Omkring halvdelen af bygherrerne tilkendegiver, at de forventer at tage nye arbejdsmiljørelaterede initiativer i deres fremtidige projekter

I dette perspektiv har dialogmøderne medført konkrete forbedringer af sikkerheden på en del af byggepladserne og vil formodentlig også have en betydning for kommende byggepladser. Men der er ikke i første omgang tale om radikale forbedringer.

Baggrunden for evaluators vurdering af, at drøftelserne på møderne *ikke* har forbedret sikkerheden i særlig stor udstrækning, er at:

- Der er en stor gruppe af deltagerne der ikke har fået noget ud af mødet, primært fordi de selv vurderer, at de havde styr på arbejdsmiljøet i forvejen.
- De ulykkesforebyggende initiativer, der er lavet, er relativt begrænsede. De har primært bestået af små justeringer og foranstaltninger, som primært Arbejdstilsynet har været inspirationskilde til – og de har tilsyneladende kun få steder sat gang i mere gennemgribende processer.

De tilsynsførende peger på, at de ikke forventer at dialogmøderne vil have en umiddelbar effekt, men at de derimod vil have en effekt på længere sigt. Dette understøtter evalueringen også

Evaluator er som sådan ikke overrasket over, at et dialogmøde af ca. to timers varighed ikke har haft større virkning på pladserne samlet set. Dertil er interventionen for kort. Samtidigt sætter tidspunktet for afholdelse af dialogmøderne og den relativt korte tid mellem dialogmødet og evalueringen en begrænsning på den virkning, dialogmødet kan nå at have resulteret i.

Dialogmøderne set i et forandringsteoretisk perspektiv

Ideen bag dialogmøderne er at påvirke de, som sidder øverst i byggeorganisationen med det formål, at de kan skabe forandringer videre ned blandt de, som konkret udfører byggeopgaverne. Vi skal her indskyde, at evalueringen ikke har haft til mål at undersøge om den enkelte bygningsarbejder har kunnet mærke, at der har været et dialogmøde på pladsen. Vi ved derfor ikke, om de rent faktisk har kunnet mærke møderne, men vi antager, at når virkningen beskrives som begrænset ved interview med de centrale aktører, vil den også være det på niveau af den enkelte bygningsarbejder.

Vi vil dog alligevel pege på nogle forhold, som kan have betydning for om forandringer 'siver' ned i organisationen:

- Der er inden for byggeriet en forestilling om, at bygherren kan gå foran og sikre mest mulig fokus på sikkerhed i byggeriet, fx ved økonomisk og holdningsmæssigt at signalere at sikkerhedsarbejdet skal prioriteres højt. Sådan har det fx været ved et mindre antal større danske byggerier gennem de seneste 20 år. Der er ingen af de bygherrer, der har bidraget til evalueringen som umiddelbart er begyndt at opføre sig som en egentlig 'foregangsbygherre' på grund af deres deltagelse i dialogmødet.
- Formidlingsvejen ned i en byggepladsorganisation kan være lang og kringlet alt efter entreprisform og byggeriets størrelse. Det hænger blandt andet sammen med, at der ikke er et direkte arbejdsgiver/arbejdstager forhold mellem bygherre og den enkelte håndværker endsige mellem en hoved- eller totalentreprenør og håndværkere hos underentrepriser.

² Traditionel underkastes ulykker og årsagerne til disse først en undersøgelse, når de er sket (Jørgensen, Duijim & Troen, 2010).

- Bygherren har overordnet set beslutningsmyndigheden, men det er sjældent bygherren, der udfører de handlinger, der forbedrer sikkerheden på byggepladsen. Som tidligere beskrevet er det især i forhold til kommende byggeprocesser, at bygherrens øgede viden og bevidsthed vil komme arbejdsmiljøet til gode. Men bygherren vil stadig have brug for, at det er andre aktører som konkret sætter initiativer i gang for at forbedre sikkerheden.
- For nogle bygherrer har drivkraften til deltagelse i dialogmøderne især haft strategisk karakter, altså at man gerne vil stå på god fod med Arbejdstilsynet. Dette kan have en betydning i forhold til, hvor meget energi der efter mødet er lagt hos mødedeltagerne på at handle på mødets indhold, samt på den indsats, der er gjort for at bringe information fra mødet videre til de byggepladsaktører, som ikke deltog. Bygherren kan således mest have opfattet mødet som et informationsmøde og ikke tænkt, at det nødvendigvis skulle omsættes i handling fra deres side.

I perspektiv af forandringsteori kan man derfor sætte spørgsmålstegn ved om målene og midlerne ved dialogmøderne helt hænger sammen. Midlet til at nedbringe ulykker bør måske ikke udelukkende være at påvirke, de der har størst indflydelse på byggeprocessen, men også at sikre sig, at påvirkningen af beslutningsmyndigheden, når helt ned til den enkelte håndværker med henblik på at påvirke dennes sikkerhedskultur i positiv retning. Det kan enten ske ved, at de tilsynsførende tilbyder metoder til centrale aktører, som kan bidrage til denne 'snebold-effekt' ned i organisationen eller ved at sikkerhedsrepræsentanter eller håndværkerne selv deltager i en form for dialogmøde.

Virkning samlet set

Som før nævnt foregår dialogmødet i en del som handler om ansvar og pligter og en del som handler om byggeriets udførelse. Gennemgang af bygherrens ansvar og pligter har fokus på henholdsvis projekteringen eller udførelsen. Dette giver tre indsatsområder.

Skemaet neden for summerer de virkninger af indsatsen med dialogmøder som vi har fundet gennem evalueringen. Som det fremgår, er der en gennemgående inddeling i virkning for dette og for næste byggeri.

	Primær modtager	Sekundær modtager	Aktiveres	Virkning	Hvad virker? Anbefalinger
Viden om ansvar og pligter i projekteringen	Bygherre (BH-rådgiver)	Projekterende Koordinator i projekteringen	Næste byggeri	Intention om	Gode eksempler, inspiration, gode spørgsmål
Viden om ansvar og pligter i udførelsen	Bygherre (BH-rådgiver)	Koordinator i udførelsen (Byggepladsleder)	Dette byggeri	Sporadisk, formalia	Gode eksempler, inspiration, gode spørgsmål
			Næste byggeri	Intention om	
Udførelse	Entreprenør Koordinator i udførelsen	Projekterende	Dette byggeri	Konkrete løsninger (ikke reflekteriske) Intet tilbageslag til projekteringen	Erfaringer fra andre byggepladser Lære at se årsager. Føre tilbage til projekteringen
			Næste byggeri	Intention om	

I forhold til om viden om *ansvar og pligter i projekteringen* er virkningen af dialogmøderne stort set udelukkende en intention om at handle på en ny måde ved næste byggeprojekt.

Viden om *ansvar og pligter i udførelsen* har i nogle tilfælde ført til en større forståelse af roller i udførelsen og til korrektioner i dokumenter - men virkningen er sporadisk. Også her kan der håbes på at aktørerne bruger den viden de har fået ved næste byggeprojekt.

I forhold til *udførelsen* har der været en virkning i forhold til et mindre antal konkrete forbedringer af projekterne, men de er meget kontekstnære og det er ikke søgt at føre de problemer der er løst tilbage til spørgsmål om, hvordan de kunne have været løst allerede i projekteringen.

Samlet set ser vi, at virkningen af dialogmøderne, i den nuværende form, sandsynligvis i højere grad vil komme til udtryk i det næste byggeri som aktørerne deltager i end i det aktuelle byggeri. Med den uvisshed der altid vil være ved om der rent faktisk kommer en ændring, når de når til næste byggeri. Men vi tror på at dialogmøderne vil have en langsigtet oplysende og 'opdragende' effekt i forhold til aktørerne i byggeprocessen.

Helt konkret vurderer vi at kendskabet til Bekendtgørelse nr. 1416 (om bygherrens pligter) er blevet fremmet gennem indsatsen om dialogmøder.

Vi forestiller os, at virkning både set i forhold til det konkrete og set i forhold til det næste byggeri vil kunne øges ved at der arbejdes mere med at 'lære' mødedeltagerne selv at reflektere over løsninger og ved fx at have mere fokus på, hvordan et konkret problem i udførelsen kan løses allerede i projekteringen.

Dialogmøderne effekt på sikkerheden på byggepladserne

Der skiftes her fokus fra virkning til effekt. Der er set på antal reaktioner fra Arbejdstilsynet givet ved et enkelt tilsyn/aktion for henholdsvis 18 byggepladser med dialogmøder og 36 byggepladser uden dialogmøder.

Analysen viser en svag tendens til færre reaktioner blandt byggepladser med dialogmøder men forskellen er ikke statistisk signifikant.

Analysen er udført på meget få cases og med få cases i kontrolgruppen. Vi må derfor pege på, at resultatet kunne se anderledes ud, hvis undersøgelsen gentages for to større populationer af pladser med og uden dialogmøde.

Der kan derfor ikke på det foreliggende grundlag konkluderes, at dialogmøderne har en effekt i forhold til bedre forebyggelse af ulykker eller til at skabe et bedre arbejdsmiljø i bredere forstand.

Deltagernes tilfredshed med dialogmøderne

Overordnet tilfredshed

Ved en stor del af møderne udtrykker deltagerne alt i alt tilfredshed med møderne. Kun deltagerne ved et par dialogmøder er generelt utilfredse. De, der alt i alt er tilfredse med dialogmøderne, uddyber tilfredsheden med forskellige forhold; at de fik indskærpet deres pligter og ansvar (specielt bygherrerne), at de fik en snak om løsninger og at mødet foregik i en god dialog og omgangstone. Utilfredsheden begrundes fx med at dialogmødet ikke bidrog med noget nyt, mødet var ustruktureret og at Arbejdstilsynet havde vanskeligt ved at fralægge sig myndighedsrollen.

Andre tilfredshedsindikatorer

Det er positivt, at langt de fleste byggepladser vil deltage i et dialogmøde, hvis de får tilbuddet igen på en ny plads. For nogle kan det dog være en strategisk overvejelse i forhold til om det er klogt at sige 'nej' til Arbejdstilsynet, og hvilke konsekvenser i form af øget bevågenhed på deres byggeplads et 'nej' vil få.

Næsten alle deltagere kan anbefale andre byggepladser at deltage i et dialogmøde. At deltagerne vil anbefale andre i branchen at deltage i et dialogmøde med Arbejdstilsynet understreger deltagernes tro på, at mødet kan få betydning både i forhold til det enkelte møde og i fremtiden. Endvidere at deltagerne gerne vil sætte sig selv i spil i forhold til at anbefale Arbejdstilsynets møder og på den måde være med til at udbrede initiativets idé.

Flere synes at kombinationen af dialogmøder og tilsyn er god, og at de to tilgange supplerer hinanden. Dialogmøder er en god måde at starte en byggeplads op på og få en dialog om forebyggende tiltag. Ved efterfølgende tilsyn kan Arbejdstilsynet så kontrollere, om tingene er i orden. Er de ikke det, synes flere, at det er i orden, at Arbejdstilsynet reagerer. Men man skal have en chance først. En del har dog ikke forholdt sig til dette spørgsmål.

Ved næsten alle møderne udtrykker deltagerne, at de tror på, at initiativet med dialogmøder med bygherrer kan være med til at løfte branchens arbejdsmiljø. Vurderingen underbygges med at bygherren har fået større viden om ansvar og pligter, mødet har skabt en fælles bevidsthed om sikkerhed og arbejdsmiljø blandt byggepladsens aktører og man kommer i gang med arbejdsmiljøarbejdet tidligere end ellers.

Mødedeltagernes tiltro til at møderne kan være med til at løfte branchens arbejdsmiljø tyder på, at deltagerne ser nogle perspektiver, der rækker længere end det enkelte møde og den aktuelle byggeplads.

Tilfredshed med indholdet af møderne

En del af mødedeltagerne oplever, at møderne udgjorde en tilpas blanding af konkret anvisning og generel oplysning. Nogle oplever, at mødet overvejende er generelt, og at det var, hvad de havde forventet ud fra mødets formål. Der er dog også en gruppe, der mener, at mødet ikke var handlingsanvisende nok og er utilfredse med, at Arbejdstilsynet ikke gav flere konkrete råd og løsningsforslag. Nogle giver udtryk for, at de tilsynsførende ikke havde tilstrækkelig kendskab til byggeprocesser og manglede rutine i at afholde møderne, mens man på en byggeplads foreslår, at de tilsynsførende uddannes i dialogmøder.

Deltagerne er generelt tilfredse med at mødet både tager bygherres ansvar og pligter op og at den konkrete udførelse er i fokus. Der er ingen som siger, at det ene af de to elementer ikke skulle være med på mødet. Det virker fx også fornuftigt for deltagerne at PSS ofte har været i fokus under møderne og at der har været en rundring på pladsen. Der er således umiddelbart ingen elementer på møderne som deltagerne generelt set har været utilfredse med. Men der er aktører, som har været mere tilfredse med nogle elementer end andre. Fx har entreprenører ofte ikke haft den store interesse, når det har handlet om bygherres pligter under projekteringen og bygherre har været mindre interesseret når mødet kom tæt på konkrete arbejdsprocesser i udførelsen. Der kan være utilfredshed med, hvordan indholdet konkret er forvaltet eller har udformet sig i dialog med den tilsynsførende. Men man er enige, i at punkterne er relevante.

Elementer som deltagerne udtrykte særlig tilfreds med var de generelle drøftelser af sikkerhed og sundhed (specielt bygherrerne), rundgangen på byggepladsen og løsningsforslag i forhold til byggepladserne problemstillinger. Elementer deltagerne var mindre tilfredse med var fx at man ikke på forhånd vidste, hvad mødet handlede om, at mødet var for langt og at de tilsynsførende ikke havde sat sig ind i byggesagen på forhånd.

I princippet er deltagergrupperne tilfredse med at møderne både indeholder oplysning om regler og pligter for bygherre samt en konkret gennemgang af byggeriets udførelse. Selv om nogle bygherrer allerede kender til reglerne om ansvar og pligter, vil de gerne vide mere og især gerne drøfte, hvad reglerne betyder i praksis. Her er det problematisk, hvis tilsynsførende kun kan orientere om ansvar og pligter og ikke selv har praktisk erfaring eller billeder på, hvordan praksis kan være.

Deltagerne ønsker anerkendelse for det arbejdsmiljøarbejde, de har gjort. I de (få) tilfælde hvor deltagerne oplever, at de har gjort et rigtig godt stykke arbejde med deres PSS og de tilsynsførende ikke har sat sig ind i den eller ikke behandler den konkret på mødet, bliver deltagerne skuffede.

Nogle deltagere efterlyser en dagsorden og mere struktur på møderne.

Dialogmødet inviterer i sin form til dialog mellem aktørerne i byggeprocessen og Arbejdstilsynet. Nogle af de interviewede ser mødet som begyndelsen på en praksis, hvor de har nemmere adgang til at spørge Arbejdstilsynet om lovligheden vedrørende konkrete arbejdsprocesser i byggeriet. De tænker, at næste gang de står og er i tvivl i udførelsesfasen, kan de kontakte Arbejdstilsynet og få dialog og rådgivning om løsningen. Det er vigtigt for Arbejdstilsynet at forstå, at man med indførelsen af dialogmøder potentielt skaber et behov for at være yderligere til rådighed for dialog med byggeorganisationerne. Arbejdstilsynet bør overveje, om man både har interessen og midlerne til denne yderligere kontakt med byggepladserne, og om det skal være en del af Arbejdstilsynets opgave.

I praksis har dialogmøderne ikke afgrænset sig skarpt til at forebygge ulykker, men har mere bredt handlet om arbejdsmiljø, fx også ergonomi. Det synes ikke at være noget som deltagerne går særlig meget op i. De synes møderne har handlet bredt set om arbejdsmiljø og ikke specifikt om ulykker.

Stemningen på møderne – oplevelse af dialog

Stemningen opleves som positiv på en stor del af møderne. Generelt har deltagerne i et dialogmøde samme oplevelse af stemningen. Ved enkelte møder oplever deltagerne, at stemningen var dårlig og ved andre møder, var der forskellige opfattelser af stemningen. Nogle mødedeltagere giver udtryk for, at de selv var tilbageholdne i mødets begyndelse, da de var usikre på, hvad de kunne forvente. På enkelte andre møder gik udviklingen den anden vej – mødedeltagerne havde set frem til dialogen med positive forventninger, men blev skuffede, fordi de ikke oplevede, at det blev en dialog. De, der har taget stilling til stemningen mellem deltagerne indbyrdes, oplever generelt at denne er god. Deltagerne tillægger generelt stemningen og dialogen stor betydning for mødets resultat. Ved omkring halvdelen af møderne er der dog ikke spurgt om en sådan sammenhæng.

Ved en større del af møderne oplever deltagerne, at mødet foregik som en dialog, hvor de kunne påvirke indholdet af mødet. Enkelte udtrykker, at mødet var en blanding af information og dialog, og ved få møder havde deltagerne forskellige opfattelser af, om der var dialog eller ej. Ved et mindre antal møder var deltagerne enige om, at mødet ikke formede sig som dialog, men som envejskommunikation. Der, hvor der var dialog, beskrives denne i forhold til nogle møder som 'Arbejdstilsynet spurgte og vi svarede'. Ved andre møder oplever deltagerne en mere fri dialog, og at denne foregik både mellem deltagerne indbyrdes og med Arbejdstilsynet.

Oplevelsen af envejskommunikation på møderne uddybes med, at deltagerne ikke følte, at de kunne spørge på grund af de tilsynsførendes attitude. Der var ikke en tillidsfuld stemning, der muliggjorde at de havde lyst til at spørge og eventuelt blotte sig. På et af møderne med envejskommunikation udtrykker deltagerne dog tilfredshed, hvilket uddybes med at de tilsynsførende var positive og imødekommende.

For en dels vedkommende levede dialogmødet op til deres forestillinger om mødet. En del havde ikke gjort sig forestillinger på forhånd, men "*mødte bare op med åbent sind*". De, der blev skuffede, angiver forskellige begrundelser. Fx havde de forestillet sig; at mødet i højere grad handlede om bygherrens pligter og koordinering af sikkerhedsarbejdet; at byggepladsen var blevet gennemgået og konkrete løsninger drøftet; eller at der var mere dialog og tid til spørgsmål. Ønskerne er forskelligartede og afspejler deltagerens forskellige rolle og interesse i projektet, udgangspunkt og det konkrete mødes forløb.

Evalueringen underbygger en sammenhæng mellem dialog, stemning og generel vurdering af mødet. God stemning og god dialog er afgørende faktorer for en positiv vurdering. Det synes vigtigt, at Arbejdstilsynet er initiativtager og indleder med at bidrage til en god stemning fx i forhold til indgangsreplikkerne og opstart på mødet. Deltagerne er generelt lidt usikre i forhold til mødet og Arbejdstilsynets rolle og nogle indtager derfor indledningsvis en afventende attitude. Under selve mødet er det det vedvarende fokus på, at mødet skal være en dialog og forståelse for deltagerens problemstillinger, der bibeholder den gode stemning. Her spiller deltagerne også en afgørende rolle for at holde fastholde og bidrage til dialogen.

Evalueringen viser endvidere, at der ikke blandt deltagerne er én bestemt opfattelse af, hvad en dialog er. Blandt de, der oplever, at der var en dialog, formede mødet sig enten som en reel dialog mellem (nogenlunde) ligeværdige parter og på tværs af Arbejdstilsynet og de øvrige deltagere – eller som 'Arbejdstilsynet spørger og deltagerne svarer'. Når sidstnævnte opleves som en dialog, skyldes det sandsynligvis de tilsynsførendes attitude og tilgang til mødet. Dette underbygges af, at ikke alle møder formede sig som 'spørgsmål og svar' blev oplevet som dialog. Ved et møde oplevede deltagerne, at Arbejdstilsynets udspørgen udviklede sig til et slags 'forhør'.

Dialog som metode - diskussion

I Arbejdstilsynets beskrivelse af de overordnede rammer for indholdet kan mødet opfattes som et orienterings- og vejledningsmøde, hvor de tilsynsførendes rolle er at formidle ny viden og give vejledning i forhold til den konkrete byggeplads (afsnit 3.1). Samtidig betegnes mødet som et dialogmøde uden at der er en definition af metoden dialog.

Evaluators forståelse af et dialogmøde er, at det bør være mere end orientering og formidling. Vi kan ud fra evalueringen se at emnet om bygherrens ansvar og pligter ikke får nogen stor virkning for deltagerne, hvis det blot er en orientering om ansvar og pligter. Der er brug for at få bygherre og de andre aktører til selv at reflektere over, hvordan de lever op til deres ansvar og pligter. Den del af mødet som pri-

mært omhandler gennemgang af fællesområderne og det konkrete byggeri kan nemmere fungerer uden at aktørerne begynder selv at reflektere – her kan man finde nogle fælles løsninger – men også her vil udbyttet på længere sigt (kommende byggeprojekter) være større, hvis dialogen medfører refleksion hos aktørerne.

Der er flere definitioner på dialog, men fælles for dem er, at det er en ligeværdig samtale mellem flere parter og hvor alle går ind i samtalen for at lære noget nyt. Dialogmødet giver mulighed for, at deltagerne indbyrdes lytter til hinanden, kobler sig på hinandens udsagn og i fællesskab får idéer og tænker kreativt.

Evalueringen viser fx (se afsnit oven for) at nogle af møderne, formede sig som 'spørgsmål-svar', hvilket ikke kan betegnes som dialog. Og evalueringen viser fx at der især omkring pligter og ansvar mangler dialog mellem parterne omkring det at finde på en god måde til i praksis at leve op til ansvar og pligter. Det er vigtigt at kunne få mødedeltagerne til selv at tænke nye tanker og ikke kun at formidle en løsning. Tilsynsførendes spørgsmål skal være nysgerrige og åbne, skabe billeder og forestillinger som aktørerne kan forholde sig til, så deltagerne får forståelsen af, at der er en gevinst ved at fokusere på arbejdsmiljø og ulykkesforebyggelse som på kort eller længere sigt får dem til at ændre adfærd og handlinger.

Det er derfor evaluators opfattelse, at der er brug for mere fokus på dialog som metode. Der er brug for uddannelse og opkvalificering i rollen som proces facilitator samt i metoder og spørgeteknikker, der kan anvendes i et dialogmøde.

Der er også brug for at de tilsynsførende selv får et refleksivt forhold til dialog som metode. Ideelt set er det defineret som en ligeværdig samtale, men da Arbejdstilsynet af aktørerne traditionelt opfattes som en tilsynsinstitution, så bør det føre til refleksioner over, hvor ligeværdig dialogen kan blive og refleksioner over, hvordan man som tilsynsførende kan gøre den mere ligeværdig.

Vi har opstillet en række kriterier for det gode dialogmøde.

Det gode dialogmøde:

- Skaber læring og refleksion fx i forbindelse med at inddrage tidligere erfaringer i en dialog om fremtidige håndtering af arbejdsmiljøproblemstillinger, roller og opgaver
- Giver deltagerne mulighed for at lytte til hinanden, koble sig på hinandens tanker og overvejelser og dermed mulighed for at udvikle nye idéer og måder at gøre tingene på
- Giver forskellige aktører fælles forståelse, afgrænser roller og giver fælles fodslag om ulykkesforebyggelse og arbejdsmiljøarbejde
- Sættes initiativer i gang, som ellers ikke ville være sket
- Bringer emner frem som aktørerne på et ordinært tilsyn ikke ville bringe frem over for Arbejdstilsynet
- Giver byggepladserne en chance for at få bragt forholdene i orden uden tvang/sanktioner.

Dialog som virkemiddel

Dialogmøder blev igangsat med det formål at nedbringe arbejdsulykker i bygge- & anlægsbranchen og er et nyt virkemiddel for Arbejdstilsynet.

I en undersøgelse af Virkemidler i Arbejdsmiljøarbejdet (TeamArbejdsliv 2010) præsenteres virkemidler ved, at de enten kan virke ved prædiken, pisk eller gulerod³. De tre begreber kan også beskrives som begreberne; oplysning, regulering eller incitament. Arbejdstilsynets almindelige tilsynsindsats kan primært karakteriseres ved at virke ved hjælp regulering (som gør det til et incitament for virksomhederne at overholde reglerne). Dialogmøderne er derfor et nybrud ved, at de primært fungerer ved hjælp af virkemidlet oplysning.

I samme undersøgelse klassificeres virkemidler videre ud i et større antal kategorier og her falder tilsynsindsatsen ind under virkemidlet 'regulering', som blandt andet dækker over inspektion/tilsyn og kontrol. Dialogmøder som virkemiddel vil i samme klassifikation placeres som en blanding af 'Rådgivning' og 'Kommunikation' (her tænker vi specielt på spredning af indholdet i bygherre bekendtgørelsen).

³ Vedung E, Bemelmans-Videc M-L, Rist R. Carrots, sticks and sermons. In: Anonymous Transaction Publishers.

Der er ikke noget i vejen for, at den samme afsender (Arbejdstilsynet) anvender forskellige virkemidler for at opnå sit mål (et bedre arbejdsmiljø). Det sker ofte i andre sammenhænge og blandt andre offentlige myndigheder at regulering og oplysning kombineres.

Rådgivning er i forvejen et kendt virkemiddel i arbejdsmiljøarbejdet, fx eksemplificeret ved de nuværende arbejdsmiljørådgivere, tidligere BST-system og den i forhold til byggebranchen aktuelle indsats via Byggeriets Arbejdsmiljøbus. Branchearbejdsmiljørådet for Bygge & Anlæg leverer i høj grad en kommunikationsindsats i forhold til byggebranchen.

Ideen om dialogmøder rettet mod byggebranchen må derfor generelt vurderes som fornuftig. I et samfund, hvor der sker en bevægelse i forhold til, at borgerne skal forholde sig mere reflektivt i både arbejds- og hverdagsliv passer dialogmøder godt ind i denne trend. Det er en god ide at oplyse bygherrer og andre aktører om deres pligter og ansvar og det er en god ide at gå i dialog om nogle mere konkrete forhold på byggepladserne på et tidligt tidspunkt. Begge dele kan forhåbentlig på både kort og langt sigt styrke egenrefleksionen blandt aktørerne i byggebranchen.

Konkret kan vi se, at to forhold skal opfyldes for at Arbejdstilsynet lykkes med virkemidlet dialogmøder:

- Modtageren skal forstå og acceptere, at dialogmøder er et andet virkemiddel end tilsyn, ellers går det galt.
- Afsenderen skal anvende metoder som passer til det virkemiddel, man anvender.

Som det fremgår i konklusionsafsnittet er der blandt aktørerne stor åbenhed over for det skift af rolle som de tilsynsførende formidler i forbindelse med invitationen til møderne og ved mødernes indledning; de tilsynsførende kommer for at gå i dialog og giver kun reaktioner, hvis de overværer forhold som giver overhængende fare for ulykker. Der er enkelte dialogmøder, hvor aktørerne oplever, at den tilsynsførende ikke blev i rollen som dialogpartner, men i stedet tog den traditionelle rolle som tilsynsførende med 'bødeblok'. Men generelt lykkes rolleskiftet fint.

En af grundene til, at det lykkes for Arbejdstilsynet at få mange bygherrer til at tage mod invitationen er i øvrigt dobbeltrollen som både tilsynsmyndighed og dialogpartner. Hvis ikke bygherrerne kendte Arbejdstilsynets rolle som tilsynsmyndighed ville der formodentlig være færre som sagde ja til møderne. Vi forestiller os, at det ville have været langt sværere for fx Byggeriets Arbejdsmiljøbus at skaffe sig adgang til dialogmøder med bygherre, end det har været for Arbejdstilsynet. Set på denne måde er der for Arbejdstilsynet en positiv synergi mellem virkemidlet kontrol og virkemidlet rådgivning.

I forhold til præmissen med, at afsenderen skal tilpasse sit valg af metoder til virkemidlet, er det klart, at dialog bør være en iboende del af et dialogmøde (vi diskuterer dialog som metode i et andet afsnit).

Dialogmøder kræver andre kompetencer hos de tilsynsførende end en traditionel tilsynsopgave (se skemaet neden for). Afholdelse og facilitering af et dialogmøde er en væsentlig anderledes opgave og rolle, end de tilsynsførende er vant til.

Tilsynsmetoder	Rolle	Kompetencer
Traditionelt tilsyn; fx screening, tilpasset tilsyn	<ul style="list-style-type: none"> • Tilsynsmyndighed • Ekspert 	<ul style="list-style-type: none"> • Detaljeret viden om lovgrundlaget og praksis • Viden om løsninger • Branchekendskab
Dialogmøder med bygherre	<ul style="list-style-type: none"> • Formidler • Proceskonsulent • Ekspert 	<ul style="list-style-type: none"> • Viden om kommunikation og formidling • Forståelse for processer • Kendskab til dialogmetoder og redskaber • Branchekendskab

De tilsynsførende har generelt stor erfaring med branchen og har gode erfaringer med at kommunikere med folk på byggepladsen. Mødedeltagernes generelle tilfredshed med dialogmøderne understreger de tilsynsførendes gode evne til at kommunikere med byggepladserne. Dialogmetoden hensigt er imidlertid

at gå et skridt videre i forhold til at skabe refleksion og læring, og der synes at være et potentiale for at optimere denne del af dialogmøderne. Dialogmødet giver mulighed for, at deltagerne indbyrdes lytter til hinanden, kobler sig på hinandens udsagn og i fællesskab får idéer og tænker kreativt.

Hvis Arbejdstilsynet ønsker, at møderne skal forme sig som egentlige dialogmøder, er der behov for opkvalificering af de tilsynsførende. At indgå i en ligeværdig og udviklende dialog er markant forskellig fra den opgave og rolle de tilsynsførende har på tilsyn. I dialogmødet er midlet til at forebygge arbejdsulykker en proces, hvor deltagerne i fællesskab får ny erkendelse der fører til handling og ændret adfærd omkring ulykkesforebyggelse.

Ved dialogmøder med bygherre er der brug for at få mødedeltagerne til selv at tænke nye tanker og ikke kun at formidle en løsning.

Samlet set har vi som evaluatore stor tro på virkemidlet dialogmøder med bygherrer. Samtidig vil vi anbefale, at der sker en justering af kompetencerne hos de udførende, sådan at de bliver bedre til at gennemføre dialog som metode.

3.6 Anbefalinger – set i forhold til det nuværende koncept

Forberedelse af møderne

Evaluator anbefaler, at der udarbejdes en standarddagsorden for dialogmøderne, dog sådan at man til det enkelte møde kan udelade eller tilføje punkter. Dagsordenen bør sendes/mailes til bygherre inden dialogmødet afholdes. Dagsordenen kan indeholde en vejledning i hvordan bygherre og andre aktører kan forberede sig på dialogmødet. En dagsorden vil også give deltagerne en idé om, hvad formålet med mødet er.

Det bør overvejes at spørge bygherren inden dialogmødet, om denne har problemstillinger ift. byggeriet som der er særlig brug for at have fokus på og/eller hvad der særligt kendetegner netop denne byggesag (især af hensyn til Arbejdstilsynets egen forberedelse). Formålet med dette er, at bygherre og andre aktører kan opleve, at dialogmødet bliver så relevant som muligt. Formålet er samtidig, at forespørgslen i sig selv vil fungere som et dialogskabende træk.

Arbejdstilsynet har i varierende grad anbefalet bestemte aktører til dialogmøderne. Det er evaluators vurdering, at Arbejdstilsynet bør spille en mere aktiv rolle i anbefaling af deltagere. Der kan udarbejdes en liste med angivelse af nødvendige og mulige deltagere. Vi kan især pege på behov for at også at få koordinator for projekteringen med til dialogmøderne.

De tilsynsførende bør sætte en grænse på omkring 6-7 deltagere, hvis der er tale om et dialogmøde. Møder som mere har karakter af orientering kan have flere deltagere.

Et af resultaterne af evalueringen er, at den del af dialogmødet, der handler om bygherrens ansvar og pligter, først formodes får en egentlig virkning i efterfølgende byggeprojekter. Dette kan friste til primært at invitere flergangsbygherrer til dialogmøderne. Vi har imidlertid set eksempler i evalueringen som peger på, at engangsbygherrer har været meget åbne for at gennemføre mere konkrete ændringer i udførelsesfasen (flere gange mere åbne end flergangsbygherrer). Der er derfor ingen grund til at udelukke denne gruppe fra møderne.

Afvikling af mødet

Hvis Arbejdstilsynet ønsker, at møderne skal forme sig som egentlige dialogmøder, er der behov for opkvalificering af de tilsynsførende. At indgå i en ligeværdig og udviklende dialog, hvor midlet til at forebygge arbejdsulykker er en proces, hvor deltagerne i fællesskab får ny erkendelse der fører til handling og ændret adfærd omkring ulykkesforebyggelse, er markant forskellig fra den opgave og rolle de tilsynsførende har på tilsyn.

Der er brug for træning af de tilsynsførende i at afholde dialogmøder. De tilsynsførende er gode til at føre en dialog vedrørende en konkret arbejdsproces, hvor de kan trække på en fond af viden om, hvordan problemer løses i branchen. Når det handler om pligter og ansvar har de tilsynsførende væsentlig mindre paratviden og emnet kræver en mere refleksiv tilgang. Vi vil foreslå, at der etableres kursustilbud i at afholde dialogmøder med fokus på dialog som metode, forståelse for forandringsprocesser og viden om

bygherres pligter og ansvar specielt set i forhold til projekteringsfasen. Vi anbefaler, at der kommer mindre fokus på 'løsning' af konkrete detaljer i byggesagen og mere fokus på læring og refleksion. I stedet for de konkrete detaljer i den konkrete byggesag kan Arbejdstilsynet anvende eksempler og lade det være mere op til mødedeltagerne, selv at komme med løsninger på deres konkrete problemer. Ved et skift over mod læring og refleksion undgår Arbejdstilsynet også, at mødedeltagerne får en oplevelse af, at Arbejdstilsynet har sanktioneret bestemte løsninger og metoder under mødet.

Læring og refleksion kan fx styrkes ved, at der i forbindelse med dialog om en konkret løsning altid søges at gå tilbage i enten PPS eller projektering for at reflektere over, hvordan man kunne have undgået at stå med problemet i udførelsesfasen. Det kan også ske ved at tilsynsførende i mindre omfang medvirker til at komme med løsninger på konkrete problemer og i højere grad forsøger at få mødedeltagerne til selv at komme med løsninger. Og det kan ske ved at stille spørgsmål og skabe billeder som deltagerne kan bruge til selv at finde løsninger ud fra.

Det er vigtigt, at dialogmødedeltagerne får en indsigt i, hvordan årsagssammenhænge i et byggeprojekt er og kan identificeres, så de efterfølgende selv kan finde ud af, hvor der kan laves ulykkesforebyggende initiativer. I den forbindelse kan det overvejes om forståelse af en samlede byggeproces er en del af de tilsynsførendes nuværende kompetenceområde – eller om der er brug for at de opkvalificeres på området.

I forhold til indsatsen omkring bygherres ansvar og pligter er der en mangel på viden og eksempler på, hvordan man i praksis lever op til bekendtgørelsen. Der er især et behov for, at Arbejdstilsynet bliver skarpere på, hvordan reglerne omkring koordinering i projektering skal fortolkes. Evaluator vil foreslå, at der udarbejdes en vejledning til bekendtgørelsen og at man opfordrer fx Bygherreforeningen eller Branchearbejdsmiljørådet for Bygge & Anlæg til at udarbejde et oplysningsmateriale, som indeholder eksempler både på aftaleforhold mellem bygherrer og koordinator i projekteringen samt kommer med eksempler på, hvordan koordineringen kan gribes an i praksis. Dialogmødedeltagerne er interesserede i at diskutere disse regler, og hvordan de i praksis kan overholdes, men de tilsynsførende synes at mangle svar og konkrete eksempler.

PSS har været en del af omdrejningspunktet for de fleste dialogmøder. Evaluator vil anbefale, at man i højere grad anvender den model, hvor der spørges ind til PSS i stedet for at sidde og skimme PSS under dialogmødet. Fordelen ved at spørge ind til PSS er, at bygherreorganisationen opfordres til selv at forholde sig til indholdet.

Det er brug for, at de (få) tilsynsførende, der afholder dialogmøder som envejskommunikation og med fokus på, at de er en tilsynsmyndighed får en forståelse for, at dialog og interaktion med deltagerne skal være i højsædet ved dialogmøderne.

Dialogmøderne har i deltagerens forståelse handlet om arbejdsmiljø generelt set og ikke specifikt om ulykker. Orientering om bygherrens ansvar og pligter må nødvendigvis være mere generelt, mens man godt kunne forestille sig et stærkere fokus på ulykker, når det handler om gennemgang af fællesområder og arbejdsmiljøet i det konkrete byggeri. Arbejdstilsynet bør overveje om man ønsker et kraftigere fokus på forebyggelse af ulykker i de fremtidige dialogmøder.

Afslutning af mødet

Evaluator anbefaler, at de tilsynsførende ved mødets afslutning laver en opsamling på mødet, som kort repeterer, hvad dialog har handlet om og summerer eventuelle aftaler om handlinger, der skal udføres efter mødets afslutning.

I dag udarbejder Arbejdstilsynet et internt notat om mødets afholdelse. Evaluator vil anbefale, at der udarbejdes et notat som samtidig tilgår bygherre. Notatet vil være en kvittering for at mødet er afholdt og kan ligne den opsamling, som vi foreslår, at de tilsynsførende afslutter mødet med. Formålet er samtidig, at referatet er nyttigt for den efterfølgende forløb med eventuelle ordinære tilsyn på pladsen.

Dialogmødet er set fra organisationen omkring den konkrete byggeplads en engangsforeteelse. Det bør overvejes, hvordan oplevelsen af dialog med Arbejdstilsynet kan gøres mere kontinuer. Kan man fx forestille sig, at mindst én af de tilsynsførende, der gennemfører et dialogmøde også deltager ved eventuelle ordinære tilsyn på pladsen. Eller kan man forestille sig at en af Arbejdstilsynets deltagere i dia-

logmødet kan fungere som en kontaktperson, der kan kontaktes telefonisk, hvis mødedeltagerne efterfølgende har brug for yderligere dialog.

Fordelen består i at byggepladsorganisationen vil kunne opleve en kontinuitet og det vil være nemmere at følge op på områder, som allerede har været debatteret på dialogmødet.

3.7 anbefalinger, som bryder med det nuværende koncept

Dialogmødet kan med den nuværende model først afholdes i det øjeblik byggepladsen i forbindelse med opstart af udførelsen er anmeldt til Arbejdstilsynet. Deltagerne i mere end halvdelen af dialogmøderne mener, at møderne burde være afholdt tidligere, hvis de skal have optimal betydning for sikkerhed og arbejdsmiljø i den konkrete byggesag.

Som det fremgår af evalueringen, er der allerede i nogle tilfælde med succes afholdt tidlige dialogmøder med flergangsbygherrer og deres normale samarbejdspartnere i projekteringsprocessen.

Evaluatoren mener på baggrund af de godt nok spinkle med positive erfaringer med tidlige dialogmøder samt de mange aktører, der peger på at mødet gerne må være tidligere, at det bør overvejes, om en del af dialogmødet med fordel kan afholdes på et tidligere tidspunkt.

Det tidlige dialogmøde forhindrer entreprenører og arbejdsmiljøkoordinator i projekteringen i at deltage i møderne og de kan derfor ikke erstatte de nuværende dialogmøder. Vi mener derfor at tidlige dialogmøder skal afholdes sideløbende med de dialogmøder, som baserer sig på det nuværende koncept og afholdes først i udførelsesfasen. Deltagerne i det tidlige dialogmøde er som minimum bygherre og byggherrerådgiver og dernæst projekterende og arbejdsmiljøkoordinator i projekteringen

Fordelen ved et tidligt dialogmøde er, at der kan være et mere ensidigt fokus på bygherres ansvar og pligter i projekteringen, fordi der ikke skal bruges tid på at forholde sig til udførelsesfasen i et konkret byggeri. Evalueringen viser samtidig, at bygherre generelt bliver mere afkoblet fra dialogmødet jo mere konkret bygge- og arbejdsmiljøteknisk indholdet bliver. Ved at afholde dialogmøder med fokus på projekteringen vil bygherren derfor være i fokus under hele mødet. Fordelen er desuden, at der kan være fokus på, hvordan den projekterende og koordinator i projekteringen kan gennemføre en projektering, som i størst mulig omfang tager hensyn til et optimalt arbejdsmiljø i udførelsesfasen.

Evalueringen viser endvidere, at tidlige dialogmøder godt kan afholdes uden at have et konkret byggeri i fokus, men også at der kan bringes et konkret byggeprojekt i fokus, hvis bygherren har et som er under projektering. Det tidlige dialogmødes indhold kan være:

- Bygherrens pligter og ansvar generelt
- Hvordan løses opgaven med arbejdsmiljøkoordinering under projekteringen
- Hvordan bidrager bygherren til at der skabes en sikkerhedskultur på byggepladsen
- Diskussion af hvordan man i projekteringen sikrer et bedst muligt arbejdsmiljø i udførelsen set i forhold til valg af materialer, arbejdsprocesser, byggeriets udformning mv.

Deltagerne i de tidlige møder som har været afholdt udelukkende med bygherrer, har fx været bygherre-repræsentanter i en kommune og fra staten. Målgruppen kan i princippet være alle kendte flergangsbygherrer (inkl. private virksomheder og investorer). Arbejdstilsynet bør i stor udstrækning allerede kende de flergangsbygherrer som er i området (kommuner, region, store private, investorer mv.), som opererer inden for grænserne af et tilsynscenters geografiske dækningsområde.

Det vil dog være svært at dække alle bygherrer med tidlige dialogmøder, fordi en del ikke er kendt af Arbejdstilsynet i forvejen og fordi anmeldelsen af byggepladsen sker for sent i forhold til det tidlige møde. Det er primært engangsbygherrer, som det vil være svært at nå.

Hvis man også ønsker at inddrage engangsbygherrer i tidlige dialogmøder, skal der fx etableres et supplerende indberetningssystem sådan, at en bygherre allerede tidligt i planlægningsfasen (forprojektstadiet) skal indberette et planlagt byggeri eller den kommunale byggemyndighed skal have pligt til at underrette Arbejdstilsynet i samme øjeblik, der foreligger en byggeansøgning til et byggeri af en vis arbejdstimemæssig volumen.

Det skal pointeres, at det tidlige dialogmøde savner dialogen mellem bygherre og entreprenør om ansvar og pligter. Det tidlige dialogmøde kan derfor ikke stå alene, hvis denne dimension skal dækkes.

3.8 Læsevejledning

Her følger en kort læsevejledning for den rapport, der har givet stof til konklusion og anbefalinger. Kapitel 4-7 fremlægger de data, som konklusion og anbefalinger bygger på.

Kapitel fire præsenterer fire cases. Casene giver læseren et indblik i, hvordan dialogmøder kan forme sig og er forskellige fra hinanden.

Kapitel fem handler om forberedelse og tilrettelæggelse af dialogmøderne og kort om indholdet af møderne. Her præsenteres kort tilsynscentrenes forberedelse af opgaven med dialogmøder. Derefter gennemgås deltagerne oplevelse af at blive inviteret til at deltage i møderne, og hvad de får af information om møderne på forhånd. Endvidere gennemgås den overordnede struktur og indhold på et dialogmøde.

Kapitel seks handler om, hvordan dialogmøderne virker og hvilken virkning der er for deltagere og byggepladser. Det handler om de initiativer der er blevet taget på byggepladser og om den viden som deltagerne har fået og de refleksioner som de har gjort sig. Endvidere handler kapitlet om ændringer i opfattelse af hinanden og af hinandens roller. Endelig opgøres effekten af dialogmøder ved en måling af Arbejdstilsynets reaktioner.

Kapitel syv beskriver deltagernes overordnede tilfredshed med dialogmøderne og deres anbefaling af dialogmøderne til andre. Endvidere analyseres der på om der kan ses en forskel i andel af reaktioner til henholdsvis pladser med og uden dialogmøder.

Kapitel otte beskriver evalueringsformer og metoder, som er anvendt i denne evaluering.

I kapitel fem, seks og syv anvendes en række beskrivende begreber, når der analyseres på tværs af de udførte interview. Vi skal gøre opmærksom på, at de tre afsnit ikke er en kvantitativ evaluering (kun afsnittet om effekt). Men det er alligevel på sin plads, at fortælle hvordan begreberne er sat i relation til antal interviewede byggepladser. Der hvor vi i teksten har fundet det vigtigt at præcisere antallet, er det nævnt i en efterfølgende parentes.

Begreb	Antal (cases)
Ingen	0
En enkelt	1
Få / enkelte	2-7
En mindre del	8-15
Omkring halvdelen	16-21
En stor del	22-29
Næsten alle	30-37
Alle	38

4 Casebeskrivelser

Evaluatoren har både arbejdet med at analysere de 38 cases der indgår i denne evaluering på langs og på tværs. Analysen af casene på langs indgår som grundlag i vores konklusioner og anbefaling, men bliver ikke præsenteret selvstændigt andet end i dette korte kapitel. Formålet er at give læseren et billede af, hvor forskellige de evaluerede dialogmøder har været. Man bør dog ikke læse dette kapitel som et analysekapitel, men netop som en præsentation af typer af dialogmøder.

Vi har valgt, at gå til yderpunkterne. Vi præsenterer fire cases, hvor de to kan ses som vellykkede dialogmøder og de to andre må ses som mindre vellykkede.

4.1 Case A

Lavt udbytte af orientering om bygherrens pligter, lavt/middel udbytte af dialog om udførelsen

Casen:

Bygherren er en offentlig bygherre. Den ansatte som repræsenterer bygherre har lang tids erfaring inden for byggebranchen. Entreprenøren er en arbejdsmiljøcertificeret totalentreprenør, der sætter ulykkesforebyggelse højt på dagsordenen. Der er tale om et nybyggeri udbudt som en totalentreprise.

På evalueringsmødet deltog bygherrerådgiveren, to byggeledere (den ene af dem også sikkerhedskoordinator) samt en sikkerhedsleder fra entreprenøren.

Forberedelse af dialogmødet

Bygherren giver udtryk for, at han syntes, formålet med mødet var 'dunkelt', og at han ikke forstod konceptet til at starte med. Det var ham selv der måtte spørge ind til, hvad de kunne forvente. Bygherren udfolder det således:

Jeg forstod ikke hvad det (dialogmødet) var. Man kender ikke Arbejdstilsynet på den måde fra tidligere. Jeg måtte spørge ind til, hvad man kunne forvente? – hvad de forventede af bygherren og entreprenøren – hvad skal vi forberede? Var det dem der indkaldte? – dem der skrev referat? Og om de kom med dagsorden? Vi fik imidlertid ingen dagsorden – og intet referat – og det var meget 'dunkelt' hvad de ønskede.

Baggrunden for at bygherren alligevel indvilgede i at deltage var 'høflighed' over for en anden offentlig myndighed.

Totalentreprenøren havde derimod fået en mere klar opfattelse af, at fokus på mødet ville være bygherrens pligter og projekteringen. De så frem til at få mere viden om, hvordan man kan leve op til koordinatrollen i projekteringen samt rollefordelingen. De var mindre interesserede i at tale om udførelsen, da de i egne selvforståelse allerede har stor fokus på sikkerhed og forebyggelse af ulykker. Arbejdsmiljøkoordinator i projekteringen havde forberedt sig inden mødet ved at være inde og se om PSS var opdateret.

Afvikling af mødet

Alle deltagerne udtrykker frustration over en manglende struktur og rammer for mødet. Det gælder både forberedelsen af mødet (hvem skulle deltage? hvad var dagsorden?), og selve strukturen på mødet. De har alle oplevet, at mødet virkede 'uforberedt' og at der manglede nogle fokuspunkter. En af byggelederne beskriver, at han oplevede det som en hyggesnak alla: *'hvordan går det her?'*. Og sikkerhedslederen udtrykker oplevelsen således:

Jeg tror måske nok, de (Arbejdstilsynet) havde deres egen tjekliste inde i hovedet, men den var ikke offentlig for os, de kom igennem nogle området men det var ikke så målrettet: alla nu tager vi bygherrens pligter, nu tager vi PSS osv. det var sådan diffust.

Dialog om bygherrens pligter

De tilsynsførende spurgte om bygherren var klar over hans pligter, men udfoldede det ikke mere end dertil. Under fokusgruppeinterviewet siger bygherren, at han ikke mener, at det er bygherrens ansvar at blande sig i projekteringen, når der er tale om en totalentreprise, fordi han som bygherre 'ikke kan' og ikke har en forudsætning for denne indblanding. Han mener derimod, at det er en sag mellem rådgiveren og entreprenøren. Bygherre afviser, at han har et ansvar for projekteringen og arbejdsmiljøet i udførelsen på denne måde:

(..) derfor vil vi ikke have samme indflydelse på deres projektering, som hvis det var en fagentreprise – så vores indflydelse med totalentreprise er faktisk minimal,

Vi bestemmer ikke noget omkring detaljer ift. totalentreprisen. Skriver kun kontrakt om de overordnede linjer.

Det virker som om der ligger nogle konflikter mellem totalentreprenør og bygherre, som ikke er blevet italesat under dialogmødet. Dialogmødet har kun orienteret om bygherres pligter, men har ikke spurgt ind til parternes konkrete opfattelse af pligter i den aktuelle byggesag.

Da bygherre er gået efter evalueringsmødet nævner totalentreprenøren, at evalueringsmødet har skabt mere debat om bygherres pligter end selve dialogmødet.

BAR Bygge & Anlægs pjece om Bygherrens ansvar og pligter er ikke blevet omtalt på dialogmødet. Bygherre beder entreprenørens sikkerhedsleder om at sende ham et eksemplar, da han hører om dens eksistens på evalueringsmødet.

Dialog om det aktuelle byggeri

Koordinatoreren i projekteringen gennemgik PSS som der efterfølgende blev snakket meget om, med særligt fokus på tegningerne. Det blev bl.a. diskuteret, hvad PSS skal indeholde, indretning og afgrænsning af byggepladsen ift. adgangsveje, rækværk mm. Totalentreprenøren følte, at de under snakken om den udførelsen var til 'eksamen', og derfor blev dialogen ikke oplevet som særlig konstruktiv. Alligevel tilkendegiver totalentreprenøren, at snakken om PSS har sat nogle overvejelser i gang. De har fået bekræftet, at de skal være mere skarpe på en mere udførlig dokumentation og de skriftlige rutiner – at det ikke er nok, at de har haft det i tankerne, det skal dokumenteres.

Tilfredshed og anbefalinger

Deltagerne giver mødet karakteren '3' (skala fra 1-10, hvor 10 er bedst). Selve ideen mener deltagerne dog ligger højere på karakterskalaen. De kan ikke anbefale mødet til andre, men vil sige ja, hvis de igen får en invitation – på grund af høflighed.

Deltagerne oplever, at de tilsynsførende opførte sig meget som om det var et almindeligt tilsyn dvs. 'fokus var på pladsen som den er her og nu'. Det var en stor skuffelse for entreprenøren, der netop havde set frem til at blive klogere på projekteringsdelen. Den ene byggeleder udtrykker det således:

De (Arbejdstilsynet, red) gik meget hen på det de plejede – jeg havde egentlig gjort mig nogle tanker om, at jeg egentlig synes at tiltaget var kærdokument, vi går og optimere en hulens masse i selve processen men vi kan ikke nå i mål, hvis ikke projekteringen er ok. Så set i lyset af det var jeg egentlig skuffet, jeg synes ikke vi fik nok ud af det.

Deltagerne mener dialogmødet havde været bedre, hvis: Det var afholdt tidligere, den tilsynsførende havde kigget på PSS i forvejen, der havde været en dagsorden, mødet højst havde været 1½ time, der var kommet et referat efterfølgende, havde været mere fokus på bygherrens ansvar og projekteringen.

4.2 Case B

Middel til højt udbytte af orientering om bygherrens pligter, højt udbytte af dialog om udførelsen

Casen:

Bygherren er en boligforening som er flergangsbygherre. Entreprenøren og projekterende er større lokale agenter. Der er tale om en renoveringsopgave udbudt som en fagentreprise.

Bygherre, projekterende og største fagentreprise er telefoninterviewet.

Forberedelse af dialogmødet

Projekterende fortæller, at man tidligere have søgt kontakt til Arbejdstilsynet for at afklare, hvordan nogle arbejdsprocesser kunne løses, sådan at man ikke kunne risikere at løbe ind i påbud på et senere tidspunkt. Derfor kom dialogmødet som en meget brugbar invitation. Deltagerne har ikke forberedt sig ekstraordinært til mødet.

Afvikling af mødet

Mødet blev afviklet i en god stemning, hvor det både lykkedes de tilsynsførende at gøre bygherre, projekterende og entreprenør opmærksom på, at de ikke helt levede op til lovens krav. Samtidig var der en god dialog om konkrete løsninger i forhold til udførelsen. Entreprenøren siger:

Jeg synes det var positivt at sidde og tale om, hvad der var rådgiverrelateret og hvad der var entreprenørrelateret og der var ikke noget, der sad og skød på hinanden. (...) Vi fik vendt det hele ved at gå tilbage og spørge, hvem skulle have planlagt det her, hvem har ansvaret for det.

Dialog om bygherrens pligter:

Bygherre er gennem mødet blevet opmærksom på, at han fremover skal have skrevet rådgivning i projekteringsfasen ind i kontrakten med bygherrerådgiver. Projekterende siger:

Der har ikke været udpeget en koordinator under projekteringen, men vi synes vi har udfyldt funktionen. Der er vi blevet klogere.

Bygherre har endvidere fået skærpet opmærksomheden på at PSS skal udarbejdes i løbet af projekteringsfasen. Og har også som et udbytte af mødet fået en forventning om, at de fremover kan blive bedre til at projektere og derfor undgå udgifter, der typisk dukker op under byggeriet.

Projekterende varetager bygherres ansvar for arbejdsmiljøkoordinering i projekteringen. De har gennem dialogmødet fået opmærksomhed på at denne koordinering skal ske mere aktivt:

Vi blev klar over, at det ikke var nok at vi havde skrevet, at man skal følge reglerne. Vi skal også følge op på det. Vi kan ikke stå og se alting, når vi kommer et par gange om ugen. Men vi skal sikre dokumentation for at de gør det rigtigt. Det er noget vi skal bruge mere energi på.

Dialog om det aktuelle byggeri

Der var en del snak om indretning af byggepladsen. Det var ikke beskrevet i en byggepladsplan, hvor materialer skulle være placeret, hvor der kørende trafik skulle være og hvor beboerne skulle have adgang til deres boliger. Det fik man en god dialog om, og planen blev efterfølgende revideret.

Under rundring blev der fundet traller som ikke levede op til forskrifterne, disse blev skiftet og ved et opfølgingsbesøg fandt de tilsynsførende at pladsen nu var i orden.

Mødedeltagerne have spørgsmål til arbejde med nedrivning af asbest. Dels blev det afklaret hvordan arbejdet skulle udføres og dels blev det talt om, hvordan man en anden gang skulle beskrive det på forhånd:

Vi gik også fra konkrete problemer hen til at spørge, hvad står der i PSS og i projektmaterialet – fx vedrørende asbest.

Tilfredshed og deltagernes anbefalinger

Deltagerne giver mødet karakteren '8' (skala fra 1-10, hvor 10 er bedst). Deltagerne kan anbefale mødet til andre, og vil også selv sige ja, hvis de igen får en invitation. De ser dialogmødet som tillidskabende i relationen til Arbejdstilsynet og tror på at møderne kan være med til at flytte arbejdsmiljøet i branchen. Man synes dog mødet kom for sent (det har og været afholdt sent i sammenligning med andre dialogmøder). Projekterende foreslår at mødet afholdes, når man er midt i hovedprojektet.

Deltagerne synes at mødet var handlingsanvisende. De mener der skal være mulighed for at aftale nogle løsninger, som passer til forholdene. Hvordan man udfører byggeriet bedst muligt under de forhold der er. Deltagerne har fået store forventninger til en fremtidig dialog med Arbejdstilsynet, når de står ved deres næste byggeopgave.

4.3 Case C

Højt udbytte af orientering om bygherrens pligter, højt udbytte af dialog om udførelsen

Casen:

Bygherren er en boligforening som er flergangsbygherre. Entreprenøren og projekterende er større lokale agenter. Der er tale om en renoveringsopgave udbudt som en hovedentreprise. Bygherre og hovedentreprenør er telefoninterviewet.

Forberedelse af dialogmødet

Hovedentreprenøren savner en indkaldelse, der beskriver indholdet af mødet. Han ville gerne have haft en indkaldelse, så han kunne forberede sig på mødet. Men han møder generelt op til møder, når bygherre indkalder ham, dagsorden eller ej. Ingen af deltagerne har forberedt sig til mødet. Han siger:

Man kan sige det er jo ikke nødvendigt for at gennemføre en byggeproces men man kan få afklaret nogle spørgsmål på stedet inden man når ud i en dum situation – og det var min forventning at mødet derved kunne resultere i en god og fornøftig arbejdsplads

Afvikling af mødet

På trods af kritikken over den manglende beskrivelse af mødets indhold, oplever deltagerne at afviklingen af mødet var god. De fremhæver, at dialogen var reel og at det var muligt at påvirke indholdet.

Dialog om bygherrens pligter:

Pladschefen fremhæver, at dialogen om bygherrens pligter var et af de mest udbytterige temaer for ham. Han forklarer det således:

Jeg var særlig tilfreds med at bygherrollen blev skåret fuldstændig ud i pap – den var ikke til diskussion – ikke en gang tolkes eller gradbøjes og når man snakker byggeri så er det nogle klare entydige svar der gør at man kommer videre.

Bygherre har også fået noget ud af temaet. Han fortæller at han ofte overlader det til entreprenøren at stå for arbejdsmiljøkoordineringen i udførelsen. Som et udbytte af dialog om bygherrens pligter fortæller bygherren, at han fremover vil overveje om en uvildig koordinator vil være det bedste. Han siger:

(..) skal koordinator rollen udliciteret til entreprenøren eller en uvildig. Det sidste er jo nok det bedste – fordi der så ikke er nogen penge imellem entreprenøren og koordinator, der kan skabe konflikter.

Dialog om det aktuelle byggeri

Der blev opsat en særlig vaskevogn til medarbejdere som havde beskidt arbejde. Det var et krav som ingen af aktørerne havde været opmærksomme på. Bygherre siger:

Det kom ikke som et påbud – men det havde vi nok fået under andre forhold. Nu er det etableret. Og det har nok en vis betydning for sikkerheden

Der blev desuden diskuteret oprydning på pladsen samt fastgørelse af et midlertidigt trappeanlæg. Bygherre siger:

Sikkerheden må jo også være blevet bedre efter det.

Entreprenøren fortæller om at de talte om tunge løft, hvor bygherren var af den opfattelse, at det måtte entreprenørerne selv klare med deres APV. Der fik bygherren af vide at sådan hang det ikke sammen.

Der kom meget forståelse og oplysning på plads. For når folk får af vide du tager ikke lidt men meget fejl så har folk det med at sige jamen så starter jeg helt på en frisk med åbne øjne – og det er den opfattelse, vi har af bygherren her

Entreprenøren har den opfattelse, at bygherre har fået meget større forståelse for at denne gennem køb af projekteringsydelsen også har et ansvar for fx at planlægge byggeriet med færrest mulige unge løft.

Konkret er der ifølge entreprenøren lavet flere tiltag på pladsen som har forbedret sikkerheden og bygherre har afsat økonomi til det.

Tilfredshed og deltagernes anbefalinger

Bygherre giver mødet karakteren '8-9' entreprenøren '8' (skala fra 1-10, hvor 10 er bedst). Deltagerne kan anbefale mødet til andre, og vil også selv sige ja, hvis de igen får en invitation. De ser dialogmødet som tillidsskabende i relationen til Arbejdstilsynet og tror på at møderne kan være med til at flytte arbejdsmiljøet i branchen.

Bygherre er meget tilfreds med mødets afvikling, han pointer, at det var et plus at deltagerne *kunne spørge om hvad som helst* og at der var en reel dialog under mødet.

4.4 Case D

Middel til højt udbytte af orientering om bygherrens pligter, og middel til lavt udbytte af dialog om udførelsen. Ikke konstruktiv dialog.

Casen:

Bygherren er en kommunal bygherre, og der deltog to bygherrerepræsentanter på både dialog og evalueringsmødet. Totalentreprenøren er en middelstor aktør.

Ved fokusgruppeinterviewet deltog, foruden de to bygherrer, lederen af den aktivitet som skal fylde bygningen efterfølgende, bygherrerrådgiveren (intern fra kommunen), og to repræsentanter fra totalentreprenøren.

Forberedelse af dialogmødet

Alle deltagere udtrykker at de opfattede dialogmødekonceptet som et positivt initiativ, da de anså det som en fordel at have en dialog med arbejdstilsynet på et tidligt tidspunkt, og håbede at kunne tilegne sig ny viden. Aktørerne forberedte sig ikke ekstraordinært til mødet ud over at de købte morgenbrød.

Afvikling af mødet

Alle deltagerne er imidlertid enige om at dialogmødet ikke blev afviklet som forventet. De oplever, at der allerede ved indledningen af mødet blev brudt med dialogkonceptet. Byggepladslederen forklarer det således:

Han (en tilsynsførende, red) konstaterede straks da mødet gik i gang: Der var 'tre lige ved ulykker på vejen fra bilen og herover til' og den anden introducerede med at sige 'man kan jo fandme brække arme og ben på den her byggeplads' og de kritiserede de manglende adgangsveje, som vi var i gang med at rydde for sne (det sneede konstant på det tidspunkt).

Denne attitude kom meget bag på deltagerne der havde forventet, at det var et positivt møde og ikke at de tilsynsførende som udgangspunkt kom med 'løftede pegefingre'

"Hvad har I gjort, hvad vil I gøre?" Som bygherre er det vigtigste for os samarbejdet, ikke at slippe nemt om ved det.

Generelt følte de, at en af de tilsynsførende gennem hele mødet havde en 'politimands attitude', var provokerende (spurgte om de havde 'italienere', fordi der hang så mange ledninger, der kunne ligne spaghetti) og stillede kritiske spørgsmål til alt, mens en af de andre tilsynsførende forsøgte at glatte ud. Dette skabte en dårlig stemning på mødet og deltagerne oplevede, at der var en 'fordømmende envejs-kommunikation'. Vi har ikke spurgt den tilsynsførende om dennes motiv til at tage emnerne op på den måde, som det ifølge deltagerne er gjort. Meningen kan have været en anden end den som deltagerne oplevede.

Dialog om bygherrens pligter:

Bygherrens pligter var noget arbejdstilsynet lagde meget vægt på. Det var entreprenøren imidlertid skuffede over, fordi han allerede oplevede, at de kendte disse pligter.

Bygherrerne mener derimod, at det havde en vis relevans, fordi de nok ikke helt havde levet op til bekendtgørelsen. De fremhæver dog A, at en totalentreprise er en særlig form for entreprise der ikke tillader at bygherren blander sig på samme måde, og at de undrede sig over, at de skal spille en aktiv rolle i projekteringsfasen. Bygherre siger:

Når totalentreprenørerne sidder med alle sine folk, kan vi ikke sidde som bygherre og afgøre om de bruger stillads eller lift. Hvis bare de opfylder reglerne så er det entreprenørens valg hvordan de gør det.

De oplever, at der er en disharmoni mellem AB 92 og bygherre bekendtgørelsen. Som konsekvens af indsigt i, at de har en forpligtelse til at følge op på byggeriet valgte bygherren efterfølgende at møde op til sikkerhedsmøderne på byggepladsen. En af bygherrerne formulerer overvejelserne således:

Vi må selvfølgelig erkende, at vi kan blive bedre til det at lave en opfølgning – fordi vi måske har en tendens til at skubbe det over på entreprenøren. Det fik vi da inspiration til fra mødet, at følge op på, om der er sket de ting vi har aftalt

Nogle af aktørerne nævner også, at de oplever at bygherre er blevet mere klar over sit ansvar, som konsekvens af mødet.

Dialog om det aktuelle byggeri

Aktørerne havde forventet, at Arbejdstilsynet ville bidrage med nye ideer og gode råd til byggeriet, men det oplevede deltagerne ikke at de gjorde. De snakkede om at ledningerne skulle hænges op, at der skulle gruses, og at der skulle indtegnes adgangsveje indvendigt og udvendigt i PSS. Men generelt lå mødet så sent, at de ikke oplevede, at de reelt kunne ændre noget.

Tilfredshed og deltageres anbefalinger

Selvom deltagerne giver mødet karakteren henholdsvis 1 og 4 (deltagerne er lidt uenige), finder de stadig dialogkonceptet tiltalende. De vil gerne anbefale det til andre og selv deltage igen. Bygherren begrundet det således:

Et dialogmøde er en god form. Det vil hjælpe. Det lukker øjnene op. Det holder en skarp på tingene. Det løbende fokus, der kommer mange nye regulativer, og nye teknologier. De må meget gerne være med til at holde os ajour, om det relevante og det nye. Der er jo gået år siden de ændrede bygherres rettigheder. Det har vi da skøjtet henover i denne sag.

Deltagerne har dog en række forslag til forbedringer af mødet. Entreprenøren mener, at de tilsynsførende skal sendes på 'flinkekursus', hvor de lærer at tale til folk i stedet for at tale ned til dem', at det bør præciseres, hvad Arbejdstilsynet forstår ved 'dialog', og at mødet skal ligge meget tidligere dvs. allerede når de sidder med udbudsmaterialet (derved vil man undgå økonomiske barrierer). Bygherren foreslår desuden, at mødet kunne erstattes af et fyraftensmøde for bygherrer.

5 Forberedelse og afvikling af dialogmøder

Formålet med dette kapitel er at give et indblik i mødedeltagernes holdninger til Arbejdstilsynets initiativ, deres forberedelse og deltagelse i dialogmøderne, samt mødets struktur og indhold.

I første del af kapitlet vil de tilsynsførendes udgangspunkt og tilgang til løsningen af opgaven blive præsenteret.

Herefter vil det blive beskrevet, hvordan aktørerne på byggepladsen oplevede idéen med dialogmødet, og hvilke forventninger de fik til det, samt hvad der motiverede dem til at deltage. Dernæst vil det blive udfoldet, hvilke aktører der deltog på møderne, hvordan de forberedte sig til mødet samt hvordan kontakten til byggepladsen blev etableret.

Efterfølgende gives der et indblik i, hvordan møderne var struktureret, hvilke emner der blev berørt og hvilke materialer der blev uddelt.

Endelig vil der til sidst i afsnittet være en præsentation af de forbedringsforslag, som mødedeltagerne og de tilsynsførende har.

5.1 De tilsynsførendes udgangspunkt og opgaveløsning

Opstart og konceptet for dialogmøderne

Tilsynscentrene fik kun kort tid til at forberede og igangsætte initiativet med at afholde dialogmøder med bygherrer og andre aktører fra større byggepladser. Fra central hånd udarbejdede Arbejdstilsynet en overordnet præsentation af dialogmødets formål, indhold og de ønskede deltagere. Tilsynscentrene fik herefter hver især som opgave at udforme dialogmøderne i deres eget tilsynscenter. En tilsynschef skulle dog koordinere på tværs af centrene.

De tilsynsførende har taget positivt imod initiativet om dialogmødet. Arbejdstilsynet har tidligere haft et lignende koncept med byggekonsulenter og opstartsmøder på byggepladserne (indtil 2003).

Organisering og forberedelse af indsatsen

Der er i hvert tilsynscenter udnævnt en koordinator med ansvar for udarbejdelsen af konceptet. Denne ansvarsperson har også været kontaktperson for de øvrige tilsynsførende der har afholdt dialogmøder. Koordinatoren har typisk inddraget en eller flere erfarne kolleger i forberedelse og planlægning af møderne. To tilsynscentre har udarbejdet et notat, som de tilsynsførende kan lade sig inspirere af. Det ene notat udgør en liste med spørgsmål især om arbejdsprocesser og kommunikation. Det andet notat er et forslag til dagsorden med huskepunkter. Dagsordenen omfatter præsentation af deltagere og formål, gennemgang af henholdsvis bygherrens, projekterendes og entreprenørens lovbestemte pligter, samt en rundring på pladsen. Et tilsynscenter besluttede desuden på forhånd, at de ville udlevere BAR Bygge & Anlægs faktablad om bygherrens pligter og ansvar på dialogmøderne.

Typisk har to erfarne tilsynsførende startet dialogmøderne op på byggepladserne, hvorefter der er sket en sidemandsoplæring. Der har i den periode evalueringen dækker været 28 tilsynsførende i aktion. I hvert tilsyn har der været mellem 5-9 tilsynsførende i aktion.

De tilsynsførendes kompetencer

De tilsynsførende har stort set alle været vant til at føre tilsyn i B/A-branchen, og mange har stort branchekendskab – dels som tilsynsførende, dels fra tidligere erhverv. Flere er bygningsingeniører eller har en baggrund som håndværker. Derimod har de tilsynsførende begrænset erfaring med at afholde dialogmøder. Omkring halvdelen af de tilsynsførende har i evalueringsperioden gennemført 2-3 dialogmøder og kun få har gennemført flere møder end det. Der er ikke fra Arbejdstilsynets side tænkt eller tilbudt opkvalificering i dialogmetoder i forbindelse med denne indsats.

Udvælgelse af byggepladser og den indledende kontakt

Det er generelt de større byggepladser, som har fået tilbuddet om et dialogmøde. I et tilsynscenter er de gået konsekvent efter flergangsbygherrer ud fra en tese om, at det er her man skaber den største effekt. Henvendelsen er typisk sket til bygherren. Hvis bygherrens navn ikke har stået på anmeldelsen, er der blevet ringet til arbejdsmiljøkoordinatoren for udførelsesfasen. De tilsynsførende har haft fokus på, at bygherren eller dennes repræsentant skulle deltage. Der har ikke været fælles retningslinjer for, hvem man skulle anbefale bygherren at invitere.

Ved henvendelsen er bygherren eller koordinatoren blevet introduceret for initiativets baggrund og mødets indhold. De tilsynsførende har sjældent indhentet informationer om byggeriet som fx beskrivelse af projekteringen, byggepladsplanen eller PSS på forhånd.

5.2 Deltagernes holdning til idéen om et dialogmøde inden mødet blev afholdt?

På mere end halvdelen af byggepladserne (21) giver dialogmødedeltagerne udtryk for, at de på forhånd var positivt stemte overfor Arbejdstilsynets initiativ om dialogmøder. Enkelte modtog ideen negativt, mens nogle var neutrale. Der er en tendens til, at interviewpersonerne i fokusgruppeinterviewene har nogenlunde samme holdning til dialogmødet.

Flere af de deltagere der har et positivt indtryk af mødet udtrykker sig i relativt stærke vendinger så som, at det er 'en kanon idé', 'særdeles positivt' og 'yderst positiv, lige som i gamle dage'. Der er dog forskellige begrundelser for, hvorfor nogle deltagere modtog dialogmøderne positivt.

Mange giver udtryk for, at det er selve dialogformen, som var positiv. Nogle peger på, at dialog er bedre end 'slavepikken'/påbud, at man ikke kan få for meget dialog, samt at det er rart at komme i dialog om tingene og at få en snak om en konkret byggesag på en uformel måde. Samtidig opleves det positivt, at Arbejdstilsynet kom ud med en anden rolle end den sædvanlige.

Andre ligger særlig vægt på det positive ved dialogmøder er, at Arbejdstilsynet kommer tidligere ind i byggeprocessen, at der bliver lagt vægt på bygherrens forpligtelser og formidling af den nye bekendtgørelse 1416. Enkelte bygherrer giver udtryk for, at det er godt at få præciseret deres ansvar, og hvad de har ansvar for. Et synspunkt fra en arbejdsmiljøkoordinator (under udførelse) er, at Arbejdstilsynet meget længe har gået uden om bygherre og projektering, at bygherren har været 'fredet', og at dette initiativ derfor er kærkomment.

Andre igen er positive overfor initiativet ud fra den begrundelse, at det skærpede alles fokus på Arbejdstilsynet og at det viste at Arbejdstilsynet holdt øje med byggepladsen.

Endelig udtrykker enkelte mere strategiske overvejelser. De forklare, at deres positive tilgang skal ses i perspektiv af, de ønskede at give Arbejdstilsynet et indtryk af, at de respekterede dem, og at Arbejdstilsynet pga. det ville være mere villige til at vejlede dem uden at give påbud fremover.

De, der er neutrale i forhold til idéen om dialogmøde, begrundet det overvejende med, at de ikke rigtigt havde en idé om, hvad mødet gik ud på. De mødte bare op til mødet og havde egentlig ikke gjort sig nogen overvejelser på forhånd. Nogle var egentlig positivt stemte, men mener, at dialogmødet kom for sent i forhold til byggeprocessen. Mødet burde ligge i udbudsfasen. En enkelt bygherre giver udtryk for, at han synes det er mange mennesker at samle (mange ressourcer at bruge) og en anden at timingen var dårlig i forhold, at det var en meget travl periode på byggepladsen.

De negative vurderinger af idéen går på, at Arbejdstilsynet ikke skal blande sig i byggeriet, og at initiativet er blevet oplevet som lidt dunkelt, fordi deltagerne ikke forstod, hvad det gik ud på, selv om de spurgte ind til det.

De tilsynsførendes billede af dialogmøderne stemmer godt overens med dialogmødedeltagernes egne udsagn. I et tilsynscenter giver de tilsynsførende udtryk for, at bygherrerne generelt har været meget interesseret i dialogmøderne, og fortæller om eksempler på, at bygherre selv har ringet for at få en aftale om et dialogmøde. På et andet tilsynscenter oplever de, at bygherrerne somme tider møder op til dialogmødet uden helt at vide, hvad det handler om. En vigtig opgave for de tilsynsførende er derfor grundigt at forklare bygherren, at dialogmøderne er en fremstrakt hånd, hvor ingen får forbud/påbud, med mindre det står meget grelt til. De tilsynsførende på et tredje center oplyser desuden, at det nogle gan-

ge kan være vanskeligt at få bygherre med, når det fx drejer sig om borgmesteren eller direktøren for en stor virksomhed.

5.3 Motivation til at deltage i dialogmødet

Hvad motiverede bygherre til at tage imod Arbejdstilsynets tilbud om dialogmøde?

En stor del af bygherrerne (23) giver udtryk for, at de har oplevet Arbejdstilsynets initiativ om dialogmøde som et positivt tilbud, de gerne ville takke ja til. Der er dog også nogle (7), der har opfattet det som et tilbud, de ikke kunne sige nej til. En enkelt følte sig tvunget til at deltage.

Mange forskellige forhold motiverede bygherrerne til at tage imod tilbuddet om et dialogmøde. De mere strategiske grunde er, at et godt forhold til Arbejdstilsynet er vigtigt. Flere nævner, at de gerne vil have Arbejdstilsynet inddraget tidligt i processen for at undgå at få påbud/problemer senere i forløbet. Det er godt at få indblik i, hvad Arbejdstilsynet har opmærksomhed på. Flere bygherrer omtaler, at det er i bygherrens egen interesse at få afklaret om tingene er i orden, eller om Arbejdstilsynet har noget at bemærke. Der er bedre at samarbejde med Arbejdstilsynet fra starten, få rettet op på ting der evt. ikke er i orden, end at få problemer senere. En tilsynsførende udtrykker i relation til dette, at bygherrerne godt ved, at Arbejdstilsynet er en myndighed, og at det er derfor mange siger 'ja tak'.

Mange begrunder desuden deres motivation for at deltage med, at de håbede at lære noget nyt, og at man aldrig kan få for meget viden. De ønsker generelt ikke at blive taget 'på det forkerte ben', på grund af manglende viden. De vil gerne kende eller have genopfrisket nye regler og ny viden om arbejdsmiljøet på byggepladsen i det hele taget. En bygherre nævner, at han så frem til at lære noget han kunne tage med sig til kommende byggepladser.

Andre fremhæver, at de ansattes sikkerhed ligger dem meget på sinde, at de gerne vil gøre arbejdspladsen så sikker som mulig og at dialogmødet kan være med til at gøre alle opmærksomme på, at sikkerheden er vigtig. Dialogmødet betragtes som en kilde til at forebyggeulykker og til at ansvarliggøre alle aktører.

Andre igen var nysgerrige og ville gerne finde ud af, hvad Arbejdstilsynets nye initiativ med dialogmøder gik ud på.

De, der ikke opfattede invitationen som et tilbud, havde enten opfattelsen af, at det var et tilbud som man ikke kunne tage stilling til eller sige nej til. En del af disse bygherrer fremhæver imidlertid, at det var helt fint, at det var sådan de oplevede det. En overvejede dog om et nej ville betyde, at Arbejdstilsynet efterfølgende ville have ekstra fokus på deres arbejdsplads. Og en anden bygherre giver udtryk for, at han ikke oplevede, at han havde nogen valgmulighed, da han følte at 'han fik vredet armene om på ryggen'.

Hvad motiverede andre aktører til at deltage i dialogmødet?

En stor del af de øvrige deltagere i dialogmøderne (23) peger på, at de så invitationen som et positivt tilbud. Flere af disse aktører blev inviteret af bygherren eller andre aktører på byggepladsen. Nogle fortæller imidlertid, at de altid møder op, når bygherre inviterer – underforstået at man ikke siger nej, når bygherre inviterer til et møde.

Det der har motiveret de øvrige deltagere til at deltage er det samme, som har motiveret bygherrerne. Man vil gerne være på forkant, hellere have snakket tingene igennem, så man får tingene gjort på den rigtige måde i stedet for at få påbud. Man vil gerne lære noget nyt, og enkelte angiver nysgerrighed som begrundelse for at deltage.

5.4 Deltagere på dialogmøderne

Foreslog Arbejdstilsynet overfor bygherren, hvem der skulle invitere til mødet?

I en større del af casene (11) er det blevet drøftet med Arbejdstilsynet, hvem der skal deltage i dialogmøderne. Nogle angiver at de har haft en dialog med Arbejdstilsynet, om hvem der skal deltage, og an-

dre nævner, at Arbejdstilsynet har peget på bestemte deltagere/roller. Det er forskelligt, hvem interviewpersonerne angiver, at Arbejdstilsynet har peget på. Nogle siger bygherre og koordinator i udførelsen, andre siger endvidere byggeledelse og andre igen entreprenører og rådgivere. Også underentreprenører og investorer nævnes, og en enkelt siger alle relevante.

Ved en mindre del af interviewene (5) oplyser interviewpersonerne, at Arbejdstilsynet ikke kom ind på, hvem der skulle deltage i dialogmødet. En af disse havde dog selv spurgt til, hvem Arbejdstilsynet forventede at han inviterede.

En del kan ikke huske, om mødedeltagere blev drøftet med Arbejdstilsynet og andre af interviewpersonerne angiver, at de er blevet inviteret af andre end Arbejdstilsynet/bygherre.

På en forespørgsel om, hvorvidt bygherren mener, at Arbejdstilsynet i højere grad skulle have præciseret, hvem der skulle deltage på dialogmødet, er de stort set enige om, at de bedste selv kan vurdere dette.

De tilsynsførende fortæller i overensstemmelse med dette, at invitationen til dialogmøderne er foregået på lidt forskellig vis i de enkelte tilsynscentre. Hvis der ikke står et konkret navn på bygherren, er det typisk arbejdsmiljøkoordinator i udførelsen, som de ringer til. Alle tilsynsførende har haft fokus på, at bygherren eller dennes repræsentant skal deltage. Nogle tilsynsførende foreslår deltagere ud fra den aktuelle situation på byggepladsen, mens andre fokuserer mere på, hvilken entrepriseform byggesagen har. De foreslår oftest, at bygherre, arbejdsmiljøkoordinator i udførelsen, projekterende og entreprenør deltager. Nogle har mere fokus på entreprenøren end andre. I et tilsynscenter vil de gerne have så mange med som muligt, mens de i et andet tilsynscenter helst vil have de relevante med for at undgå 'bygemødekrig'. Alle de tilsynsførende er dog enige om, at det i sidste ende bør være bygherren, der bestemmer, hvem der deltager på dialogmøderne.

I et tilsynscenter holder de gerne dialogmøder uden at det er knyttet op på en byggesag. Det kan være for bygherrerepræsentanter i en kommune og en større privat virksomhed. I de andre tilsynscentre har de fokuseret på, at der skulle være en byggesag tilknyttet.

Deltagere fra byggepladserne

Det har været 2-8 deltagere på dialogmøderne, og gennemsnitligt har der været 4-5 på hvert dialogmøde.

På næsten alle møderne (32) har bygherren eller dennes repræsentant deltaget, og på en stor del af møderne har arbejdsmiljøkoordinator i udførelsen (25) og entreprenøren (27) været repræsenteret. På næsten halvdelen af dialogmøderne (17) har den projekterende ingeniør desuden deltaget, og i en mindre del af dialogmøderne har den projekterende arkitekt (11) og bygherrerådgiver deltaget (8). Sidstnævnte kan dog have præsenteret sig som bygherrens repræsentant. I få tilfælde har henholdsvis arbejdsmiljøkoordinator i projekteringen (1) og sikkerhedsrepræsentanten (2) deltaget i dialogmøderne.

Den enkelte deltager kan repræsentere flere roller (især på mindre byggeprojekter), så der er ikke nødvendigvis overensstemmelse mellem rollerepresentationen og antal deltagere på de enkelte dialogmøder.

Deltagere fra Arbejdstilsynet

Der har på næsten alle dialogmøder været to tilsynsførende med. På få dialogmøder har der været tre tilsynsførende tilstede – her har deltagerne syntes, at der var lidt overvældende fremmøde fra Arbejdstilsynets side.

Det har som beskrevet i afsnit 7.1 været en strategi fra alle tilsynscentre at tage mindst to ud, så man kan lære af hinanden og støtte hinanden undervejs. På et tilsynscenter nævner de desuden, at fordelene ved at være to er, at man kan supplere hinanden, så der ikke opstår pinlige pauser, når man skal skrive ned. I et andet tilsynscenter havde man planlagt at være én tilsynsførende, som er vant til dialogmøder, og én som kører i området. Det er så sidstnævnte, der senere tager på opfølgingsbesøg og har den videre kontakt med byggepladsen. Dette blev også bemærket af deltagerne. Sådan planlægger man det ikke i de andre centre, da tilsynsområdet er mindre og derfor ikke så opdelt.

5.5 Forberedelse til møderne

Omkring halvdelen af deltagerne (14) angiver, at de ikke eller kun forberedte sig kort (7) op til mødet. Få (6) angiver at have forberedt sig mere grundigt.

De deltagere der havde forberedt sig kort nævner bl.a., at de samlede de formelle dokumenter sammen, herunder PSS og snakkede med hinanden om forventningerne til mødet. De, der forberedte sig mere grundigt, gennemgik de formelle dokumenter, herunder PSS for at tjekke, at de levede op til reglerne og var opdaterede. Andre læste de nye bekendtgørelser om bygherrens og rådgiveres ansvar og pligter igennem. Enkelte sendte PSS til Arbejdstilsynet inden mødet. Nogle gennemgik pladsen, inden Arbejdstilsynet kom, men de var klar over, at Arbejdstilsynet ikke ville give påbud, så denne forberedelse har ikke fået højeste prioritet.

Af de, som ikke forberedte sig, nævner de fleste, at de ikke vidste, hvad de skulle forberede sig på, fordi de ikke kendte mødets indhold på forhånd. Det er der også flere af de, som har forberedt sig, der nævner:

Jeg kunne ikke forberede mig, for jeg vidste jo ikke, hvad det handlede om. Jeg ville godt have haft en formel mødeindkaldelse, fordi det altid er rart at kunne forberede sig til et møde

Nogle endte med at forberede sig på noget, som der ikke blev brug for på mødet, hvilket skuffede dem. Andre mente ikke, at det var nødvendigt at forberede sig, enten fordi de har styr på tingene, eller fordi de kom til mødet med åbent sind.

I en mindre del af casene (8) er det kun nogle af aktørerne, der nævner at havde forberedt sig. Det er oftere, at bygherren har angivet en forberedelse, men det er ikke altid vedkommende selv, der har stået for dette, fx gennemgang af pladsen. Nogle bygherrer har læst bekendtgørelsen om ansvar og pligter igennem.

5.6 Kontakt med Arbejdstilsynet inden dialogmødet

Information om formål og indhold, inden mødet blev afholdt

I en stor del af casene (23) følte mindst én af aktørerne sig ikke tilstrækkeligt informeret om mødet indhold og formål, inden det blev afholdt. Omkring halvdelen af bygherrerne følte sig tilstrækkeligt informeret, mens det er færre af de øvrige aktører, der følte sig ordentlig informeret.

En mindre del angiver, hvad det har betydet, at de ikke følte sig tilstrækkeligt informeret om mødets indhold og formål. Nogle nævner, at de ikke kunne forberede sig ordentligt. En enkelt at han ikke vidste, hvad han kunne forvente. Halvdelen angiver dog, at det ikke gjorde noget, at de ikke var tilstrækkeligt informeret. Enkelte fremhæver, at det er svært at adskille, hvad de vidste før mødet omkring formålet, og hvad de fik at vide under dialogmødet. Derfor har nogle følt sig utilstrækkeligt informeret, men angiver ved evalueringen at de alligevel havde en idé om mødets formål. En stor del har således en opfattelse af, hvad formålet med mødet er. Opfattelser er dog forskellige. Over halvdelen af angiver, at formålet er, at Arbejdstilsynets vil orientere om de nye regler for bygherrens ansvar og pligter, og en mindre del angiver, at formålet er at undgå ulykker, ved at Arbejdstilsynet kommer tidligere ind i udførelsesfasen end ved ordinære tilsyn. Der er få, der mener, at formålet er at gennemgå projektet og byggepladsen. Endelig mener nogle, at formålet med mødet er at Arbejdstilsynet kan indtræde i en ny rolle som dialogpartner:

Det var en ny måde at gøre tingene fra Arbejdstilsynets side. Det handlede om, hvad Arbejdstilsynet kan bidrage med. Min opfattelse af formålet med mødet var at de ville gøre opmærksom på, hvad der skulle være i orden, for at byggepladsen var arbejdsmiljømæssigt i orden, og at vi altid kan trække på Arbejdstilsynet.

En enkelt rådgiver angiver, at formålet med dialogmødet er at komme i dialog med rådgivere og påpege deres ansvar, mens en bygherre mener, at det er for at komme i dialog med entreprenører og underentreprenører.

Få oplyser, hvordan de er blevet kontaktet af Arbejdstilsynet. To fortæller, at de har fået et brev fra Arbejdstilsynet, der beskriver formålet med dialogmødet og en dagsorden. Resten fortæller, at de fik en telefonopringning fra Arbejdstilsynet, hvor formålet blev forklaret.

Ønsker til mødets indhold

En stor del (29) angiver, at de ikke er blevet spurgt af Arbejdstilsynet inden mødet, om de havde ønsker til mødets indhold. De fleste af dem har enten ingen refleksion over, om det er et problem, eller nævner, at de havde opfattelsen af at de bare kunne tage eventuelle spørgsmål og input med på mødet, når det nu var et dialogmøde.

Der er få (3), som er blevet spurgt, om de havde ønsker til mødets indhold. Der er kun én af disse, som havde et ønske til mødets indhold. De aftalte med Arbejdstilsynet, at de skulle tage udgangspunkt i en konkret sag og gå rundering først. De andre byggepladser der blev spurgt havde ingen ønsker. Der er enkelte, som ikke kan huske, om de er blevet spurgt. I en enkelt case tror bygherren, at arbejdsmiljøkoordinatoren måske har snakket med Arbejdstilsynet inden, men det angiver han selv, at han ikke har.

5.7 Selve dialogmødet

Indledning af dialogmødet

Kun i en mindre del af interviewene har deltagerne forholdt sig til, hvordan mødet blev indledt.

Oftest angiver deltagerne, at Arbejdstilsynet indledte med en præsentationsrunde og introducerede formålet med mødet. Et enkelt sted gik de direkte i gang med at formidle de nye regler om bygherrens pligter og ansvar fra mødets start.

I to tilfælde oplevede deltagerne, at de tilsynsførende indledte mødet på én uheldig måde. Deltagerne fortæller, at Arbejdstilsynet som det første sagde, at de i dag ikke kom for at give straks påbud, som om de ellers altid var nødt til at gøre det. Dette blev respondenterne fortørnede over, da de selv havde en opfattelse af, at de arbejdede systematisk med sikkerheden på pladsen. I det andet tilfælde introducerede Arbejdstilsynet med at påpege en række kritisable forhold ved byggepladsen, og påpegede at de havde været ved at opleve et par nærved-ulykker på vejen fra byggepladsen og op til mødet. Det oplevede deltagerne som en meget uheldig måde at starte et dialogmøde på.

Dialogmødets struktur og indhold med deltagerens egne ord

En mindre del af casene angiver, at det er svært at huske, hvordan dialogmødet forløb i detaljer, fordi det for nogens vedkommende er længe siden det er blevet afholdt.

Dialogmødedeltagerens beretninger giver desuden indtryk af at elementerne i mødet er sammensat på forskellig vis og i forskellig rækkefølge.

Orientering om regler og dokument gennemgang:

En stor del angiver (27), at dialogmødet har omhandlet den nye bekendtgørelse 1416 om bygherrens pligter og ansvar. Det er dog forskelligt, om det har været en gennemgang med udgangspunkt i selve bekendtgørelsen eller BAR B/A's faktablad om bygherrens pligter, eller om det har været uden brug af materialer.

En stor del (23) angiver ligeledes, at mødet har handlet om PSS og andre formelle dokumenter på mødet. Af dem angiver de fleste at de enten gennemgik PSS eller snakkede om den. Særligt i et tilsynsområde angiver deltagerne at de tilsynsførende læste/skimmede PSS under mødet. I et andet tilsynsområde havde Arbejdstilsynet i få tilfælde bedt om at få tilsendt PSS på forhånd. Endelig er der et tilsynsområde der adskiller sig fra de andre, ved at de tilsynsførende ofte har forsøgt at undgå at mødet skulle handle om PSS. Det er et tilsynscenter, der har haft overvejelser om, at deltagerne tror, at PSS er godkendt, hvis Arbejdstilsynet ikke har nogle kommentarer til den, hvorfor de bevidst har forsøgt at undgå en gennemgang af den konkrete PSS.

En mindre del angiver, at dialogmødet har omhandlet henholdsvis projekteringen (9) og konkrete arbejdsprocesser (11).

Rundering:

En stor del (28) angiver, at dialogmødet har omfattet en rundering, nogle aktører giver dog udtryk for, at de ikke oplevede runderingen som en del af mødet.

Oftest har runderingen fundet sted som afslutning på mødet. I andre tilfælde foregik rundering midt i dialogmødet, forstået på den måde at man så efterfølgende afrundede mødet. I få tilfælde blev dialogmødet indledt med en rundering.

Et enkelt sted blev der både foretaget rundering i starten og slutningen af dialogmødet. I få tilfælde deltog bygherren ikke på runderingen.

Når runderingen foregik i midten af dialogmødet, så rundede Arbejdstilsynet ifølge deltagerne oftest mødet af med en opsummering af, hvad de havde set på runderingen, som kunne forbedres. Et enkelt sted snakkede de også om, hvad bygherren kunne gøre. I et tilfælde kiggede de på PSS efter runderingen. Et andet sted afsluttede de med frokost, da bygherren mente at det var en god måde at afrunde dialogmødet på.

I de tilfælde hvor dialogmødet blev indledt med en rundering, angiver respondenterne, at de er tilfredse med denne fremgangsmåde, fordi de tilsynsførende så vidste, hvordan byggepladsen så ud.

Det giver mulighed for at komme med nogle eksempler. Det er det konkrete, men også en masse randtilfælde. Hvis det nu ikke er som her, hvad gør man så? Og så kunne man få en dialog omkring det.

I en mindre del af casene angiver deltagerne, at der ikke blev foretaget en rundering. I halvdelen af disse tilfælde er det ikke begrundet hvorfor, men i få af tilfældene var det ifølge deltagerne fordi, der ikke var aktivitet på pladsen på mødetidspunktet. En enkelt entreprenør angiver, at Arbejdstilsynet ikke ønskede at lave en rundering, selv om der var aktivitet på byggepladsen.

Dialogmødernes længde:

Omkring halvdelen af de besøgte byggepladser angiver tidsforbruget på mødet. Der er brugt mellem 1-3 timer inklusive rundering. Der er gennemsnitligt brugt ca. 1 ¾ timer på dialogmødet inkl. rundering.

En mindre del angiver tidsforbruget på runderingen, og gennemsnitligt er der brugt en halv time på denne.

Længden af mødet har en betydning for, hvad man kan nå. Det er typisk i et tilsynscenter, at man har holdt kortere møder. Det er dog ikke muligt ud fra deltagerens beskrivelse at fastslå, om indholdet har været anderledes på de korte end på de lange møder.

Udlevering af materialer:

Omkring halvdelen (18) angiver, at de har fået materiale udleveret af Arbejdstilsynet. I enkelte cases (3) er det kun bygherren, der angiver at have modtaget noget. Enkelte angiver, at der er udleveret flere materialer.

Deltagerne angiver samlet set, at Arbejdstilsynet har udleveret BAR Bygge & Anlægs faktablad om bygherrens pligter og ansvar, bekendtgørelse 1416 om bygherrens pligter, links til hjemmesider og pjecce om fremmed arbejdskraft.

Det oftest udleverede materiale er BAR B/A's faktablad om bygherrens pligter og ansvar, som enkelte allerede har været bekendt med i forvejen.

Deltagerne fremhæver, at BAR B/A's faktablad om bygherrens pligter og ansvar er 'godt og relevant', 'lige til at gå til med tegninger', og 'det er en fin ting at have liggende'. En efterlyser en tjekliste i faktabladet.

Arbejdstilsynets bekendtgørelse 1416 bliver vurderet som 'meget fyldestgørende' og 'relevant information'. Oversigt over links bliver også vurderet som relevante. En enkelt angiver, at det er rart med en side, hvor det relevante lovgrundlag er samlet på.

Det er omkring halvdelen af deltagerne, der har forholdt sig til, om der er behov for at få udleveret materialer. Få, mener ikke der er et behov, mens resten mener, at der er behov for at få udleveret noget eller er uenige om det. Der er forskellige forslag til, hvilket materiale, der er behov for at få udleveret, herun-

der BAR B/A's faktablad, evt. i en miniudgave, Arbejdstilsynets bekendtgørelse 1416, links, tjekliste eller pjece til bygherren om hans pligter, og hvilke krav han kan stille til de andre aktører, samt materialer til entreprenørerne, fx om tekniske hjælpemidler. Der er ikke et bestemt materiale, der skiller sig ud.

Få angiver, at det ville være godt, hvis man havde fået tilsendt materialerne inden dialogmødet, så man kunne forberede sig.

Det ses af resultaterne, at især et tilsynscenter konsekvent har udleveret BAR B/A's faktablad som nævnt ovenfor.

5.8 Den tidsmæssige placering af dialogmødet

Næsten alle dialogmøder (32) er ifølge deltagerne afholdt først i udførelsesfasen, mens få er afholdt i midten/slutningen af udførelsesfasen.

Omkring halvdelen af deltagerne (19) mener, at dialogmødet skulle holdes tidligere, hvis formålet er at forebygge ulykker, selv om deres møder lå først i udførelsesfasen. Få (6) mener, at mødet blev afholdt til tiden, mens en enkelt mener, at det skulle være senere. I en mindre del af casene (9) er deltagerne uenige om mødets placering.

I de cases, hvor deltagerne er uenige, mener en stor del af bygherrerne, at mødet blev afholdt til tiden⁴, mens en stor del af de andre aktører (primært arbejdsmiljøkoordinator i udførelsen og entreprenører) mener, at mødet burde være afholdt tidligere. En enkelt bygherre mener, at dialogmødet skulle være afholdt senere.

Enkelte mener, at tidspunktet ikke er så vigtigt, da mødet var af mere generel karakter. I ét tilfælde byggedes i etaper, og derfor kunne bygherren tage den nye viden med til de næste byggeprojekter.

Af de, som mener, at dialogmødet skulle have været afholdt tidligere i byggeprocessen, angiver omkring halvdelen, at mødet skulle være afholdt i projekteringsfasen. Enkelte angiver, at det skal være inden udbud/licitation, mens en mindre del angiver, at det skal være henholdsvis i opstartsfasen (mellem udbud/licitation og byggepladsopstart) og omkring byggepladsopstart. Begrundelserne er, at man kunne bruge mødet til at blive opmærksom på forebyggelse af ulykker, at man kunne nå at ændre i projektet, hvis Arbejdstilsynet påpegede nogle problemer, og for bygherrerne, at de kunne tage deres forholdsregler ud fra kendskabet til lovgivningen og bygherrens ansvar.

Af de, som nævner, at dialogmødet blev afholdt til tiden, begrundes dette med, at det er vigtigt, at der er et konkret projekt at kigge på, men at man også stadig kan nå at ændre nogle ting, fx sikkerhedsforanstaltninger, hvis Arbejdstilsynet påpeger problemer. Andre mener, at det er vigtigt, at entreprenøren er med på dialogmødet, og at det derfor ikke kan ligge tidligere i byggeprocessen. Én mener, at det skærper alles opmærksomhed på pladsen, at Arbejdstilsynet kommer, og at dialogmødet derfor først bør være efter byggepladsens opstart. En anden mener, at Arbejdstilsynet ikke skal blande sig i projekteringen, og at mødet derfor først skal ligge i udførelsesfasen.

I den case, hvor bygherren mener, at dialogmødet skulle være afholdt senere, begrundes dette med, at 'der er nogle konkrete forhold omkring arbejdets udførelse, som vi ikke kunne tale om'.

Der er cases hvor deltagerne internt er uenige om den hensigtsmæssige placering af dialogmøderne. I en case argumenterer arbejdsmiljøkoordinator i udførelse og entreprenører for, at dialogmødet skulle være afholdt i projekteringsfasen dvs. tidligere, for at bygherren allerede her kunne blive opmærksom på sit ansvar, og at 'man kunne snuppe nogle af de der 'hovsa', inden projektet blev sat i gang. Bygherren argumenterer derimod for at mødet blev afholdt til tiden fordi han mener, det er væsentligt, at man 'kunne se lokaliteterne', at entreprenørerne er med på mødet, samt at man slet ikke ville være 'gearet til det', hvis mødet havde ligget tidligere. Den ene bygherre, som mente, at dialogmødet skulle være afholdt senere begrundes dette med, at han gerne ville have, at 'byggepladsen var startet rigtigt op'. Han blev dog positivt overrasket over mødet trods tidspunktet.

⁴ Begrebet til tiden er desværre ikke helt præcist, da møderne er blevet afholdt på forskellige tidspunkter efter udførelsesfasens begyndelse.

Der er enkelte dialogmøder (6), som ifølge deltagerne er afholdt i midten eller slutningen af udførelsesfasen. Disse deltagere angiver alle sammen, at dialogmødet skulle være afholdt tidligere, på nær en enkelt bygherre, der mener, at mødet blev afholdt til tiden.

5.9 Interviewpersonernes forslag til forbedring af dialogmødets rammer

Dette afsnit indeholder en opsamling og sammenskrivning af interviewpersonernes forslag til forbedring af dialogmøderne. Endvidere er forslag fra de tilsynsførende som er interviewet indarbejdet i afsnittet.

Nogle af deltagernes ønsker er modsatrettede og afspejler mødedeltagernes forskellige roller og interesser i byggeprojektet, samt forskellige opfattelser af formålet med dialogmødet.

Information om mødet på forhånd og referat

Flere mødedeltagere har efterspurgt mere information om dialogmødet på forhånd. Deltagerne vil gerne vide lidt mere om, hvad mødet handler om, så de kan informere de øvrige deltagere og folkene på byggepladsen samt forberede sig og have nogle spørgsmål klar til Arbejdstilsynet. Flere foreslår dagsorden, en enkelt udtrykker ønske om en rigtig invitation og endnu en foreslår en folder om dialogmødet inden mødet.

På en byggeplads udtrykker deltagerne et stærkt ønske om, at Arbejdstilsynet udarbejder referat fra dialogmødet, herunder konkluderede ord om forholdene var i orden eller ej.

En tilsynsførende har gode erfaringer med at motivere bygherre til at deltage ved at sige, at det er en måde hvorpå han/hun kan sikre sig, at de får det de har betalt for af koordinatoren.

Forberedelse

Det mest gennemgående ønske fra deltagerne til Arbejdstilsynets forberedelse er, at de tilsynsførende sætter sig ind i byggepladsen, herunder hvilken type byggeri der er tale om og hvilke type problemstillinger der kan være relevante at komme ind på. Det kan være ved at de tilsynsførende ser byggepladsen på forhånd eller indhenter materiale om byggeriet, fx om byggepladsindretningen, risici og tegninger af byggeriets omfang. Deltagerne mener at en sådan forberedelse vil være med til at gøre dialogen konstruktiv og kvalificere drøftelserne på mødet.

En tilsynsførende har overvejet om han skal bede om at få tilsendt PSS på forhånd, og en anden om de skal bede om eventuelle spørgsmål fra deltagerne før mødet. Begge initiativer kan tolkes som et udtryk for at de tilsynsførende selv oplever, at der kunne være en fordel i at være bedre forberedte til mødet.

Mødets placering

Flere mødedeltagere foreslår, at mødet skal ligge tidligere i byggeprocessen, hvor pladsen ikke er etableret endnu. Der argumenteres for, at et tidligere møde vil gøre det muligt at ændre forholdene og at der i højere grad vil være muligt at tage hånd om arbejdsmiljøet i projekteringsfasen. En konkretiserer tidspunktet til lige efter de første entreprenører er valgt. En enkelt ønsker at dialogmødet er placeret lagt senere, fordi der så er mere at snakke om.

Enkelte nævner, at der burde afholdes to dialogmøder. De anbefaler, at det ene skal afholdes i projekteringsfasen, hvor bygherre og måske rådgiver får beskrevet deres pligter og man kan tale om, hvilke tiltag man i projekteringen kan gøre for at forebygge ulykker i udførelsesfasen. På en byggeplads nævner en, at det andet dialogmøde skal afholdes efter udbuddet, mens de andre mener der bør placeres omkring byggepladsopstart. Det vigtige i forhold til andet dialogmøde er, at entreprenøren skal deltage.

En enkelt nævner, at der burde afholdes tre korte dialogmøder. De to første som før nævnt, og så et tredje møde på et 'kritisk tidspunkt i udførelsen' uden at det er nærmere defineret.

De tilsynsførende har ikke helt samme holdning til dialogmødets placering. De tilsynsførende fra et center mener, at den ideelle placering ville være før projekteringen. Men at der så ville være behov for et møde i udførelsesfasen også. En anden tilsynsførende mener, at hvis de skal ind tidligere end i dag, skal det være for at granske projektet, og det er meget tidskrævende. Et andet synspunkt er, at det er godt, at der er et fysisk område og noget konkret at forholde sig til.

De tilsynsførende giver desuden udtryk for, at det er vigtigt at Arbejdstilsynets initiativ rammer så mange som muligt på en gang. Derfor synes de tilsynsførende i et center, at det er et godt tidspunkt, de nuværende dialogmøder ligger på – også fordi der tidligt i udførelsesfasen stadig er mulighed for ændringer. Et argument der fremhæves for ikke at gå tidligere ind i byggeprocessen er ligeledes, at de tilsynsførende ser det som arbejdsmiljørådgivernes opgave, og ikke ønsker at gå dem i bedene.

Mødets deltagere og hvem Arbejdstilsynet skal henvende sig til

Mødedeltagerne har forskellige holdninger til, hvem der skal deltage i mødet. Dels begrundet i byggeriernes forskelligheder, dels i forskellige forståelser af mødets formål. Generelt vil deltagerne gerne have mange med til møderne – ud over bygherren og koordinator i udførelsen nævnes hyppigst entreprenøren og rådgiverne. Nogle mener, at så mange som muligt af byggepladsens aktører skal deltage i mødet ud fra den begrundelse, at det giver størst fælles forståelse og fodslag omkring sikkerhedsarbejdet. Andre udtrykker ønske om at sikkerhedsrepræsentanterne og den centrale arbejdsmiljøenhed (i store virksomheder) deltager. På to byggepladser mener de desuden, at de vigtigste deltagere er håndværkerne, fordi der er behov for holdningsændringer blandt disse. En enkelt foreslår pladsmanden, fordi det er ham der i praksis skal sikre, at folkene på byggepladsen overholder sikkerhedsforanstaltningerne, så som at bære hjelm.

Der er tilfredshed de steder hvor Arbejdstilsynet sammen med kontaktpersonen (oftest bygherren) har drøftet hvilke mødedeltagere der skal inviteres til mødet. På spørgsmålet om der er behov for en mere præcis udmelding fra Arbejdstilsynet i forhold til deltagere, er bygherrerne generelt enige om, at det er de bedst til at selv at beslutte.

De tilsynsførendes holdning til hvem som skal deltage i dialogmøderne er generelt, at det afhænger af byggeprojektets størrelse, kompleksitet og hvor i byggeprocessen dialogmødet finder sted. En tilsynsførende overvejer dog fremover at begrænse deltagerne til bygherre, koordinator og de entreprenører, som har ansvar.

På spørgsmålet om der er nogen idé i at holde flere dialogmøder med samme bygherre når denne får et nyt byggeprojekt, svarer en tilsynsførende positivt med begrundelse i, at byggerier er forskellige og måske har bygherren fx fået en ny koordinator. Samme holdning har en bygherre som siger, at der sagtens kan gå 3 år, før de sidder i en lignende situation og entreprenøren supplerer med, at det så måske er en mere kompliceret sag.

Mødets længde

Flere af mødedeltagerne gav udtryk for, at dialogmødet var for langt, mens de tilsynsførende ikke har indtryk af, at møderne er for lange og de har ikke fået tilbagemeldinger herom.

Mødets indhold

Førstehåndsindtrykket er vigtigt. Det ønskes, at de tilsynsførende er åbne og imødekommende, lytter til deltagerne og ikke er belærende, eller 'spiller på magten'.

Deltagerne er generelt glade for dialogen. Flere ønsker mere og bedre dialog. En uddyber dette med, at Arbejdstilsynet skal udvise tillid til byggepladserne og komme med konstruktiv kritik.

Dagsorden

Mange mødedeltagere efterspørger dagsorden til dialogmødet og et par ønsker mere struktur på møderne. En understreger at det er vigtigt for dialogen, at dagsorden ikke er for fast, men bliver et skellet mødet kan opbygges om.

Bygherrens pligter og ansvar

Især bygherrerne, men også andre aktører er glade for dialogmødets fokus på bygherrens pligter. Både den information, som Arbejdstilsynet giver og drøftelserne efterfølgende. Der ønskes desuden fokus på arkitekterne og ingeniørernes rolle og muligheder for at tænke sikkerhed og arbejdsmiljø ind tidligere i forløbet. Flere bygherrer udtrykker tilfredshed med den mere generelle snak om arbejdsmiljø og bygherrens pligter.

En bygherre giver udtryk for, at det er vigtigt at tage højde for hvilken faglig baggrund bygherren har, og så tilpasse mødet den enkelte bygherres viden. Arbejdstilsynet kunne eventuelt udarbejde et dokument med de 5 vigtigste punkter i forhold til bygherrens ansvar, nogle ved ikke engang, at de skal have uddannet koordinator for henholdsvis projekteringen og udførelsen.

Målrettet dialog og konkret hjælp og rådgivning:

Dialogen skal være målrettet mødedeltagernes projekt. Deltagerne ønsker, at de tilsynsførende forstår deres byggeprojekt, og at dette afspejles i dialogen. Er der i et lille projekt trækkes fx paralleller og eksempler fra andre små byggeprojekter og omvendt.

Der ønskes handlingsorienteret råd og vejledning og nogle mener, at de tilsynsførende skal have en mere vejledende rolle. Der er ok at få udpeget forhold, som ikke er i orden, men man vil have vejledning i, hvad der skal til for at rette op på forholdet. Flere deltagere ønsker i højere grad at få hjælp til deres problemstillinger, fx konkrete redskaber, hjælpemidler og eksempler om hvordan bygherren skal håndtere de projekterendes ansvar. Endvidere fremkom et ønske om større sammenhæng mellem teori og praksis – altså hvordan løses problemerne på byggepladsen.

En deltager foreslår, at de tilsynsførende gennemgår det materiale og de problemer, der præcis er på byggepladsen på mødet – specielt når der bliver givet bøder/påbud. En anden har et ønske til Arbejdstilsynet om, at de bør udarbejde et afkrydsningsskema, som kan bruges i projekteringsfasen. Endelig ønsker en, at de tilsynsførende uddeler illustrativt materiale med relevante oplysninger, så man har noget man efterfølgende kan relatere til.

Materialer:

En tilsynsførende giver tilsvarende udtryk for, at det ville være godt at have en side med de vigtigste web-adresser med ud til dialogmøderne. Det vil hjælpe deltagerne med at finde yderligere viden og løsninger. Denne side skal være letlæselig og ikke for omfangsrigt. På et andet tilsynscenter har de allerede udarbejdet en sådan, så på dette område kunne vidensdeling være en fordel.

6 Dialogmødernes virkning og effekt på sikkerhed og arbejdsmiljø

Formålet med dette kapitel er, at belyse de virkninger og effekter som dialogmøderne har haft på byggepladserne.

Virkningen beskrives med udgangspunkt i at dialogmøderne typisk indeholder to dele (beskrevet i forrige kapitel):

- Gennemgang af bygherrens ansvar og pligter (i projektering og udførelsen)
- Gennemgang af byggeprojektet, herunder rundering

Først beskrives de temaer der er blevet drøftet i forbindelse med de to dele og de initiativer og ændringer dialogmøderne resulterede i, herunder hvilke aktører der tog initiativ til ændringerne.

Herefter belyses ændringer i byggeaktørernes viden, rolleforståelse og adfærd, som dialogmøderne har givet anledning til. Virkningen vurderes efterfølgende i perspektiv af de efterfølgende tilsyn. Endelig betragtes den potentielle langsigtede virkning af dialogmøderne.

Til sidst i kapitel er et kort afsnit om dialogmødernes effekt målt ved Arbejdstilsynets reaktioner til henholdsvis et udvalg af byggepladser med dialogmøder og et udvalg af pladser uden møder.

6.1 De drøftede temaer og de konkrete initiativer

I evalueringen af dialogmøderne er der lagt et særligt fokus på, hvilke emner der blev drøftet på dialogmøderne, samt hvilke initiativer disse drøftelser har givet anledning til.

I det nedenstående vil vi først give et overblik over, hvilke temaer der er blevet drøftet samt de initiativer de har resulteret i. Herefter vil der blive gået i dybden med de enkelte temaer og ændringer, så disse i højere grad konkretiseres.

Gennemgang af bygherrens pligter og ansvar

Som beskrevet i forrige kapitel har et centralt tema på dialogmøderne været bygherrens pligter og ansvar. Det har dog varieret meget fra byggeplads til byggeplads, hvor meget det har fyldt. I nogle tilfælde har der kun været tale om en kort orientering, fx at bekendtgørelsen er grunden til, at Arbejdstilsynet afholder disse dialogmøder, mens orienteringen, og de efterfølgende diskussioner, er det der er kommet til at fylde på andre dialogmøder. Som beskrevet i forrige kapitel har de tilsynsførende nogle steder taget udgangspunkt i AT-bekendtgørelsen eller BAR B/A's faktablad om bygherrens pligter og ansvar, mens materialet andre steder ikke er blevet omtalt.

Orienteringen om bygherrens pligter og ansvar har på nogle byggepladser resulteret i diskussioner og udfoldelse af emnet. I nogle tilfælde har Arbejdstilsynet selv lagt op til at konkretisere bekendtgørelsen ved at spørge direkte til, om ansvarsfordeling og planlægningen af det konkrete byggeprojekt lever op til kravene. I andre tilfælde har aktørerne selv spurgt ind og relateret kravene til deres byggeprojekt.

Det, der især er debatteret i forlængelse af temaet, er:

- Om og i hvilken udstrækning bygherrens ansvar kan udliciteres dvs. om de kan købe sig fra ansvaret. Nogle har reageret forundret på, at dette ikke kunne lade sig gøre 'kan det være rigtigt?', mens andre har taget det til sig.
- Bygherrens økonomiske og moralske ansvar – muligheden for at bygherren bliver straffet økonomisk
- De nye krav i udbuds/projekteringsfasen om, at bygherrens skal udpege en koordinator, så han sikre, at de projekterende tænker arbejdsmiljøhensyn ind fra starten.
- En præcisering af de enkeltes roller og ansvar: Hvem har ansvaret, og hvem har så reelt planlagt forholdene på byggepladsen?

En bygherre ansat i staten forklarer her om, hvordan deres diskussion om bygherrens pligter har været, og hvilke overvejelser den har resulteret i:

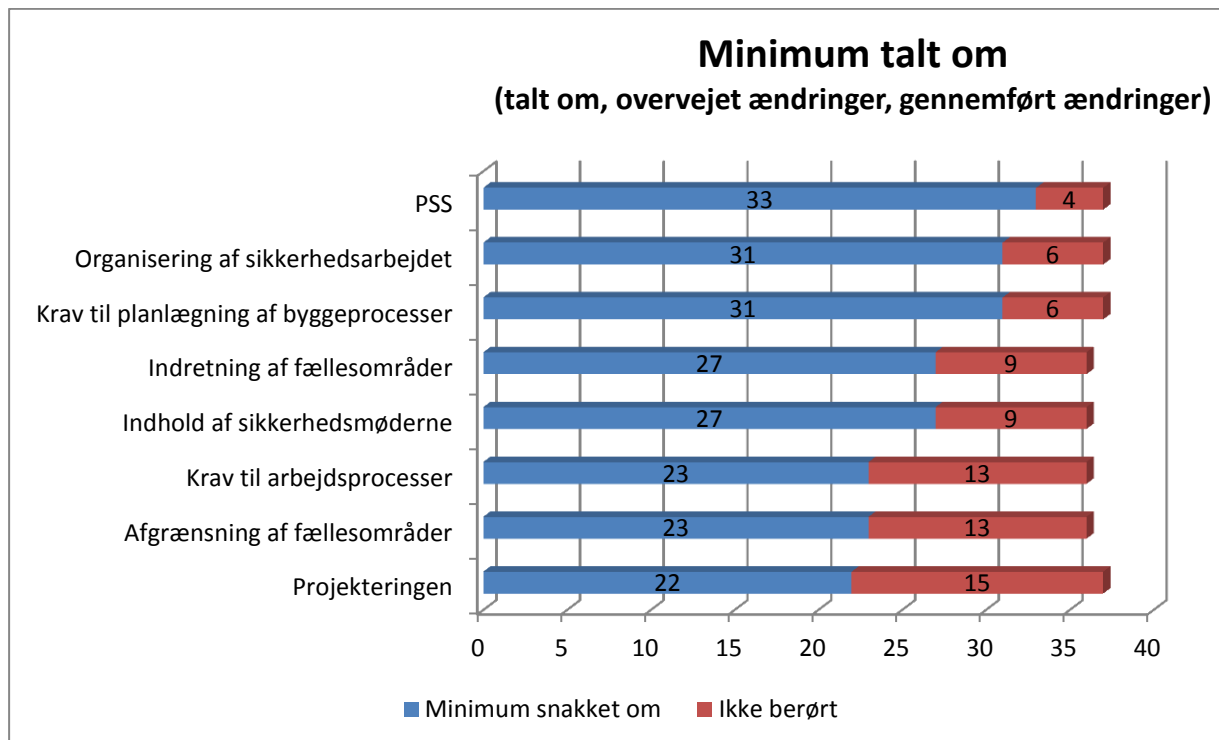
Jamen så løb de jo dem (pligterne, red) igennem med os, med udgangspunkt i folderen om bygherrens ansvar og pligter. Den fik vi udleveret. Og en af de ting, som vi allerede i dag er begyndt at drøfte, det er, at vi har en totalrådgiver på, og vi havde faktisk – vi havde en opfattelse af, at totalrådgiveren også havde det overordnede ansvar for sikkerheden, for det var ham, der indrettede pladsen dernede. Så det var en af de ting, som vi lærte og det var en af de der ting, jeg var meget interesseret i at få uddybet og præciseret.

Andre centrale temaer på dialogmøderne

Mødedeltagerne er blevet spurgt om dialogmødets indhold ud fra en række temaer, som evaluatoren på forhånd havde defineret.

Som vist i figuren nedenfor viser det sig, at der på næsten alle møderne er snakket om PSS, organisering af sikkerhedsarbejdet og krav til planlægning af byggeprocesser i forhold til hinanden. En stor del af møderne har omhandlet indretning af fællesområder, indhold af sikkerhedsmøderne, krav til arbejdsprocesser, afgrænsning af fællesområder, samt projekteringen. Der er således ingen af temaerne, som ifølge deltagerne har gået igen på samtlige møder. Nedenfor vil det blive konkretiseret, hvad de enkelte temaer dækker over.

De tilsynsførende angiver, at de især har spurgt ind til PSS og processuelle aspekter ift. byggeprocessen, såsom ansvarsfordeling, logistik og planlægning. Gennemgangen af data viser, at der har været forskellige fokusområder i de enkelte tilsynscentre.

I skemaet neden for er mødedeltagernes uddybning af de enkelte temaer listet. Hvis man kigger på tværs af de drøftede temaer, får man det indtryk, at dialogmødet har handlet om formelle lovkrav forstået på den måde, at Arbejdstilsynet har slået ned på de målbare lovkrav, fx indholdspunkter i PSS og

kravene til et sikkerhedsmødereferat. Der er kun få drøftelser af mere reflektiv karakter omkring PSS som styringsredskab og forståelse af lovkravene til koordinering i projekteringen.

Temaer	Uddybning af temaer
PSS	<ul style="list-style-type: none"> • Krav til indhold og detaljeringsgrad • Tilgængelighed • Om den var et levende værktøj vs. for standardiseret
Indretning af fællesområder	<ul style="list-style-type: none"> • Byggepladslayout • Sikkerhedsforanstaltninger
Afgrænsning af fællesområder	<ul style="list-style-type: none"> • Ansvarsfordeling
Organiseringen af sikkerhedsarbejdet	<ul style="list-style-type: none"> • Hyppighed af sikkerhedsmøderne • Dokumentation af koordinatoruddannelse • Udpegning af koordinator • Koordinators tilstedeværelse
Indhold af sikkerhedsmøderne	<ul style="list-style-type: none"> • Referat • Deltagere
Projekteringen	<ul style="list-style-type: none"> • Koordinatorrollen • Rådgiverrollen • PSS og journal • Risikovurdering • Indarbejdelse af arbejdsmiljøhensyn, herunder planlægning og logistik
Krav til arbejdsprocesser, valg af materialer og værktøjer (entreprenørerne)	<ul style="list-style-type: none"> • Transport af materialer ind og ud af bygninger • Løfteteknikker og tekniske hjælpemidler fx ved montage af gipsplader • Valg af materialer og værktøj • Personlige værnemidler og sikkerhedsforanstaltninger
Krav til planlægning af byggeprocesser i forhold til hinanden	<ul style="list-style-type: none"> • Farligt arbejde • Asbest

Organisering af sikkerhedsarbejdet:

De emner, som er behandlet under organisering af sikkerhedsarbejdet, er meget formaliteter omkring koordinatorfunktionen, fx dokumentation af uddannelse. Der er ikke snakket meget om koordinatorens varetagelse af rollen, hvilket var evaluators forventning. Der er heller ikke snakket om, hvilke kriterier bygherren har for et godt sikkerhedsarbejde, eller hvordan man kan bære dette ud til håndværkerne på pladsen og skabe en god sikkerhedskultur. Vigtige overvejelser i forbindelse med organisering af sikkerhedsarbejdet kunne også være, hvordan man opstiller succeskriterier og hvilke styringsredskaber i fx PSS man kan bruge og hvordan.

Sikkerhedsmøderne:

Der er snakket mere om det formelle omkring sikkerhedsmødet, herunder referatskrivning og deltagere, end om selve indholdet af sikkerhedsmøderne. Hvordan afholder man et godt sikkerhedsmøde, som 'rykker' noget? Hvordan motiverer man mødedeltagerne på sådan et møde til at tage aktivt del i sikkerhedsarbejdet? Sikkerhedsmødet er dér, hvor aktørerne mødes og har fokus på sikkerhed og ulykkesforebyggelse, så det var evaluators forventning, at dette tema havde fyldt meget på dialogmøderne. Det er dog ikke tilfældet ud over de formelle krav.

Afgrænsning af fællesområder:

Afgrænsning af fællesområder skal fremgå af PSS og angiver, hvilke områder bygherren har ansvar for at koordinere. Det er altså i disse områder, at bygherrens organisering af sikkerhedsarbejdet vil udmønte sig. Da dialogmødet netop var rettet mod bygherren, var det evaluators forventning, at fællesområderne havde været i fokus, og hvordan man afgrænser og forvalter disse. Det er dog et af de sjældnest drøftede temaer.

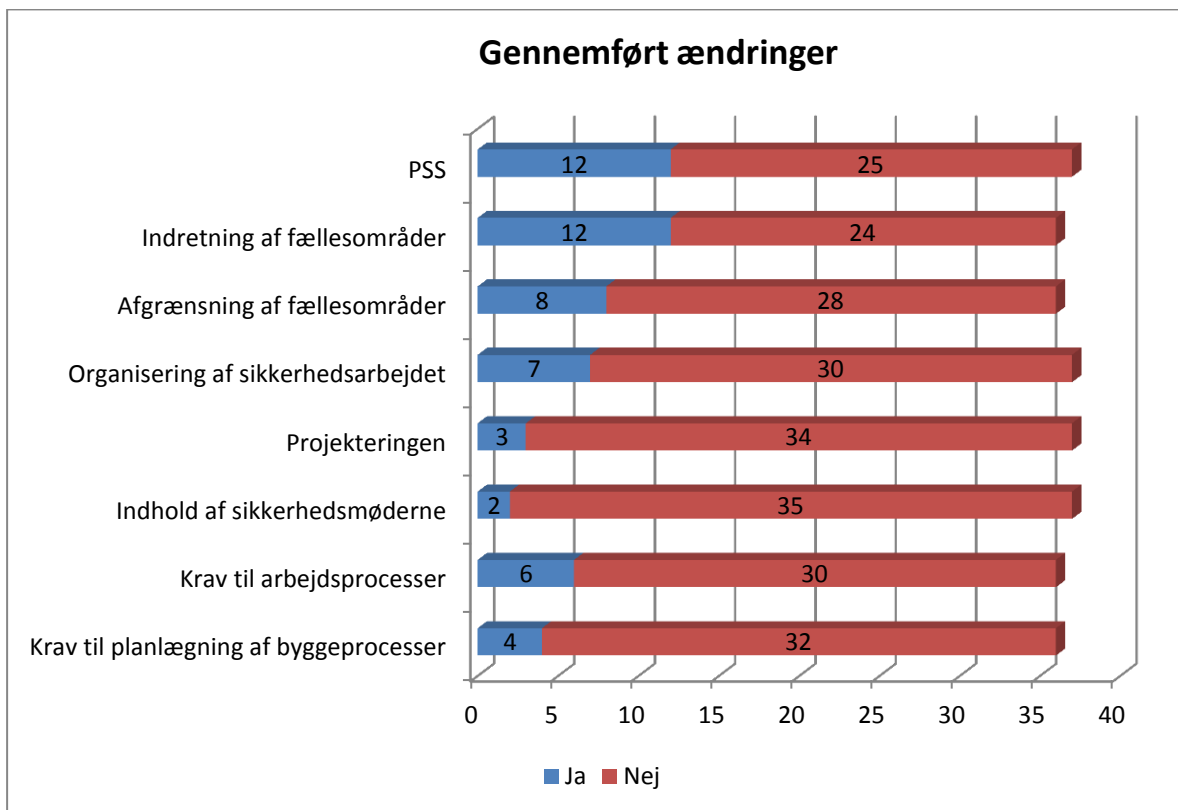
Krav til arbejdsprocesser og indretning af fællesområder:

I forhold til krav til arbejdsprocesser og indretning af fællesområder bliver de emner, der er drøftet, meget konkret på de problemstillinger, som entreprenørerne har på den pågældende plads. Det handler knapt så meget om, hvad bygherrens ansvar er i den forbindelse, og hvordan aktørerne selv finder årsager og løsninger. De tilsynsførende får tilsyneladende ikke mødedeltagerne til at overveje, om problemstillingerne i udførelsesfasen kunne være undgået, hvis de havde været identificeret i og der var taget hånd om dem under projekteringen. Det var evaluators forhåbning, at sådanne diskussioner var kommet frem på dialogmødet.

De initiativer som dialogmøderne har resulteret i

Dialogmødedeltagerne er desuden blevet spurgt, om der bl.a. i relation til de ovenfor beskrevne temaer er gennemført initiativer/ændringer på byggepladsen. Deltagerne har i denne forbindelse oplyst at dialogmøderne har givet anledning til initiativer på 23 af de 38 besøgte byggepladser, dvs. på 60 % af byggepladserne. På 40 % af byggepladserne er der altså ikke foretaget initiativer på baggrund af dialogmødet.

Det varierer hvor mange initiativer, der er taget på den enkelte byggeplads. Typisk er der foretaget mellem 1-3 initiativer på de besøgte byggepladser, men på enkelte byggepladser er der lavet mellem 4-6 ændringer. Der er i alt taget 54 initiativer på de 23 byggepladser, hvilket svarer til 2,3 initiativ pr. byggeplads.

Initiativerne fordeler sig på de førnævnte temaer, således at der er taget flest initiativer vedrørende PSS og indretning af fællesområder – se figur oven for. Der er taget færre initiativer vedrørende afgrænsning af fællesområder, organiseringen af sikkerhedsarbejdet og krav til arbejdsprocesser. Mens der er taget få initiativer vedrørende projektering, indhold af sikkerhedsmøderne, samt krav til planlægning af byggeprocesser i forhold til hinanden. Skemaet neden for viser de konkrete initiativer, som mødedeltagerne har angivet, at der er taget.

Tema	Initiativer
Plan for sikkerhed og sundhed (PSS)	<ul style="list-style-type: none"> • Skrævere adgangs- og parkeringsforhold bedre, • Indtegne gang og adgangsveje • Markere farligt arbejde på tidsplanen, • Etablere en beredskabsplan, • En tydeliggørelse af ansvaret ved arbejdsulykker, • Ansvar for oprydning, • Beskrivelse af håndtering af tekniske hjælpemidler
Afgrænsning af fællesområder	<ul style="list-style-type: none"> • Adgangsveje og trafik tydeliggøres • Afskærmning
Indretning af fællesområder	<ul style="list-style-type: none"> • Oprydning, • Tilgængelighed • Parkering • Adgangsforhold
Projekteringen	<i>Ikke oplyst</i>
Organisering af sikkerhedsarbejdet	<ul style="list-style-type: none"> • Hyppigere tilstedeværelse på byggepladsen • Ændret rolleopfattelse og -fordeling
Indhold af sikkerhedsmøderne	<ul style="list-style-type: none"> • Tilføjelse af deltagere på sikkerhedsmøder i referat • Taget sikkerhedsmøderne mere 'alvorligt'.
Krav til arbejdsprocesser	<ul style="list-style-type: none"> • Anskaffelsen af hjælpemidler
Planlægning af byggeprocesser ift. hinanden	<ul style="list-style-type: none"> • Præcisering af arbejdsrutiner: adgangsforbud, tilladte arbejdshøjder og tidsplan ift. støj • Dokumentation om asbest og fjernelse af asbest

Hvis man kigger på tværs af de gennemførte initiativer, kan man se, at det i høj grad drejer sig om formalia, dvs. ændringer i PSS eller anden dokumentation. Det er således skrivebordsarbejde mere end ændringer på byggepladsen. Der er dog også tale om konkrete løsninger på påpegede forhold på byggepladsen, primært i forhold til indretning af fællesområder og krav til byggeprocesser. I enkelte tilfælde er der både tale om konkrete løsninger og formalia, fx ændrer man en adgangsvej og ændrer beskrivelsen i PSS.

Det er ikke overraskende, at der er taget flest initiativer vedrørende PSS og indretning af fællesområder, da det er her koordinatoren har sit fokus, og det er det, som typisk også ville blive taget op på sikkerhedsmøderne. Drøftelserne i forbindelse med problemstillinger om indretning af fællesområder fører til konkrete løsninger, men i de fleste tilfælde ikke til læring om årsagssammenhænge, så aktørerne ved kommende byggeprojekter selv kan finde frem til løsninger. Ligeledes reflekterer mødedeltagerne ikke over, om og hvordan opståede problemer kunne være forebygget i projekteringsfasen.

Evaluators må dog tage et forbehold i forhold til kortlægningen af de initiativer, der er foretaget. I visse tilfælde har evaluator oplevet, at dialogmødedeltagerne har haft svært ved at huske, hvilke initiativer der er blevet udført, eller ikke har vidst om der er blevet udført ændringer. I visse tilfælde har evaluator endvidere fået en opfattelse af, at kun relativt store ændringer blev betraget som et initiativ, og ikke små initiativer, såsom at der blev taget en hjelm på ved selve besøget.

Ligeledes vil evaluator gøre opmærksom på, at der er et overlap mellem temaerne, hvorfor ændringerne i forhold til de enkelte temaer ikke altid har kunnet placeres entydigt.

Fokus på forebyggelse af ulykker

Baggrunden for at lave dialogmøder har været at nedsætte antallet af ulykker. En stor del af dialogmødedeltagerne (65 %), fremhæver, at de primært oplever, at der er blevet snakket om arbejdsmiljø generelt på dialogmødet frem for ulykker. Kun få dialogmødedeltagere oplever, at der enten er blevet snak-

ket mest om ulykker eller lige meget om ulykker og arbejdsmiljø⁵. Nogle af dialogmødedeltagerne fremhæver dog, at nedsættelsen af ulykker og et forbedret arbejdsmiljø går 'hånd i hånd' for dem - og at dialogmødet dermed handlede om forebyggelse af ulykker.

En bygherre beskriver i nedenstående citat, hvordan han ikke oplevede, at der blev snakket direkte om ulykker, selvom han indikerer, at snakken om ulykker i højere grad vil minde ham om, at arbejdsmiljøarbejdet handler om at sikre, at ingen kommer til skade:

Nej, ulykker blev der ikke talt om på mødet direkte... Man har ikke nævnt det som målsætning, men det er jo en del af det generelle arbejdsmiljø. Men det kan man måske godt glemme en gang i mellem – at alle de her ting jo i virkeligheden handler om at passe på mennesker.

I et af de tilfælde, hvor bygherren primært oplever, at der var blevet snakket om ulykker, havde deltagerne ved dialogmødet været inde på, hvor ulykker forekommer, hvordan de opstår, og hvordan de kan forhindres. Samt hvordan både bygherre og projekterende kan mindske ulykker og tænke det ind fra starten.

Antallet af ulykker på de besøgte byggepladser

Det er kun få af de besøgte byggepladser der giver udtryk for, at de har oplevet ulykker eller nærved-ulykker. På otte byggepladser har de haft én ulykke, og på én byggeplads har de haft to ulykker. Der har derudover været seks byggepladser, hvor der har været én nærved ulykke og to byggepladser, hvor der har været to nærved ulykker. Nærved-ulykkerne er primært forekommet på fællesområderne.

Ulykkerne har været mindre alvorlige. Der har primært været tale om elektricitets- og snubleulykker samt knivsår.

Aktørerne på byggepladsen er blevet spurgt om, hvorvidt ulykken fik, eller havde en relation til det der blev snakket om på dialogmødet. Det var der dog ingen af aktørerne der tilkendegav at de havde det. Evaluators må dog tage forbehold for, at nogle af de interviewede aktører ikke var sikre på, om der havde været henholdsvis ulykker eller nærved-ulykker på byggepladsen.

6.2 Initiativtagere

I evalueringen af dialogmøderne er der lagt en særlig vægt på at undersøge, hvilke aktører der igangsatte initiativerne og hvad baggrunden for dette var.

I det nedenstående vil det først blive beskrevet, hvilken rolle Arbejdstilsynet spillede i forhold til de igangsatte initiativer.

Dernæst vil byggeaktørernes udbytte af dialogmødet samt deres rolle i forbindelse med dialogmøderne blive belyst fra to perspektiver:

- Hvem har taget ansvar for og udført initiativerne på byggepladserne – samt hvordan har tilrettelæggelsen af initiativerne været?
- Hvem har taget initiativ og udført dem?

Arbejdstilsynets påvirkning af på de igangsatte initiativer

Arbejdstilsynet kan have påvirket de igangsatte initiativer på to forskellige måder – dels gennem de aktioner de afgav ved dialogmødet og dels gennem de påtaler de gav.

Evalueringen viser, at Arbejdstilsynet ved 4 møder har afgivet et påbud, og at de på yderligere 13 af de 23 steder, hvor der er lavet ændringer, har påtalt forhold, hvor det var underforstået, at tingene skulle bringes i orden. Vi kan ikke lave en direkte tråd mellem de ting der er blevet påtalt og de enkelte initiativer der er taget på byggepladserne efter dialogmødet, da empirien ikke tillader dette. Men tallene kunne

⁵ Deltagerne er blevet spurgt om de mener dialogmødet kun handlede om ulykker, primært om ulykker, lige meget af hvert, primært arbejdsmiljø generelt, kun arbejdsmiljø eller ved ikke.

tyde på, at Arbejdstilsynet på 17 ud af de 23 steder, hvor der er lavet ændringer, har influeret igangsættelsen af initiativerne.

Afgivne reaktioner på dialogmødet

De 4 reaktioner Arbejdstilsynet har afgivet ved dialogmøderne har været strakspåbud. De er blevet givet på entreprenørernes egne områder og har omhandlet følgende forhold:

- Nedstyrtningsfare
- Tunge løft (2 stk.)
- Ulykkesrisici

Baggrunden for at der er blevet afgivet så få reaktioner kan skyldes, at aktørerne ikke altid klart har kunnet huske om Arbejdstilsynet afgav en reaktion på mødet eller ej. Fx fremgår det af en af Arbejdstilsynets tilsynsrapporter, at der på en byggeplads blev afgivet et påbud, men det mener arbejdsmiljøkoordinatoren på pladsen ikke, at der blev. En anden grund kan være, at der ikke har været forhold at kritisere, eller at der ikke blev foretaget en rundering.

Arbejdstilsynet har haft en bevidst strategi om at begrænse afgivelsen af reaktioner på dialogmøderne. Ideen har været at en sådan strategi skulle fremme dialogen på mødet. At denne strategi også har ligget latent i dialogmødedeltagernes ide om rammen for dialogmødet underbygges af, at en mindre del af deltagerne på dialogmøderne netop fremhæver, at de ikke havde forventet at Arbejdstilsynet ville afgive en reaktion på dialogmødet medmindre Arbejdstilsynet havde observeret noget der kunne udgøre en 'overhængende livsfare' eller et meget 'grelt' tilfælde.

Påtalte af forhold, hvor det var underforstået at de skulle bringes i orden

På de 23 pladser, hvor der er gennemført ændringer, har Arbejdstilsynet på 13 af byggepladserne påtalt forhold, hvor det har været underforstået, at forholdene skulle bringes i orden. 17 hvis vi inkluderer de steder, hvor der er afgivet strakspåbud. Det er således kun på fem byggepladser, hvor der er lavet initiativer, selvom Arbejdstilsynet ikke har påpeget, at der var forhold der skulle bringes i orden.

På tre byggepladser har byggepladsaktørerne ikke lavet initiativer, selvom Arbejdstilsynet har påtalt forhold, de mente skulle bringes i orden.

Koordinering og tilrettelæggelse på byggepladserne efter/i forbindelse med dialogmødet

Koordineringen, tilrettelæggelsen og valget af den ansvarshavende person der skulle udføre ændringerne er blevet grebet forskelligt an på de enkelte byggepladser. Cirka halvdelen af de initiativer der blev igangsat efter dialogmøderne blev planlagt og tilrettelagt enten på dialogmødet eller ved et møde der lå direkte i forlængelse af dialogmødet. Den anden halvdel af ændringerne blev primært debatteret og koordineret ved det efterfølgende byggemøde, mens to af initiativerne blev drøftet og tilrettelagt på det efterfølgende sikkerhedsmøde.

Generelt har deltagerne kort drøftet indholdet af mødet, og evt. hvem der skulle stå for, at udføre initiativerne.

Initiativtageren blandt byggeriet aktører

Det har typisk været én person der har taget ansvaret for at få gennemført initiativerne på byggepladsen.

Den primære initiativtager har været arbejdsmiljøkoordinatoren. Bygherren og rådgiveren har dog også stået for en mindre del af initiativerne, mens entreprenøren og den projekterende arkitekt også i få tilfælde har været initiativtagere.

Evaluator har dog kun kunnet få oplyst initiativtageren blandt byggeriets aktører ved 23 af de 54 initiativer der er blevet gennemført.

Udførelsen af initiativet

Der har været forskel på den aktør der har taget initiativ til at realisere initiativerne på byggepladsen, og den person der reelt har gennemført initiativet.

Koordinatoren har både taget en stor del af ansvaret for gennemførelsen af initiativerne og har udført hovedparten af initiativerne i praksis. Entreprenøren har også udført en stor del af initiativerne. Bygherren har kun i et tilfælde udført det initiativ selv. Også rådgiveren og den projekterende har meget få steder udført initiativerne.

Evaluatoren har dog kun kunnet få oplyst den person der har udført initiativerne ved 19 af de 54 initiativer der er blevet gennemført.

Baggrunden for at den pågældende byggeaktør har taget et initiativ

Baggrunden for, at det er disse aktører og især koordinatoren der henholdsvis har taget initiativ til, og har udført initiativerne, danner evalueringen ikke et klart billede af. Der er fx ikke nogen klar sammenhæng mellem typen af initiativerne, og den person der har taget initiativ eller udført initiativet.

Dialogmødedeltagerne beskriver ofte, at det var 'naturligt', hvem der var initiativtageren og udføreren af initiativet, da det var den 'ansvarshavende' for det givne område – eller den der har stået for at koordinere det daglige sikkerhedsarbejde. Dette kan forklare, at det især er koordinatoren der har taget sig af og udført initiativerne.

I tre telefoninterview med henholdsvis en rådgiver, en hovedentreprenør og bygherre fra en kommunal byggeplads, beretter de tre personer om deres tilrettelæggelse og ansvarsfordeling i forlængelse af dialogmødet. Denne case illustrerer således, hvordan efterspillet af et dialogmøde med mange ændringer kom til udtryk.

Bygherren fortæller, at de snakkede om mødet 5 minutter efter at mødet var afsluttet: *Vi grinede meget over det der med den der maling (en præcisering af hvad maleren må løfte, red). Og snakkede om hvad der lige skulle laves i forhold til stilladset og med snerydningen.* Rådgiveren uddyber, at de kort opsummerede, hvad de havde snakket om, og at de derefter blev enige om, hvem der skulle foretage ændringerne. Bl.a. at det var ham der skulle stå for ændringerne på tegningerne. Entreprenøren beskriver yderligere, at han havde dialogmødet oppe på et efterfølgende sikkerhedsmøde, hvor de gennemgik initiativerne med alle entreprenørerne, og han sikrede sig, at de enkelte entreprenører havde styr på at bringe tunge materialer ind i bygninger.

6.3 Ændringer i viden, rolleforståelse og adfærd

I dette afsnit vil det blive udfoldet, hvilke ændringer i viden, rolleforståelse og adfærd henholdsvis bygherren og de andre deltagere på dialogmødet beskriver, de har oplevet som resultat af dialogmødet. Der vil således være fokus på den dynamik dialogmødet har igangsat både hos den enkelte aktør og aktørerne imellem. Der vil dog også være fokus på de forklaringer aktørerne giver på, hvorfor de *ikke* har oplevet ændringer i deres viden, rolleforståelse og adfærd.

Hvis man kigger på alle aktørerne, har under halvdelen af disse ændret opfattelse af deres rolle som resultat af dialogmødet.

I de nedenstående afsnit vil bygherrens ændrede viden, rolleforståelse og adfærd først blive præsenteret og herefter de andre deltageres.

Bygherrens ændrede rolleforståelse og adfærd

Det har været en central hypotese hos evaluatoren, at den enkelte bygherre spiller en central rolle i et vellykket arbejdsmiljøarbejde. Vi har derfor specifikt undersøgt, i hvilket omfang en ændret rolleforståelse og viden hos bygherren har resulteret i flere initiativer, end der hvor han/hun ikke har ændret opfattelse.

Resultaterne af evalueringen viser, at omkring halvdelen af bygherrerne (17) oplever, at de har ændret opfattelse af deres rolle i forbindelse med dialogmødet. Resultaterne viser endvidere at der, på en stor del af de byggepladser, hvor bygherren har ændret rolleforståelse (13), også er foretaget ulykkesforbyggende initiativer.

Ingen ændring af adfærd eller rolleforståelse:

En mindre del af bygherrerne fremhæver, at de allerede kendte bygherre bekendtgørelsen og reglerne på området før dialogmødet, og at de derfor ikke på det område har lært noget af dialogmødet. Et sted fremhæver de dog, at de alligevel har fået noget ud af mødet, fordi de har fået bekræftet, at de arbejder i den rigtige retning arbejdsmiljømæssigt, og at det har været givtigt at få afstemt forventningerne med Arbejdstilsynet.

Ved et fokusgruppeinterview med en byggeplads, hvor der laves anlægsarbejde for en kommune har dialogmødet ikke resulteret i større viden, men dialogmødedeltagerne har stadig fået et udbytte af mødet.

Bygherren: *Nej der er ikke sket en ændring eller større forståelse. Jeg har ikke stillet større krav som følge af dialogmødet. Hvis vi ikke havde været opmærksom på de pligter, så kunne vi have brugt det – men vi har været med.*

Interviewer: kunne man have ladet være med at holde det så?

Bygherren: *Nej, det er da rart lige at se hinanden. Der har ikke været et udbytte ift. det, men det er rart at kunne bekræfte derhjemme, at vi har haft sådan et møde, og der ikke har været noget at udsætte på det – at vi ikke har fået en over næsen, det kan styrke, at vi får den uddannelse og lære at gøre tingene ordentligt – så det har bestemt ikke været overflødig.*

Arbejdsmiljøkoordinatoren: *Der er to ting i det, som jeg ser det. Man er ved at implementere en ny bekendtgørelse, der er derfor et politisk signal i, at Arbejdstilsynet vægter det og bakker det op (at man ikke bare har en bekendtgørelse, som der ikke er nogen der tager notits af, red), og så den generelle med bare at møde Arbejdstilsynet, og have en dialog – og dermed får afstemt forventningerne. Lige som et parforhold. Det er fantastisk for en organisation i vores verden at få et blå stempel fra Arbejdstilsynet.*

Ny forståelse, men ingen adfærdsmæssige ændringer:

En mindre del af bygherrerne tilkendegiver dog, at de har fået en større forståelse og præcisering af, hvad bygherreansvaret indebærer, men alligevel ikke har lavet nogle ændringer af deres adfærd som konsekvens af denne viden. En af bygherrerne fremhæver, at hun føler, at hun nok burde have lavet ændringer, mens to af de andre bygherre antyder, at de bevidst har fravalgt at ændre forholdene, fordi de mener, at det er urimelige krav der stilles til bygherren i bekendtgørelsen.

I et interview med bygherrerepræsentanten fra en kommune, forklarer han, hvordan han har fået præciseret kravene til hans rolle og baggrunden for, hvorfor han alligevel ikke agter at ændre adfærd.

Jeg fik indtryk af, at jeg nærmest har ansvar for alt, hvad der foregår på byggepladsen – og det er jo ikke det første jeg tænker på, når jeg vågner op om morgnen, og kigger mig i spejlet (...) Jeg fik præciseret, hvilket ansvar der lå hos mig og dem, og det er selvfølgelig udmærket, men jeg er ganske tilfreds, med den byggeledelse jeg har ansat, så det er hverken noget jeg har tænkt mig, at gøre noget ved – eller har gjort noget ved

Interviewer: blev det klare, hvad du kan holde entreprenørens og rådgiverne til ansvar for?

Nej – de er jo købt til at varetage den rolle, så hvis der er noget der går galt, så prøver jeg da at vaske hænder derhenne først.

Interviewer: så det har ikke fået dig til at ændre adfærd, at du har indset, at du har et større ansvar end du troede?

Nej – jeg er hverken begyndt at tage medicin for det eller noget. Hvis jeg skulle gå mere ind i processen, ville mit arbejdsmiljø blive stærkt belastet, for så ville det kræve flere timer, end der er i døgnnet – så det vil jeg undlade – især på baggrund af at vi har købt folk til at stå for den der del.

Interviewer: så næste gang du opstarter et byggeprojekt, vil du heller ikke overveje en ekstra gang, hvordan du skruer det sammen?

Nej det vil jeg ikke, for hvis jeg overvejer for meget, kan det være, der slet ikke bliver et byggeprojekt (...) Hvis jeg skulle gå og være bekymret over alt det jeg laver, så fik jeg aldrig lavet noget, så kom vi jo ikke ud over marken, så må man i stedet tage de øretæver det giver, når vi når fremad.

Ændret rolleforståelse leder til ny adfærd:

Omkring halvdelen af bygherrerne tilkendegiver, at de har ændret opfattelse af deres rolle efter dialogmødet. På 2 ud af 3 byggepladser, hvor bygherren har ændret forståelse af sin rolle, har der også været et initiativ på byggepladsen. På lidt over halvdelen af disse byggepladser, ved vi, at det er bygherrens ændrede rolleforståelse der har resulteret i initiativerne, da det er ham/hende der har været ansvarlig for initiativerne på disse pladser. På den anden halvdel af byggepladserne er det dog uklart, om det er bygherrens ændrede forståelse der har ledt til initiativer.

Bygherrerne forklarer deres ændrede adfærd med, at de har fået en større bevidsthed om deres ansvar. De fleste bygherrer peger på, at de har fået en større indsigt i, at de ikke kan udlicitere ansvaret for sikkerheden til entreprenøren/koordinatoren, mens én nævner, at det er et ændret syn på rådgiverens begrænsede ansvar, der har været afgørende for ham.

Den måde bygherrenes adfærdsændring kommer til udtryk på er primært ved, at de er blevet mere 'OBS' på byggepladsen end de ellers ville have været. Fx beskriver de at de har været mere opmærksomme på om der er ryddet op på pladsen, om der benyttes hjelm og sele og om de aftalte ændringer er blevet lavet. I et tilfælde har bygherren læst alle referater igennem og i et andet tilfælde har bygherren deltaget på sikkerhedsmøderne, som konsekvens af dialogmødet – hvilket de ellers ikke agtede at gøre før mødet.

På en mindre del af byggepladserne har bygherren ændret sin attitude overfor entreprenøren enten ved at have givet reprimander og påtaler, skærpe kravene, været mere opmærksom på deres arbejde, tjekket op på deres uddannelse og/eller stillet krav til materialevalg.

I et telefoninterview forklarer en bygherrerepræsentant på en selvejende institution i staten, hans ændrede rolle opfattelse og dens konsekvenser for byggeriet. Han har valgt at tage et sikkerhedskursus som konsekvens af mødet.

Ja. Det er klart (at han har fået en ny forståelse af sin rolle, red). På den måde at jeg ikke vidste, jeg havde det ansvar jeg havde, ha ha (...). Jeg havde nok runderet på byggepladsen 1 gang om dagen – selvom jeg ikke havde haft mødet – pga. kvalitetssikring. Men det har skærpet min opmærksomhed omkring sikkerhed – og også når vi sidder og diskuterer det til byggemøder, jeg har fået en større bevidsthed og dybere forståelse generelt om arbejdsmiljø. Det er ikke kun et spørgsmål om ansvar, men også om at sikre medarbejderne. Det har ændret ret meget. Fx har jeg koncentreret mig om, hvorvidt de overholder arbejdsmiljøreglerne. Har de hjelm på, når de skal det – har de sele på, når de skal det – er der orden på byggepladsen, kan man gå tørskoet omkring.

Dér hvor bygherren har valgt at deltage på sikkerhedsmøderne, finder han det dog svært at lave en reel ændring i adfærden, fordi han oplever, at det vil bryde med de økonomiske rammer for projektet, og den rollefordeling han mener, der er aftalt med fx totalentreprenører.

En bygherre forklare her hvor vanskeligt det kan være at stille krav: *Når totalentreprenørerne sidder med alle sine folk, kan vi ikke sidde som bygherrer og afgøre, om de skal bruge stillads eller lift. Hvis bare de opfylder reglerne, så er det entreprenørens valg, hvordan de gør det. Arbejdstilsynet synes, at vi skal blande os i dette, det vil vi ikke – det kan jeg ikke – så vil han (entreprenøren, red) sige det koster sådan og sådan, og det har jeg ikke med i mit tilbud.*

(...)

Bygherrerådgiveren er enig med bygherren: *Arbejdstilsynet forstår ikke at sikkerhedsarbejdet er uddelegeret til totalentreprenøren, vi kan ikke bestemme, hvad de skal gøre, bare de opfylder reglerne.*

'Andre deltageres' dvs. rådgiveren, den projekterendes, entreprenøren og koordinatorens ændrede viden, rolleforståelse og adfærd

Overordnet viser resultaterne, at de andre deltagere på halvdelen af dialogmøderne har tilkendegivet, at de *ikke* har ændret opfattelse af deres egen rolle som følge af dialogmødet. Det er således kun på én ud af fire byggepladser, hvor aktørerne tilkendegiver, at de har ændret opfattelse.

Resultaterne viser endvidere, at der ikke er en klar sammenhæng mellem de steder, hvor de andre deltagere har ændret rolleforståelse, og hvor der er gennemført initiativer.

Aktører der ikke har fået større indsigt:

Der er ikke nogle entreprenører der tilkendegiver, at de har fået en større forståelse af deres rolle som følge af dialogmødet. Entreprenørens læring ift. deres egen rolle har således primært handlet om, at de er blevet bevidste om, at der var behov for at blive rettet op på nogle praktiske forhold på byggepladsen.

Aktører der har fået en større indsigt og har ændret adfærd:

Fem koordinatorene for den udførende del nævner, at de er blevet mere bevidste om deres egen rolle og ansvar efter dialogmødet. En arbejdsmiljøkoordinator i udførelsen nævner, at han er blevet klogere på, at bygherren stadig har ansvaret, selvom han er udvalgt som koordinator. En anden fremhæver, at han er blevet mere klog på reglerne. Han har en oplevelse af, at det er svært at holde sig up-to-date ift. reglerne, fordi at hans uddannelse er 4-5 år gammel.

Fire af koordinatorene nævner, at de generelt er blevet mere opmærksomme på sikkerheden på byggepladsen. Den ene fremhæver, at han i højere grad kigger på, hvor ryddelig byggepladsen er, mens de to andre generelt bare følger mere op og har 'strammet op'.

Tre af de rådgivere, der er interviewet, fremhæver ligeledes, at de har fået en større forståelse for, at de allerede i projekteringsfasen skal spille en mere aktiv rolle, og at der allerede i den fase er nogle ting, de skal tage stilling til. Især fremhæver de, at de er blevet mere bevidste om den journalisering og dokumentation der skal laves i forbindelse med byggesagen.

En rådgiver for et boligselskab forklarer:

Vi blev klare over, at det ikke var nok, at vi havde skrevet, at man skal følge reglerne. Vi skal også følge op på det. Vi kan ikke stå og se alting, når vi kommer et par gange om ugen. Men vi skal sikre dokumentation for, at de gør det rigtigt. Det er noget vi skal bruge mere energi på. Fx skal vi sikre, at de som arbejder med asbestsanering har de rigtige kurser og at bortskafning sker til de rigtige steder. Vi mente, det var entreprenøren ansvar, når vi havde skrevet, at det skulle gøres efter reglerne.

Aktørerne har stillet større krav til andre aktører som konsekvens af mødet:

Én rådgiver oplever, at hans bygherre har stillet større krav til ham efter dialogmødet, i og med at han har stillet mange flere spørgsmål til processen.

Én projekterende og tre entreprenører angiver, at de har kunnet stille flere krav til bygherren efter dialogmødet. Fx har bygherren bevilget et supplerende beløb til at betale for de interne veje, der skulle etableres et sted.

Endelig oplever én koordinator, at det er blevet mere legitimt for ham at sætte spørgsmålstegn ved, at der ikke har været tænkt sikkerhed ind i projekteringen. Han fremhæver, at det er bygherrens større indsigt i hans ansvar der har resulteret i, at sikkerhedsarbejdet er blevet opprioriteret.

En entreprenør, der er hyret af et boligselskab, forklarer, hvordan han i højere grad har kunnet presse bygherren ift. de økonomiske rammer efter dialogmødet:

Vi diskuterede fx tunge løft – bygherren var af den opfattelse, at det måtte entreprenørerne selv klare med deres APV. Der fik bygherren af vide, at sådan hang det ikke sammen. Det kunne jeg godt bruge i mit arbejde. For bygherren fik af vide, hvor stort hans ansvar er som bygherre, og hvor lille et ansvar jeg som koordinator har. Der kom meget forståelse og oplysning på plads. For når folk får af vide du tager ikke lidt men meget fejl, så har folk det med at sige, jamen så starter jeg helt på en frisk med åbne øjne – og det er den opfattelse vi har af bygherren her

Interviewer: hvordan kommer det til udtryk – har han været mere villig til at afsætte penge?

Ja i høj grad der er da lavet flere tiltag som har med sikkerhedsarbejdet at gøre, og som der er blevet afsat økonomi af til.

En anden koordinator, ansat af en kommune forklarer imidlertid, at det kan være svært at presse bygherren på trods af dialogmødet, fordi man gerne vil have ham som kunde ved det næste byggeri.

6.4 Generel holdningsændring til arbejdsmiljøet

Resultaterne viser, at en eller flere deltagerne på 13 af byggepladserne oplever, at de har ændret deres holdning til arbejdsmiljøet som følge af dialogmødet, mens de på 24 af byggepladserne tilkendegiver, at de ikke har.

Ingen holdningsændring til arbejdsmiljøet

På lidt over halvdelen af de dialogmøder, hvor de tilkendegiver, at de ikke har ændret holdning til vigtigheden af arbejdsmiljø, begrundes det med, at de allerede har en 'høj moral ift. arbejdsmiljø', har stor fokus på arbejdsmiljø, tager det meget 'alvorligt/seriøst', har det som 'højeste prioritet', eller har en hård politik vedrørende arbejdsmiljø. For en del af disse deltagere har dialogmødets bidrag været, at de har fået 'bekræftet', at de bevæger sig 'på den rigtige vej' arbejdsmiljømæssigt.

På tre dialogmøder peger de på at grunden til, at de ikke har ændret holdning til arbejdsmiljøet skyldes, at mødet primært handlede om, at de skulle systematisere og dokumentere de overvejelser, de allerede havde i forvejen, og at det derfor ikke har resulteret i en reel holdningsændring til arbejdsmiljøet.

Endelig omtaler deltagerne ved et dialogmøde, at de ikke har ændret holdning, fordi de mener, at Arbejdstilsynet har det med at 'overdrive' lidt – kræve ting der ikke er praktisk mulige, fx et hjælpemiddel, der ikke er plads til.

Holdningsændring til arbejdsmiljøet

På en mindre del af dialogmøderne har deltagerne ændret holdning til arbejdsmiljøet som et resultat af dialogmødet. På hovedparten af disse dialogmøder forklares holdningsændringen med, at dialogmødet har 'givet stof til eftertanke', 'har skabt en større forståelse' og har gjort dem mere 'opmærksomme' på vigtigheden af arbejdsmiljø. I få tilfælde understreger dialogmødedeltagerne, at det især er den høje sandsynlighed for, at Arbejdstilsynet vil komme igen på et opfølgingsbesøg, der har skabt en holdningsændring. Ved tre dialogmøder fremhæves det imidlertid, at der er en problematik i, at de har ændret holdning, mens håndværkerne ikke er blevet mere bevidste som resultat af mødet. På to dialogmøder fremhæver dialogmødedeltagerne endvidere, at hyppigere tilstedeværelse fra Arbejdstilsynets side kan medføre en holdningsændring, mens de et af stederne ikke mener, at dialogmøderne er et tilstrækkeligt redskab til at gøre det, men at man må tage andre metoder i brug.

En entreprenør for et byggeri, hvor bygherren er en kommune, forklarer at han er blevet mere opmærksom på vigtigheden af at overholde arbejdsmiljølovgivningen.

Jo, det er jo klart, at sådan noget der, det giver stof til eftertanke. Fx sådan noget med den rundsav, som stod på is (et emne der blev diskuteret på dialogmødet og som medførte ændringer af forholdene, red). I hvert fald sådan noget, man skal, jeg kan godt sige mange ting, for at undgå de uheld, som mange gange sker. For de uheld sker kun, fordi man ikke overholder sikkerhedskravet og bruger fornuftig sans, kan man sige.

Interviewer: Så det har øget opmærksomheden?

Ja, det har det.

6.5 Den umiddelbare virkning af møderne i perspektiv af de efterfølgende tilsyn

I dette afsnit vil forløbet og resultatet af de tilsyn der efterfulgte dialogmøderne blive belyst. Formålet er at vurdere, om der på disse besøg har kunnet aflæses en virkning af dialogmødet på byggepladserne.

På 24 af byggepladserne har der været et tilsyn efter dialogmødet. På 7 af disse byggepladser er der afgivet en reaktion.

Antallet af tilsynsbesøg

Dialogmødedeltagerne har oplyst evaluatoren om, at der har været afholdt tilsyn efter dialogmødet på 24 af de 38 byggepladser. I nogle tilfælde er der afholdt mere end et tilsyn på de genbesøgte byggepladser. Evaluatoren må imidlertid tage et forbehold ift. disse oplysninger, fordi dialogmødedeltagerne i nogle tilfælde har udvist en usikkerhed om, hvorvidt der overhovedet er blevet afholdt et efterfølgende tilsyn.

Reaktionerne afgivet ved tilsynsbesøgene

Der er afgivet reaktioner på syv byggepladser ved tilsynene på de 24 byggepladser. I to tilfælde har der været tale om mere end en reaktion. Der er i alt afgivet seks påbud med frist og fire strakspåbud ved tilsynene.

Evaluatoren havde formodet at reaktionerne ved tilsynsbesøgende primært ville forekomme de steder, hvor byggepladserne ikke havde taget initiativer til ændringer efter dialogmødet. Denne antagelse underbygges af, at der på 12 af de genbesøgte byggepladser, hvor de har taget initiativer, *ikke* er afgivet reaktioner ved det efterfølgende besøg. Omvendt taler det dog imod denne antagelse, at seks af de syv byggepladser, som fik reaktioner, er i blandt de byggepladser der tog initiativer efter dialogmødet.

Når man kigger på den virkning Arbejdstilsynet påtaler ved dialogmøderne har haft for de efterfølgende tilsyn, viser resultaterne at fem af de syv byggepladser Arbejdstilsynet afgav reaktioner ved allerede havde fået påtalt forhold på byggepladserne ved dialogmødet. På én af de syv byggepladser var der afgivet en reaktion ved dialogmødet, mens der på fire af de resterende byggepladser var blevet påtalt ting hvor det var underforstået at forholdene skulle bringes i orden. På tre af de fem byggepladser, handlede reaktionerne om de samme problematikker som blev omtalt på dialogmødet.

Bør det være den samme eller en ny tilsynsførende?

Det varierer meget, i hvilken udstrækning det har været den samme tilsynsførende, der har været ude på pladsen igen ved tilsynene. I en del tilfælde har det været en af de tilsynsførende der var med til dialogmødet som også har været med til tilsynene, samt en eller to nye.

Få deltagere udtaler, at de er ligeglade med i hvilken udstrækning det er den samme eller en ny der kommer ud på det efterfølgende møde. En begrundet det med, at det alligevel er de samme regler, mens en anden fremhæver, at forskellige tilsynsførende sikrer, at man undgår kammerateri med de tilsynsførende. De fleste påpeger dog, at det giver bedst mening, at det er de samme der kommer ud igen. Et hovedargument for dette er, at dialogmødedeltagerne har opfattelsen af, at formålet med tilsynene er, at der skal samles op, hvilket er svært, hvis den tilsynsførende ikke har deltaget.

En entreprenør fra en kommunal byggeplads forklarer det således:

Det bør være de samme. Så har de også bedre mulighed for at sige: Vi talte om på mødet, for jeg kan jo bare stå og bilde dem hvad som helst ind i grove træk. Det kan jo være, at man har fået lidt længere snor på nogle ting, fordi de er besværlige at udføre. Ja, der kan være forskellige ting der gør, at man får lov at gøre nogle ting på nogle byggesager, frem for andre byggesager. Og det er jo kun dem der ved det, som har været med på dialogmødet. Så jeg synes, at det skal være de samme. Man kan også sige, at det kan være godt med friske øjne, men lige præcis på det punkt (efter dialogmøder, red), der synes jeg, at det er bedst, hvis det er de samme.

Fungerer det at Arbejdstilsynet har en dobbeltrolle?

De fleste dialogmødedeltagere er positivt stemt over, at Arbejdstilsynet kommer på tilsyn efter dialogmøderne. De oplever ikke, at det kan være problematisk, at Arbejdstilsynet skifter fra 'dialog' til 'tilsyns' rollen, det harmonerer derimod fint, mener de. En fremhæver, at det især har været Arbejdstilsynets egen understregning af, at de ville komme tilbage med 'tilsynskasketten' efterfølgende, der har legitimeret deres to roller. Og en anden fremhæver, at der ikke ville ske noget, hvis 'truslen' ikke lå der.

Nogle dialogmødedeltagere har således også oplevet de efterfølgende besøg som en kilde til anerkendelse. En del af dialogmødedeltagere, der ikke har haft et tilsyn, nævner at de er skuffede over, at de var blevet 'lovet', at de tilsynsførende ville komme igen, og de så ikke gjorde det.

6.6 De potentielle virkninger af dialogmøderne på længere sigt

I dette afsnit vil vi fokusere på, de initiativer der er blevet iværksat og som retter sig mod at kunne få en virkning på fremtidige byggepladser.

Omkring halvdelen af bygherrerne (16) tilkendegiver, at de forventer at tage nye initiativer i deres fremtidige projekter. Det er dobbelt så mange, som de der har tilkendegivet, at de allerede har gjort det på deres nuværende byggeplads.

Bygherrer og andre aktører har spredt budskabet

En mindre del af dialogmødedeltagere har valgt at orientere deres kollegaer om mødet enten gennem et nyt særskilt møde eller ved at lave en orienteringsmail.

Især bygherrerne har valgt at sætte sig bedre ind i reglerne og orientere direktionen eller deres kollegaer om de nye regler, de har fået indblik i på dialogmødet. I et tilfælde har en konsekvens af mødet været, at bygherren har taget et kursus for at få bedre styr på ansvarsfordelingen i byggeprocessen. I et andet tilfælde har bygherren afholdt et selvstændigt møde med de projekterende for, at informere dem om deres forpligtelser. Endelig har én bygherre taget initiativ til, at uddanne 27-28 medarbejdere, der nu kan varetage koordinatorrollen efter mødet.

En bygherre ansat i staten beskriver, hvordan han har taget initiativ til at lave videndeling:

Nu valgte vi i dette projekt (som udgangspunkt for dialogmødet, red), som var næste afsluttet ikke og så. Men jeg vil sige, de ting, som vi diskuterede ud fra det projekt, har vi jo indarbejdet i de kommende projekter. Og helt konkret har jeg lavet et notat om mødet med AT, som jeg har sendt til direktionen, hvor jeg anbefaler, at vi her skal have afklaret, have lavet nogle helt klare ansvarstildelinger på stedet. Er det sikkerhed eller arbejdsmiljølæreren, er det sikkerhedsgrupperne, er det bygningsansvarlig? Og vi har selv en bygningskonstruktør. Det er nogle af de der tjekspørgsmål, som vi vil indarbejde i det nye.

Bygherren sætter øget fokus på sikkerhed ift. fremtidige byggeprocesser

Omkring halvdelen af bygherrerne nævner, at de som følge af dialogmødet agter at ændre deres adfærd i forhold til kommende byggeprojekter. Det er især indsigten om rådgiverens og entreprenørens begrænsede ansvar og rolle ift. byggeprocessen, der er kilden til ønskerne om en adfærdsændring.

En kommunal bygherrers udtalelser er meget karakteristiske, for det samlede billede af, hvordan og hvorfor bygherrerens bevidsthed har ændret sig:

Ja jeg troede at var entreprenørens rolle at sørge for sikkerhed og sundhed – men jf. de nye regler er det i hvert fald bygherrens pligt at sørge for, at der er nogen der har hånd i hanke med det. Man kan godt bede hovedentreprenøren om det – men så skal det stå på skrift.

En mindre del af bygherrerne fremhæver således, at de vil være bedre til at sikre, at koordinering og sikkerhedsforanstaltninger er tænkt ind og dokumenteret allerede fra starten af byggeprocessen i deres næste projekt. Det er dog meget forskelligt, hvordan de har tænkt sig at gøre det.

To bygherrer fremhæver, at de i deres næste byggeprojekt vil overveje om koordinatorrollen skal udliciteres til en selvstændig entreprise, således at denne bliver en 'uvildig' aktør. To andre bygherrer vil ændre 'metodefriheden' i udbuddet og i stedet stille flere kritiske spørgsmål til arkitektens vejledninger. En vil sørge for en mere fornuftig logistik. En nævner, at han vil sikre, at den projekterende har lavet en PSS, og en anden at der udarbejdes en sikkerhedsplan tidligt i processen. To andre bygherre vil sikre, at ansvar, sikkerhed og sundhed rent faktisk er dokumenteret i PSS. Endelig vil to bygherre sikre at henholdsvis koordinatoren er til stede tidligere i byggefasen, samt at sikkerhedsorganisation er på plads. En anden bygherrer vil informere rådgiveren om reglerne, mens to bygherrer vil gå henholdsvis rådgiveren og entreprenørerne mere i sømmene.

To steder fremhæver bygherren imidlertid, at de projekterendes arbejde er svært at blande sig i, fordi det er svært at måle deres arbejde og være til stede hele tiden. En bygherre (med særligt ansvar for arbejdsmiljøområdet) oplever, at dialogmødet har tydeliggjort, at Arbejdstilsynet, ligesom dem selv, er

famlende ift. arbejdsmiljøkoordineringen i projekteringen, hvilket har en beroligende effekt på dem, men som samtidigt opleves som en frustration.

Rådgivere, projekterende og arbejdsmiljøkoordinatorer forventer at stille større krav til sig selv og andre i fremtidige projekter

Nogle rådgivere, projekterende og arbejdsmiljøkoordinatorer (omkring 14 personer) har også peget på, at de tager nogle brugbare ting med til deres næste byggeprojekter.

De vil generelt være mere opmærksomme på egne og andre aktørers ansvar og rolle i byggeprocessen, og mener at det er blevet mere legitimt at stille spørgsmålstejn ved, om de andre aktører udfylder deres rolle. Det handler især om et krav om, at bygherren fremover ikke kan 'tørre' sit ansvar af på andre aktører. Ligeledes vil de stille mere skarpt på kravene i projekteringsfasen, herunder koordinering i projekteringsfasen og dokumentation af dette, udarbejdelse af PSS og journalisering i projekteringsfasen, samt en sikring af kvaliteten (bygbarhed) og dokumentation af de projekterendes arbejde. I udførelsesfasen vil de være mere opmærksomme på hyppigere opdatering af PSS og konkrete sikkerhedsmæssige foranstaltninger, som Arbejdstilsynet har nævnt på dialogmødet.

6.7 Dialogmødernes effekt på sikkerhed og arbejdsmiljø

I denne del af evalueringen belyses dialogmødernes effekt i forhold til det faktiske arbejdsmiljø på byggepladserne. Det faktiske arbejdsmiljø måles ved at se på om byggepladserne i udførelsen af byggeriet lever op til gældende arbejdsmiljølovgivning. Konkret er effektevalueringen udført ved at se på reaktioner afgivet ved en gruppe af byggepladser med dialogmøder og ved en gruppe af byggepladser uden dialogmøder.

Datagrundlaget er en 'nålestiksundersøgelse' baseret på Arbejdstilsynets reaktioner ved besøg på en enkelt kampagnedag (fordelt over to forskellige datoer) samt et mindre antal enkeltbesøg.

De to samples er udvalgt på følgende måde:

- 18 byggepladser med dialogmøder. Udvælgelsen er primært et udtryk for, hvem Arbejdstilsynet tilfældigt besøgte ved de to kampagnedage.
- 36 byggepladser uden dialogmøder. Udvælgelsen er sket ved, at der for hver case med møde er udvalgt to cases uden møder, som matcher på længde af byggeperiode og gennemsnitligt antal ansatte.

De to samples er analyseret ved hjælp af en t-test for unpaired samples. Det er således kun i udvælgelsen, der forekommer en parring og ikke i analysen.

Evaluators mener der er metodiske problemer med udvælgelsen:

- Udvælgelsen af de 18 cases synes at være overvejende simpel tilfældig blandt de ca. 50 byggepladser som inden udgangen af marts 2010 har haft et dialogmøde. Simpel tilfældig udvælgelse blandt små populationer er problematisk da risikoen for at ramme cases, som ikke er repræsentative er stor.
- Analysen baseres på Arbejdstilsynets besøg på en enkelt kampagnedag. Denne metode kan fungere med store samples. Med små samples er der dog en stor risiko for, at der ikke kommer en repræsentativ spredning, i forhold til de tilfældigheder der kan præge arbejdsmiljøets tilstand på en enkelt dag på en byggeplads.

De resultater som fremkommer, bør derfor læses med forbehold. Det kan endvidere fremhæves, at virkningsevalueringsdelen peger på, at en del af dialogmødernes virkning først vil komme i spil, når især bygherren, men også de andre aktører, begynder på en helt ny byggesag. Effekterne af dialogmøderne kan derfor ikke nødvendigvis forventes at vise sig inden for forløbet af den aktuelle byggesag.

Resultaterne neden for viser, at forskellen mellem reaktioner på pladser med dialogmøde og pladser uden er beskeden, men dog i svag favør til pladserne med dialogmøder. Forskellene er dog små numerisk set og de er ikke statistisk signifikante. Det kan derfor på det foreliggende grundlag, hverken med

sikkerhed konkluderes, at dialogmøderne fører til et bedre arbejdsmiljø i bred forstand eller til bedre forebyggelse af ulykker.

Set i forhold til de små samples og problemer med udvælgelse kan vi dog heller ikke konkludere, at der ikke vil være en forskel, hvis der var samlet på en anden måde, eller hvis undersøgelsen gentages med flere cases.

Resultater af effektevalueringen

Når man overordnet betragter forholdet mellem pladser med mindst én reaktion og pladser helt uden reaktioner, i de to samples, viser effektevalueringen, at der i gennemsnit er afgivet mindst én reaktion på 44 procent af de pladser, som har haft et dialogmøde og på 56 procent af pladserne uden dialogmøder. Forskellen er ikke statistisk signifikant.

Risiko for mindst én reaktion					
Uden dialogmøder		Med dialogmøder			
Antal	Gennemsnit	Antal	Gennemsnit	Difference	Signifikans
20	0,56	8	0,44	0,12	IS

Opgørelsen neden for viser, at 81 procent af de afgivne reaktioner på pladser med dialogmøder var straksforbud, mens 70 procent af reaktionerne på pladser uden dialogmøder var straksforbud/forbud. På 19 procent af pladserne med dialogmøder var den afgivne reaktion en vejledning, mens det gælder for 28 procent af pladserne uden dialogmøder. Resultaterne peger på, at de reaktioner der er givet, har været lidt 'strengere' på pladser med dialogmøder end på pladser uden. Det kan være tilfældigt, men kan også være et resultat af, at nogle tilsynsførende ved dialogmødet sagde, at Arbejdstilsynet ville 'slå hårdere ned', hvis de senere kom tilbage og fandt forhold, som ikke var i orden.

Typer af reaktioner				
	Uden dialogmøder		Med dialogmøder	
	Antal	%	Antal	%
Straksforbud	35	70 %	13	81 %
Forbud	1	2 %	-	-
Vejledning	14	28 %	3	19 %
Reaktioner i alt*	50	100 %	16	100 %

Når man kigger på den arbejdsmiljøproblemgruppe reaktionerne tilhører, viser resultaterne, at pladserne med og uden dialogmøder deler 'Fald til lavere niveau' og 'Fald, snublen i samme niveau' som de mest anvendte begrundelser. Pladserne uden dialogmøder har også mange reaktioner som handler om 'Interne færdselsveje' og 'Løft, træk og skub' (ergonomiske reaktioner), som stort set ikke findes på pladserne med dialogmøder.

Evaluering af Arbejdstilsynets dialogmøder med bygherrer

Opgørelse af indhold i reaktioner			
Arbejds- miljøproblemgruppe	Arbejds miljøproblem navn	Uden dialogmøder (antal)	Med dialogmøder (antal)
Ulykkesrisici	Fald til lavere niveau	12	7
	Fald, snublen i samme niveau	5	3
	Interne færdselsveje	5	1
	Nedfald af genstande, sammenstyrtning m.m.	4	-
	Håndværktøj og håndmaskiner	2	1
	Maskiner, anlæg og trykbærende udstyr	1	-
	Øvrige ulykkesrisici	1	-
Ergonomisk arbejdsmiljø	Løft, træk og skub	7	1
	Øvrige ergonomisk arb.miljø	1	-
Bygherrer, udbydere mv.		9	3
Reaktioner i alt		47	16

7 Deltagernes vurdering af dialogmøderne

Dette kapitel omhandler deltagerne vurdering af og tilfredshed med dialogmødet og af Arbejdstilsynets initiativ generelt. Formålet er at give et indblik i mødedeltagerne vurdering af det konkrete dialogmøde, de har deltaget i, men også en mere generel vurdering af dialogmøder som virkemiddel.

Et hovedformål med de afholdte dialogmøder har været, at de skulle resultere i en 'dialog'. Det har derfor været centralt at belyse, i hvilken udstrækning dialogmøderne har resulteret i en god dialog – og hvad der har været fremmende og hæmmende for en sådan. Evaluatoren har desuden haft en tese om, at en god dialog på mange måder er knyttet til den stemning, der skabes på et givent møde, hvorfor denne også er blevet undersøgt. Tesen er endvidere, at god dialog og god stemning hænger sammen med en generelt positiv vurdering af dialogmødet.

I kapitlet vil vi først belyse, hvordan deltagerne har oplevet stemning på møderne og om deltagerne forventninger er blevet indfriet. Herefter vil betragtninger om dialogen på mødet blive belyst, samt betydningen af stemning, dialog og eventuelle påbud/forbud for resultatet af mødet.

Efterfølgende vil vi belyse deltagerne generelle tilfredshed og udbytte af mødet.

Afslutningsvist fremstilles byggeaktørernes holdning til Arbejdstilsynet og deltagerne mere overordnede vurdering af dialogmødekoncept, herunder hvilke muligheder deltagerne ser i initiativet i forhold til branchens arbejdsmiljø, samt deltagerne holdning til, om de vil anbefale andre i branchen at deltage i dialogmøder med Arbejdstilsynet, og om de selv vil takke ja en anden gang.

7.1 Indholdet af mødet i forhold til mødedeltagerne forestillinger inden

Deltagerne er ikke direkte blevet spurgt om deres forventninger, men flere udtager sig om deres forventninger i forbindelse med besvarelsen af andre spørgsmål.

En del af interviewpersonerne beskriver, at de havde positive forventninger til dialogmødet. En enkelt forventede, at Arbejdstilsynet ville give påbud, men blev glædeligt overrasket, da det ikke var tilfældet.

Dialogmødedeltagerne er blevet spurgt om dialogmødet levede op til deres forestilling om mødet. På omkring halvdelen af dialogmøderne (16) oplever interviewpersonerne, at dialogmødet har handlet om det de havde forestillet sig på forhånd. Ved enkelte møder (6) levede dialogmødet imidlertid ikke op til deltagerne forestillinger.

En mindre del havde dog ikke gjort sig forestillinger om mødets indhold på forhånd og ved enkelte møder havde interviewpersonerne forskellige opfattelser af, om deres forestillinger til mødet blev indfriet eller ej. På de møder, hvor der er forskellige opfattelser, er der ikke noget mønster i, hvilke aktører der oplevede, at mødets indhold svarede til deres forventninger og hvem der ikke oplevede det.

Ved de dialogmøder hvor interviewpersonerne oplever, at mødet svarede til deres forventninger angives følgende forventninger: at de ville høre om de nye regler om bygherrens pligter og ansvar, at de tilsynsførende ville påpege potentielle og faktiske problemforhold. Hvis noget ikke var i orden, havde de desuden en forventning om, at de tilsynsførende ville vejlede dem i, hvad de skulle gøre for at bringe forholdet i orden. Endvidere havde interviewpersonerne en forestilling om, at mødet ville foregå i en dialog, at de tilsynsførende kom som sparringspartner og at der ikke ville blive givet påbud.

Interviewpersoner der ikke oplever, at dialogmødet levede op til deres forventninger, angiver meget forskellige forventninger: at mødet i højere grad skulle have omhandlet bygherrens pligter og koordinering af sikkerhedsarbejdet, og ikke det konkrete arbejdsmiljø, at byggepladsen skulle have været gennemgået og de havde drøftet de konkrete udfordringer i højere grad, samt at de tilsynsførende havde haft større indblik i byggeprocessen og havde forstand på dialog.

Nogle udtrykker et ønske om at mødet havde omfattet en gennemgang af APV og PSS, og andre igen udtrykker skuffelse over, at de tilsynsførende ikke bad om at se deres (arbejdsmiljø) papirarbejde. Endelig peges der på at nogle havde regnet med mere dialog og mere tid til at spørge.

7.2 Deltagernes vurdering af stemningen på mødet

Stemningen på mødet mellem mødedeltagerne og Arbejdstilsynet

Generelt har deltagere ved samme dialogmøde en ens oplevelse af stemningen på dialogmødet. Der er dog enkelte undtagelser, hvor deltagerne har blandede oplevelser af mødet. Stemningen opleves generelt som positiv ved en stor del af dialogmøderne (22). Ved enkelte dialogmøder (3) oplever alle interviewpersoner dog, at stemningen var dårlig.

I nogle tilfælde giver interviewpersonerne udtryk for, at de indledningsvis var lidt tilbageholdne, fordi de var usikre på Arbejdstilsynets nye rolle, hvad de kunne forvente og hvad mødet gik ud på. Ved andre møder gik udviklingen den anden vej. Ved et møde mødte deltagerne op med store forventninger om en åben dialog, men allerede i den indledende replik blev forventningerne reduceret.

Den positive oplevelse af dialogmøderne underbygges med udsagn om, at de tilsynsførende var åbne, imødekommne og respektfulde og at der var et ligeværdigt forhold mellem mødedeltagerne. På de positive oplevede møder var der 'ingen politistave og løftede pegefingre' undervejs i mødet. De tilsynsførende var konstruktive og forstod de problemstillinger, der kom op. Der bliver endvidere lagt vægt på, at mødet foregik med en vis humor.

Bygherre, entreprenør og en rådgiver deltog i et dialogmøde med Arbejdstilsynet og er blevet telefoninterviewet om deres oplevelse af dette møde. Alle er enige om, at stemningen på mødet var god. Bygherren angiver, at stemningen var både seriøs og med humor. Han følte, at alle lærte noget. Man blev enten bekræftet i, at man gjorde det rigtige, eller man blev opmærksom på, at der var noget, der skulle bringes i orden – uden at nogen følte, at de havde gjort noget forkert. Rådgiven fremhæver, at mødet var positivt gennem hele mødet, og at der var en god stemning hele bordet rundt. Entreprenørerne og rådgiveren oplever, at der var en ligeværdig dialog med ping-pong hen over bordet.

På en skala fra 1 – 10, hvor 10 er bedst, giver bygherren, rådgiver og den ene entreprenør dialogmødet karakteren 8. Bygherre er af den holdning, at tingene altid kan gøres bedre, men han har ikke komme på konkrete forslag til forbedringer. Den anden entreprenør giver mødet karakteren 5. Han oplever også, at der er en god dialog, men synes ikke, at han selv lærte så meget, fordi de har styr på tingene.

Et fællestræk ved de dialogmøder, hvor deltagerne oplever at stemningen var dårlig, er at de tilsynsførende ikke formåede at fralægge sig myndighedsrollen. Endvidere fremhæver nogle manglende kompetence som medvirkede til den dårlige stemning.

I et telefoninterview fortæller en bygherre, at mødet startede godt op. Arbejdstilsynet virkede meget imødekommende, men stemningen blev anspændt undervejs. Bygherren oplevede ikke, at Arbejdstilsynet havde sat sig ind i, hvad det var for en slags byggeri, de var i gang med, og snakkede hele tiden ud fra at det var et meget stort byggeri. Det blev bygherren en smule irriteret over, for han havde forventet sig, at de var mere forberedte. Og som mødet skred frem oplevede bygherre, at Arbejdstilsynet mere og mere pointerede, at de kunne komme igen med bøddeblokken. Arbejdstilsynet lagde ikke skjul på, at de havde 'magten', på trods af at de kaldte det et dialogmøde.

På en skala fra 1 – 10, hvor 10 er bedst vurderer bygherre opstarten af mødet til 8, mens han giver den sidste del af mødet 3.

Stemningen på mødet mellem deltagerne

Ikke mange har svaret / er blevet spurgt om, hvordan dialogmødet påvirkede stemningen mellem deltagerne. Der er således ikke svar fra 27 cases. Af de der har svaret, oplever deltagerne, at der var en positiv stemning deltagerne imellem, mens der svares neutralt i forhold til to møder.

Den positive stemning mellem deltagerne uddybes fx med at stemningen var afslappet og at mødet foregik i fred og fordragelighed. En begrunder den positive stemning med, at deltagerne kendte hinanden godt i forvejen.

For enkelte aktører kan deres oplevelse af stemningen både i relation til de andre tilstedeværende og til Arbejdstilsynet påvirkes af, om de selv føler de kommer til at stå for skud under mødet. En arbejdsmiljøkoordinator i projekteringen oplever, at mødet var med til at understøtte hans arbejde, mens andre koordinatorer angiver, at de følte sig pressede under mødet på grund af de ting Arbejdstilsynet påpegede.

Nogle deltagere giver udtryk for, at de troede at nogle af de andre mødedeltagere følte sig pressede (angrebet) i forbindelse med mødet.

I et af interviewene med de tilsynsførende berøres emnet om stemningen på mødet. Den tilsynsførende oplever ikke, at stemningen påvirkes negativt, hvis det blev påpeget at nogen ikke havde gjort deres arbejde godt nok.

7.3 Deltagernes vurdering af dialogen på mødet

Deltagerne blev spurgt om, hvordan dialogen på mødet var, herunder om de oplevede, at der var en dialog og om de kunne påvirke indholdet af mødet.

Ved omkring halvdelen af dialogmøderne giver deltagerne udtryk for, at mødet foregik som dialog (21), hvor deltagerne kunne påvirke indholdet og enkelte (4) udtrykker, at mødet var en blanding af information og dialog. Ved få møder (2) har deltagerne forskellig opfattelse af om mødet foregik som dialog eller ej. Ved fem dialogmøder er deltagerne enige om, at mødet ikke formede sig som en dialog, men var envejskommunikation fra Arbejdstilsynets side.

Opfattelse af mødet som en dialog

De deltagere, som oplever at mødet udfoldende sig som en dialog, beskriver at de tilsynsførende var nemme at snakke med, meget imødekomende og lyttende og ikke formanende eller diktatoriske.

Rammen for dialogen på dialogmøderne har, ifølge deltagerne været - enten, at der ikke var nogen dagsorden/ eller en meget løs/uformel dagsorden, eller at de tilsynsførende indledte med formål og dagsordenspunkter, hvorefter de åbnede op for dialogen. Nogle oplever, at de tilsynsførende havde en drejebog i baghovedet, men dukkede der noget op, som deltagerne ønskede at diskutere, så tog de diskussionen. De følte ikke, at det var AT der sad og var ordstyrere – på den anden side var det heller ikke sådan, at man bare sad og snakkede.

Nogle deltagere oplever, at det primært var de tilsynsførende, der spurgte. Dialogen bar således mest præg af 'spørgsmål og svar', hvor Arbejdstilsynet spurgte og deltagerne svarede efter bedste evne, uddybede det Arbejdstilsynet spurgte ind til, og det oplever deltagerne var fint nok.

Andre oplever at dialogen var mere fri. Snakken kørte frem og tilbage over bordet og det førte til en god og konstruktiv diskussion om forskellige forhold, fx hvordan man kom videre med en konkret problemstilling. Dialogen foregik både mellem deltagerne indbyrdes og mellem dem og Arbejdstilsynet.

I forhold til at kunne påvirke dialogen svarer nogle deltagere, at de kunne dreje mødet i den retning, de gerne ville. Nogle forklarer at de selv kunne komme frem med nogle forhold, som de gerne ville have diskuteret eller stille supplerende spørgsmål – og de oplevede ikke, at der var 'dumme spørgsmål', som man ikke ville kunne komme frem med. En anden del af de, der svarer bekræftende på, at de kunne påvirke mødets indhold, svarer imidlertid, at de ikke valgte at udnytte muligheden for at gøre det.

Det kan tyde på, at deltagerne – trods dialogmøde – har en tydelig bevidsthed om, at Arbejdstilsynet er en myndighed, og dem siger man ikke imod. Det kan selvfølgelig også være udtryk for tilfredshed med den måde Arbejdstilsynet har tilrettelagt mødet på og at en del ikke på forhånd havde de store forventninger til mødet, da initiativet er nyt, og de ikke helt vidste, hvad de skulle forvente.

Interviewene viser overordnet, at det der var fremmede for en god dialog er, at de tilsynsførende introducer med at understrege at der er tale om et var et dialogmøde, og at der derfor ikke er noget farligt ved det reaktionsmæssigt. Endvidere er det fremmede for dialogen at mødet er anmeldt, således at deltagerne kan indstille sig på det, informere folkene på byggepladsen og forberede sig til mødet.

Opfattelse af mødet som envejskommunikation

Næsten alle de deltagere, som ikke oplever, at der var dialog på mødet, beskriver mødet som envejskommunikation. Nogle deltagere påpeger, at de enten ikke følte, at man kunne spørge (tilsynsførendes truende adfærd) eller ikke ville spørge, fordi man var bange for at blive klandret for ikke at have gjort sit arbejde godt nok. En deltager beskriver, at totalentreprenøren ikke havde forberedt sig godt nok til mødet, og derfor udviklede mødet sig til en slags 'forhør' af ham. På et møde oplever deltagerne, at de tilsynsførende var positive og imødekommende og udtrykker at de var tilfredse med mødet, selvom de ikke oplever, at der var dialog på mødet. I relation til dette er det relevant at fremhæve, at de tilsynsførende fra et Tilsynscenter oplyser, at de har tilpasset mødet efter, hvor snakkesagelige deltagerne er – bl.a. fordi de accepterer, at nogle helst bare vil sidde og lytte.

Interviewene viser overordnet, at det der er hæmmende for en god dialog er, at de tilsynsførendes ikke har den fornødne uddannelse til at facilitere dialogen, og at initiativet er nyt for de tilsynsførende, og de ikke rigtigt vidste, hvad der skulle snakkes om.

7.4 Betydningen af stemning, dialog og eventuelle påbud/forbud for resultatet af mødet

På godt halvdelen af byggepladserne svarer deltagerne ikke på, om stemning, dialog og eventuelle påbud/forbud har haft betydning for mødets resultat. Blandt de resterende tillægger de fleste stemningen en stor betydning for henholdsvis et godt eller et mindre godt resultat. Et par mener ikke, at stemningen og dialogen har betydning for mødets resultater: *'Vi er professionelle og lytter, hvis der bliver sagt noget klogt – og vi bruger det uanset om stemningen har været det ene eller det andet'*.

Blandt de, der tillægger stemningen en stor betydning for udbyttet er der en del generelle betragtninger som fx at en god stemning er betingelsen for, at man får et resultat, at stemningen betyder alt og at man når længst med dialog.

De resultater som bliver fremhævet i relation til den gode stemning og dialog er, at deltagerne turde spørge ind til nogle problemstillinger, fik skærpet opmærksomhed omkring koordinering mellem byggepladser, fik gode råd i forbindelse med et støjrproblem og gode hints. Endvidere at Arbejdstilsynet formåede at skabe ejerskab til de forhold, de drøftede.

De tilsynsførende fremhæver selv, at det vigtigste for at skabe en god stemning og dialog der ikke påvirkes af eventuelle påbud er, at de får talt med bygherren i den indledende kontakt om, at det ikke er hensigten afgive påbud/forbud og hvilke undtagelser der er. Endvidere at indlede med det på selve dialogmødet, efter at have fortalt om formålet med dialogmødet, så det ikke kommer som nogen overraskelse, hvis de tilsynsførende bliver nød til at tage 'blokken frem'. Flere tilsynsførende nævner, at de har set forhold, som de – hvis det ikke havde været et dialogmøde – ville have givet påbud for. En tilsynsførende giver udtryk for, at påbud/forbud ikke betød noget negativt for dialogen.

7.5 Mødedeltagernes generelle tilfredshed med dialogmødet

Interviewpersonerne er blevet spurgt om deres generelle tilfredshed med dialogmødet i forhold til en skala fra 1 – 10, hvor 10 er størst tilfredshed.

Score fra 1 til 10, hvor 10 er mest tilfreds	Den gennemsnitlige tilfredshed ved møderne
7 – 10: tilfreds	27
4 – 6: neutral	9
3 – 1: ikke tilfreds	2

På en stor del af dialogmøderne udtrykker deltagerne generel tilfredshed med mødet jf. evaluators kategorisering. Ved en mindre del af møderne er deltagerne neutrale og på enkelte møder er deltagerne

generelt utilfredse med mødet. I enkelte tilfælde er deltagerne ikke helt enige om deres vurdering. Møn-
stret er at nogle vurderer det henholdsvis som tilfredsstillende og neutralt. I forhold til disse møder er
der er ikke noget mønster i, hvilke deltagere der vurderer hvad.

De der vurderer, at de har været tilfredse med mødet underbygger det med, at mødet gik over al for-
ventning, at de fik ny viden med hjem og viden der kunne bruges til næste byggeri, samt at det er rart at
få indskærpet ens pligter, ansvar og rolle. Andre fremhæver, at mødet gav en skærpet opmærksom på
arbejds miljøet, og at det var godt at få en snak om, hvordan man kan gøre tingene bedre. Endvidere
nævner nogle selve dialogen: Mødet foregik i en god dialog og tone, og det var derfor alt i alt en positiv
oplevelse. Også de generelle diskussioner fremhæves. Enkelte deltagere er tilfredse med mødet selv-
om de ikke synes, de personligt har lært noget nyt, fordi de vurderede at andre deltagere/bygherren har
lært noget.

De der generelt udtrykker en utilfredshed med dialogmødet begrundet det med, at de ikke fik ny viden
på mødet, at mødet var spild af tid, at mødet var ustruktureret og at de har savnet et referat som kon-
kluderede om Arbejdstilsynet var tilfreds eller utilfreds med sikkerhedssystemet. Andre begrundelser er,
at Arbejdstilsynet ikke kom ind på det, deltagere havde forestillet sig, at deltagere ikke fik svar på de
spørgsmål de havde til Arbejdstilsynet og at de oplever, at Arbejdstilsynet ikke havde 'vendt kasketten'.

De tilsynsførende oplever, også generelt at dialogmødedeltagerne har været tilfredse med møderne. En
tilsynsførende fremhæver, at deltagere er glade for dialogmøderne - ikke kun at snakke om byggepro-
jektet konkret, men også at snakke om deltagernes erfaringer, oplevelser og historier. Dialog om fælles
erfaringer og oplevelser gør, at bygherre bliver mere rolig og der åbnes for en snak om, hvordan aktø-
rerne kan gøre tingene bedre. Den tilsynsførende oplever desuden, at bygherrerne er glade for at få
den nye viden.

Dele som mødedeltagerne var mere tilfredse / utilfredse med end andre dele af mødet

Dialogmødedeltagerne er blevet spurgt om der var elementer på mødet de har været mere tilfredse eller
utilfredse med end andre.

En stor del af interviewpersonerne kan fremhæve elementer de har været særlig tilfredse med. Særligt
bygherrerne udtrykker tilfredshed med at blive opdateret om nye regler og om deres ansvar og pligter.
En enkelt entreprenør er godt tilfreds med, at bygherrerollen blev skåret ud i pap. Bygherrerne er endvi-
dere tilfredse med den mere generelle del af møderne og en fremhæver snakken om holdninger til sik-
kerhed.

En del, heriblandt både entreprenører, koordinatore og bygherrer, er tilfredse med runderingen på byg-
gepladsen. Det er godt med en konkret snak og råd, der kan bruges i hverdagen.

Enkelte nævner, at de er tilfredse med de vejledninger og gode hints, som de tilsynsførende har givet
under mødet. Og en fremhæver, at det generelt var vigtigt, at mødet blev afholdt, fordi det hjælper med
at sætte fokus på området hos alle parterne på byggepladsen.

Endelig fremhæves det som positivt, at Arbejdstilsynet inviterede til dialog, skabte en god stemning
samt var pædagogiske og havde humor.

Omkring halvdelen af deltagere angiver forhold, som de ikke var tilfredse med. En del nævner, at mø-
det var for langt og at de gerne ville have vidst, hvad mødet handlede om på forhånd. En del oplever
endvidere, at der ikke var dialog, at Arbejdstilsynet holdt enetale, og at de tilsynsførende havde svært
ved at fralægge sig myndighedsrollen.

Andre begrundelser for utilfredsheden er, at Arbejdstilsynet ikke i tilstrækkelig grad var sat ind i den
konkret byggeplads, manglede rutine til denne type møder og ikke var forberedte nok.

Endelig udtrykker nogle utilfredshed med, at Arbejdstilsynet ikke kom med løsningsforslag i forhold til de
problemstillinger, de påpegede. En efterlyser at Arbejdstilsynet havde udarbejdet et skema, som de
kunne tage op i projekteringsfasen.

7.6 Deltagernes udbytte af dialogmødet

Overordnede betragtninger om udbyttet af dialogmøderne

Enkelte deltagere pointerer (8), at den fælles bevidsthed som skabes under mødet er et væsentligt udbytte. Det fremhæves, at dialogmødet skærper deltagernes opmærksomhed på sikkerhed og arbejdsmiljø. Det angives også, at man ikke skal underkende værdien af synligheden af Arbejdstilsynet på byggepladsen – også i forhold til de, der ikke deltager i dialogmødet. Fx får mestrene skærpet sanserne allerede før byggeriet går i gang.

Flere, både bygherre og øvrige aktører, giver udtryk for at bygherren er blevet mere opmærksom på deres pligter efter dialogmødet.

Andre peger på (13), at dialogmødet medvirker til, at man kommer tidligere i gang med at indarbejde sikkerhedsforanstaltninger, og at dialogmødet bidrager med redskaber til hverdagen. En fremhæver, at dialogmødet er med til at rettet op på noget af det, man går og gør i hverdagen, og som ikke er godt nok. En koordinator beskriver, at dialogmødet er med til at sætte et andet fokus og får en til at tænke over, hvad man laver og bygherren får noget at tænke over - nemlig at han ikke kan overlade hele ansvaret til koordinatoren. En bygherre oplever, at alle bliver klogere af dialogen, men pointerer at det er op til den enkelte bygherre, om han/hun vil bruge mødet til at forbedre arbejdsmiljøet på byggepladsen.

Var dialogmødet tilstrækkelig handlingsanvisende eller for generelt?

Deltagerne er blevet spurgt, om mødet var tilstrækkeligt handlingsanvisende eller for generelt. Ved omkring halvdelen af dialogmøderne (17) var de interviewede tilfredse med niveauet. Nogle synes, der var en tilpas blanding mellem det generelle og det handlingsanvisende. Andre fremhæver, at mødet var tilstrækkelig handlingsanvisende. En del angiver at mødet overvejende var generelt, men at dette var ok. Det var hvad de havde forventet ud fra formålet med mødet. Der er en tendens til, at det især er bygherrerne (men også nogle entreprenører), der har dette synspunkt.

De løsninger, som blev diskuteret, var dels konkrete løsninger (udsugning ved sav, pakningsplan for pakning af elementer, luftsluse, løftegrej og personlige værnemidler) dels udvikling af løsninger. En oplyser, at de sammen med de tilsynsførende lavede brainstorm på løsninger og drøftede fordele og ulemper ved forskellige måder at udføre arbejdet på. En anden oplyser, at de foretog en konkret gennemgang af deres byggeprojekt.

De interviewpersoner, der oplever at dialogmødet ikke var tilstrækkelig handlingsanvisende fremhæver, at de gerne ville have haft mere konkret vejledning og sparring med Arbejdstilsynet. En udtrykker fx skuffelse over, at de ikke fik vejledning i forhold til et konkret problem. De tilsynsførende begrundede deres manglende vejledning med, at de mente det var konkurrenceforvridende, hvis de går så langt i vejledningen, at det kan nærme sig rådgivning.

Betragtninger om de tilsynsførendes kompetencer

Der er ikke direkte spurgt til deltagernes oplevelse af de tilsynsførendes kompetencer, men der kommer alligevel informationer frem om emnet undervejs i interviewene.

Nogle mødedeltagere mener, at de tilsynsførende ikke havde tilstrækkelig kendskab til byggeprocesser, herunder var i stand til at forstå det konkrete byggeprojekt på dets præmisser. Flere nævner, at de havde indtryk af, at det var første gang de tilsynsførende kørte et dialogmøde, og de kunne godt have tænkt sig, at de havde haft mere rutine, ligesom at en struktur på møderne efterspørges. Nogle efterlyser, at de tilsynsførende er bedre forberedt og en mener ikke, at de tilsynsførende er uddannede til at føre dialogmøder. Nogle deltagere mener ikke, at det lykkes at få etableret dialog på møderne.

Vi forventede dialog. Han gik alt igennem med kritiske øjne, han stillede spørgsmål a la "har I nogle Italienere her" (underforstået der hang ledninger overalt, ligesom spaghetti.)

De burde have været sendt på et flinke kursus, hvor de havde lært at tale til folk i stedet for at tale ned til dem (entreprenøren). Det var rigtig dårligt for stemningen på mødet.

Vi kom for at suge viden til os fra nogle vi forventede vidste noget om tingene, lære om hvordan vi dvs. både bygherren, entreprenøren mm. Kunne gøre det bedre.

En dialogmødedeltager påpeger desuden, at dialogmødekonceptet ikke var succesrigt pga. Arbejdstilsynets manglende kompetencer og erfaring, samt det faktum, at Arbejdstilsynet ikke tog udgangspunkt i konteksten for deres byggeri – men i stedet gik ud fra at alle byggerier var lige store. Ved tre andre dialogmøder nævnes det ligeledes, at de var skuffede over ikke at få klare budskaber fra Arbejdstilsynet.

I et Tilsynscenter er de tilsynsførende blevet spurgt om de var i stand til at løfte opgaven. Derefter meldte de sig, som følte sig rustet. De tilsynsførende giver udtryk for, at den væsentligste kvalifikation er viden og erfaring med byggeprocesser. Den faglige ballast er vigtig fx for at kunne gennemskue entrepriseformen. Hvis man ikke er ordentlig inde i det faglige, kan man heller ikke spørge ind til det generelle og holde en dialog kørende. Endvidere fremhæves det som vigtigt, at man altid går ud to og to, og at makkerparrene dækker så bredt som muligt. En nævner, at det er godt med en blanding af unge og erfarne, der kører dialogmøderne. En nævner, at der er nogle af de andre tilsynsførende, der godt kunne ønske sig større faglighed generelt.

De tilsynsførende har som tidligere nævnt ikke kursus eller oplæring i dialogmøder/dialogmetoden, men de vurderer samstemmende, at det er heller ikke nødvendigt. De fremhæver, at de får den nødvendige erfaring med dialogen, når de sidder i situationen ude på møderne. En tilsynsførende pointerer, at de er vant til at kommunikere med virksomhederne og at dialog derfor ikke er en ny opgave for dem. En tilsynsførende uddyber med, at de ikke kommer til at stå i konfliktsituationer, da de ikke giver påbud/forbud. Man snakker bare om tingene, og det er de tilsynsførende skolede til. Arbejdstilsynet har et internt kursus i personlig fremtræden, og nogle er opmærksomme på, hvad førstehåndsindtrykket og indledningen på et møde kan betyde for hele mødets udfald.

En tilsynsførende giver dog udtryk for, at det godt kan være svært at gå fra påbud til dialog. Det er noget man skal tænke over. Det er vigtigt at holde det samme spor hele vejen igennem.

7.7 Ændret syn på Arbejdstilsynet som konsekvens af dialogmødet

På en mindre del af byggepladserne (9) fremhæver deltagerne på dialogmøderne, at en eller flere har ændret deres holdning til Arbejdstilsynet som følge af dialogmødet, mens de på en stor del af byggepladserne (25) tilkendegiver, at de ikke har.

Holdningsændring – Arbejdstilsynet som vejleder og samarbejdspartner

En del af dialogmødedeltagerne (9) knytter deres opfattelse af, hvor godt dialogmødet har været, til en ændret opfattelse af Arbejdstilsynet generelt. De udtrykker sig i meget positive vendinger om ideen med dialogmøder, og det 'smitter' tilsyneladende af på deres opfattelse af Arbejdstilsynet og de tilsynsførende generelt. De oplever dialogmøderne som udtryk for en ændring i Arbejdstilsynets tilgang og attitude.

Ved dialogmøderne har de erfaret, at Arbejdstilsynet har ændret rolle fra at være 'bussemænd'/'politimænd' og 'dunke' dem i hovedet og være 'formanende' (skabe dårlig stemning) til at gå i dialog og være 'holdspillere'. Nogle fremhæver, at de værdsætter det fokus dialogmøderne skaber på at forebygge ulykker frem for, at de først får besøg fra Arbejdstilsynet, når ulykken er sket. Endelig har en person fremhævet, at det er rart at kunne gå i en dialog med Arbejdstilsynet om reglerne – fordi reglerne kan opleves som stive og for omfangsrige.

Helt bestemt (at de har ændret syn på Arbejdstilsynet, red). Det er positivt, at det ikke er den her overordnede ordensmagt, der kommer og giver dask med en fluesmækker, og så skal man bare svinge ind til højre. De tager dialogen på forhånd og tager problemstillinger inden de opstår, i stedet for, at de først kommer, når problemerne er der.

En entreprenør beskriver også at Arbejdstilsynet med succes kunne udbrede dialogmødemetoden:

Nogle gange griber Arbejdstilsynet håndværkerne forkert an ude på pladsen, fordi de er så formanende over for dem. Kunne man få en dialog i gang, som den vi havde herinde, så ville man komme meget længere med det.

En konsekvens af at nogle dialogmødedeltagere oplever, at Arbejdstilsynet har ændret rolle er, at de udtrykker, at de vil bruge Arbejdstilsynet mere aktivt fremover.

Overordnet er der stor forskel på i hvor høj grad dialogmødedeltagerne tidligere 'har brugt' Arbejdstilsynet dvs. bl.a. ringet og spurgt dem til råds mm. Nogle dialogmødedeltagere giver udtryk for, at de hyppigt har spurgt Arbejdstilsynet til råds, mens andre fremhæver, at de ikke har følt, at det tidligere var en mulighed. Fx fremhæver en entreprenør, at han tidligere måtte ringe til Arbejdstilsynet og udgive sig for at være en malersvend, for at få Arbejdstilsynet til at komme ud og kigge på en sikkerhedsforanstaltning, da de ellers ville afvise ham med, at det ikke var de tilsynsførendes opgave.

En del af de dialogmødedeltagere, der ikke tidligere har haft en kontakt til Arbejdstilsynet, eller har følt sig afviste ved evt. henvendelser, udtrykker at de ser dialogmøderne som en åbning for, at Arbejdstilsynet nu i højere grad kan få en 'vejledende' eller en 'samarbejdende' rolle ift. deres byggesager.

De fleste lægger vægt på at samarbejdet vil resultere i, at man åbent vil kunne diskutere evt. problemer med fx at vælge materiale eller lave sikkerhedsforanstaltninger – uden at de bliver 'klandret for det'. En fremhæver også, at det var sådan relationen til Arbejdstilsynet var for 10 år siden, og at han påskønner, at der er takter til at vende tilbage til den tids metoder.

Ingen holdningsændring til Arbejdstilsynet efter dialogmødet

En mindre del af de aktører der omtaler, at de ikke har ændret syn på Arbejdstilsynet understreger, at det skyldes, at de altid har haft et positivt syn på Arbejdstilsynet. De fremhæver, at Arbejdstilsynet er med til at sikre, at sikkerheden tages alvorligt og at de er et 'nødvendigt onde', som man kun frygter, hvis tingene ikke er i orden. En påpeger dog, at det bliver 'lidt trivielt', hvis de kommer ud for ofte.

Andre aktører forklarer imidlertid deres manglende holdningsændring med, at de har fået bekræftet enten deres neutrale eller negative syn på Arbejdstilsynet. Én nævner fx at han altid har anset Arbejdstilsynet for at være et kontrolorgan, og at dialogmødet ikke har ændret ved det.

En del dialogmødedeltagere fremhæver desuden, at det er svært for dem at sige noget generelt om deres holdning til Arbejdstilsynet, fordi de oplever at forholdet langt hen ad vejen er personafhængigt. Det afhænger af de tilsynsførendes kompetence til at facilitere dialogmødet og deres faglige kvalifikationer ift. branchen. Nogle beskriver, at den ene tilsynsførende på dialogmødet fik dem til at ændre holdning, mens den anden fastholdt deres forståelse af Arbejdstilsynet.

Den enes opførsel fik os til at ændre syn på AT, fordi den ene var firkantet, mens den anden littede. Det var ham der var chef – den erfarne der forstod, hvad det gik ud på.

7.8 Deltagernes mere generelle vurdering af dialogmøder som virkemiddel

Deltagerne blev bedt om deres generelle vurdering af dialogmøder som virkemiddel set i forhold til ordinære tilsyn, og om dialogmøder kan være med til at løfte arbejdsmiljøet i branchen. Endvidere er deltagerne blevet spurgt, om de vil anbefale andre at deltage i et dialogmøde, og om de selv vil deltage igen, hvis Arbejdstilsynet inviterer dem.

Hvad er deltagernes holdning til dialog versus ordinære tilsyn?

Dialogmødedeltagere er blevet spurgt, hvordan de opfatter de ordinære tilsyn i relation til dialogmøderne. Deltagerne giver udtryk for, at ordinære tilsyn og dialogmøder supplerer hinanden godt. Dialogmøder er en god måde at starte på. Både fordi de påvirker relationen til Arbejdstilsynet i en positiv retning og fordi dialogmøderne er forebyggende. Ideen er, at man kan tage højde for nogle ting på forhånd, således at de ikke skal laves om efterfølgende, fordi Arbejdstilsynet kommer. Der bliver givet eksempler på tilsyn som har medført store omkostninger, fx et stillads, der skulle sættes op og et krav om indkøb af et nyt kemikalie, fordi det allerede indkøbte indeholdt kræftfremkaldende stoffer og derfor ikke måtte bruges. Ved ordinære tilsyn opfattes Arbejdstilsynet, som omtalt i ovenstående afsnit, som 'politi' i forhold til dialogmøder, hvor deltagerne må/tør spørge og det opfattes som gavnligt for arbejdsmiljøet. En bygherre udtrykker det således:

Jeg tror begge dele er nødvendige. Ved det normale tilsyn bliver der fanget noget (...) jeg ved ikke om dialogmøderne bliver så gode, at de fanger det hele. Tillid er godt, men kontrol er bedre!

Flere giver udtryk for, at det er i orden med påbud/forbud, hvis folk ikke hører efter. Det er jo til arbejdspladsens bedste.

Enhver kan overse en afstiver i et hjørne af et stillads uden at det er af ond vilje. Men hvis ikke det bliver bragt i orden, så skal hammeren falde, for det handler jo om sikkerheden for vores medarbejdere.

Én angiver, at folk på ordinære tilsyn er bange for at få en bøde. Derfor render de rundt og fjerner ting fra pladsen og forsøger at gemme de ting, som er forkerte. Der er derimod et håb om, at folk er mere ærlige ved dialogmøder.

Tror mødedeltagerne, at dialogmøder kan forbedre arbejdsmiljøet i bredere forstand inden for B/A-branchen?

Næsten alle mødedeltagerne (29) tror på, at dialogmøderne vil kunne løfte arbejdsmiljøet i branchen. Kun et sted er man grundlæggende uenig i, at konceptet kan løfte arbejdsmiljøet i branchen.

En mindre del af mødedeltagerne (11) fremhæver som omtalt i forrige afsnit, at dialogmødekonceptet er et godt supplement til tilsynene. Især fremhæves det, at dialog er bedre end 'pisk'. Det fremhæves, at dialog er godt, fordi det skaber tillid, og man i højere grad undgår dårlig stemning. Det gode ved dialog er desuden, at det skaber en åbenhed, der gør det nemmere at motivere aktørerne til at gøre noget, fordi man ikke i lige så høj grad føler, at Arbejdstilsynet 'pådutter' en at lave en ændring. Dialogen er altså med til at opnå en større virkning på byggepladserne.

En entreprenør udfolder det således:

Absolut. Folk har det med at rette sig bedre efter, og lytte bedre efter, når det drejer sig om dialog i stedet for en ridepisk. Det er helt naturligt – også i forhold til hvis folk kommer og siger det er vist ikke så smart kære ven.

Enkelte mødedeltagere (5) fremhæver, at dialogmødekonceptet er hensigtsmæssigt fordi det som nævnt i højere grad har en forebyggende virkning end de ordinære tilsyn. De fremhæver, at møderne kan gøre dem i stand til at være på forkant, fordi de kan få råd allerede tidligt i processen.

Endelig mener en mindre del af mødedeltagerne (8), at møderne generelt skaber en større viden og opmærksomhed på arbejdsmiljø og sikkerhed. Flere deltagere pointerer således, at den fælles bevidsthed som skabes under mødet er et væsentligt udbytte. Møderne skærper ifølge en deltager 'sanserne' og er en god 'reminder'.

Kan mødedeltagerne anbefale andre at deltage i et dialogmøde med Arbejdstilsynet?

Næsten alle interviewpersoner (30 bygherrer og 26 andre aktører) vil gerne anbefale andre at deltage i et dialogmøde med Arbejdstilsynet. Nogle svarer helt ubetinget 'ja, helt klart', 'ja for pokker' og lign. En bygherre mener, at det skal være obligatorisk for alle bygherre at deltage i et dialogmøde. Der kunne fx komme en invitation sammen med tilbagemelding på anmeldelsen af byggepladsen.

Andre fremhæver, at de vil anbefale dialogmøder til andre, på den betingelse: at de ligger tidligt i byggeprocessen. at der er tale om en engangsbygherre, at der er særlige risici ved byggeriet; at der er udenlandsk arbejdskraft involveret; at mødet bliver tilpasset tidsmæssigt og endelig at man har tid til det. En vil anbefale dialogmøder, hvis det er et helt lille byggeri, mens en anden synes, at dialogmøderne egner sig bedst til større byggeprojekter. En mere strategisk begrundelse for at anbefale dialogmødet er at de kan skabe et fornuftigt forhold til Arbejdstilsynet.

Få interviewpersoner vil ikke anbefale dialogmøde til andre. Dette begrundes de med at dialogmødet er spild af tid og at det dets nuværende form ikke kan anbefales. Én begrundes ikke sit synspunkt. To af de, der ikke vil anbefale dialogmøder til andre, er generelt utilfredse med det dialogmøde de har deltaget i. Det er ikke bestemte aktører, der ikke vil anbefale andre at deltage i dialogmøder.

Vil mødedeltagerne deltage i et dialogmøde igen, når/hvis de får en ny byggesag?

Næsten alle interviewpersoner (33 bygherrer og 29 andre aktører) giver udtryk for, at de vil deltage i et dialogmøde med Arbejdstilsynet, hvis de får tilbudt det i forbindelse med en anden byggesag. En del begrundes dog dette med ud fra strategiske overvejelser om, hvorvidt man kan tillade sig at sige nej til

en invitation fra Arbejdstilsynet, og hvad det vil betyde af øget fokus på deres byggeplads, hvis de ikke deltager i dialogmødet. En del understreger således, at de gerne vil virke samarbejdsvillig overfor Arbejdstilsynet, og at dialog er bedre end at Arbejdstilsynet kommer på uanmeldt besøg.

Andre begrundelser er, at byggepladserne er forskellige, at man altid kan blive klogere og at det er godt at blive opdateret på reglerne løbende. Nogle angiver, at de næste gang vil stille krav om en dagsorden for at deltage. Nogle har overvejet – eller har allerede selv taget initiativ til at invitere Arbejdstilsynet til et dialogmøde om en ny byggesag.

Nogle angiver, at de vil overveje deltagelse i et kommende dialogmøde afhængig af byggeprojektets omfang og kompleksitet. Få svarer, at de ikke vil deltage igen; en tror ikke på, at dialogmøderne forebygger ulykker og andre begrundet ikke deres synspunkt for ikke at deltage.

8 Metode

Evalueringen af Arbejdstilsynets dialogmøder med bygherrer er gennemført som henholdsvis en virkningsevaluering og en effektevaluering.

I en virkningsevaluering stiller man spørgsmålet hvordan en indsats virker, samt hvilken virkning, indsatsen har haft. Denne del af evalueringen undersøger byggepladser, hvor der har været et dialogmøde. Det ville give mening at spørge til virkning på pladser, som ikke har haft et dialogmøde.

I en effektevaluering ser man på forskelle mellem en gruppe, som har modtaget en indsats og en kontrolgruppe, som ikke har modtaget en indsats. Konkret om der kan ses forskelle i de reaktioner⁶ Arbejdstilsynet har givet til en gruppe af byggepladser, som har haft et dialogmøde og en kontrolgruppe, som ikke har haft et møde.

I dette kapitel vil det metodiske grundlag henholdsvis virknings- og effektevalueringen baserer sig på blive belyst.

8.1 Virkningsevalueringen – dataindsamlinger og validitet

Virkningsevalueringen bygger på følgende dataindsamlinger:

- Interview med repræsentanter fra de fire tilsynscentre.
- Registrering af baggrundsoplysninger om byggepladser, som har haft et dialogmøde
- Interview med dialogmødedeltagerne

Resultaterne af virkningsevalueringen baserer sig hovedsagelig på indsamling af kvalitative data gennem interview, mens der kun er indsamlet få kvantificerbare data.

Interview med repræsentanter fra de fire tilsynscentre

Der er afholdt tre videokonferencer og et fokusgruppeinterview af cirka 1 ½ times varighed med to tilsynsførende fra hvert af de fire tilsynscentre. Fra hvert tilsynscenter deltog den medarbejder som har den koordinerende funktion i forhold til dialogmøderne, samt den tilsynsførende, som på interviewtidspunktet havde gennemført flest dialogmøder.

Formålet med interviewene har været at skaffe viden om, hvordan det enkelte tilsynscenter har forberedt, gennemført samt udvalgt byggepladser til dialogmøderne. Disse informationer har været nødvendige at have som baggrundsviden inden der blev gennemført interview med aktører fra de byggepladser, som har deltaget i dialogmøderne. Arbejdstilsynet beskrev ved evalueringens udbud, at der ikke er anvendt et fælles koncept for møderne i de fire tilsynscentre, hvilket understreger behovet for at evaluatør satte sig ind i eventuelle forskelligheder mellem tilsynscentrene.

Interviewene har desuden bidraget med viden om, hvordan de tilsynsførende har oplevet virksomhedernes reaktion på dialogmødernes indhold og forløb. Interviewguiden er vedlagt i bilag A.

Interview med dialogmødedeltagerne

Der er gennemført interview med aktører fra 38 byggepladser, hvor der har været gennemført dialogmøder. Formålet med interviewene har været at få belyst, hvordan dialogmøderne har virket og hvilken virkning der har været af dem.

Det har været tilstræbt at få en nogenlunde ligelig fordeling af cases fra de fire tilsynscentre. Fordelingen fremgår af tabellen nedenfor.

⁶ Reaktioner er et samlebegreb for de reaktioner som Arbejdstilsynet kan afgive, når de besøger en byggeplads og finder forhold, som ikke lever op til krav i lovgivningen og regelsæt. Mest anvendt er påbud og forbud.

Interviewede cases (dialogmøder)					
	TC1	TC2	TC3	TC4	Alle
Gennemført	10	9	11	8	38
Potentielle	20	11	22	18	71

De 71 potentielle cases er de dialogmøder, som Arbejdstilsynet har registreret gennemført i perioden 1. november 2009 til og med 31. marts 2010.

Evaluators har kun haft få oplysninger om byggepladserne på forhånd og har derfor ikke kunnet lave en egentlig stratificeret udvælgelse. I praksis ville materialet også være størrelsesmæssigt i underkanten til stratificering. I stedet har det været et mål at opnå nogenlunde lige mange byggepladser i hvert tilsynscenter og at fordele byggepladser sådan, at der har været en spredning på de tilsynsførende.

Udvælgelsen kan ligeledes karakteriseres som en 'selvudvælgelse', da det ikke har været muligt at få alle byggepladser til at deltage i evalueringen. I tabellen nedenfor er redegjort for de forskellige årsager til at nogle byggepladser ikke er interviewet. Afslag og brudte aftaler om interview på 8 byggepladser er udtryk for bygherrernes selvudvælgelse. 11 pladser er fravalgt efter vi har haft kontakt med dem. Det drejer sig fx om et dialogmøde som endnu ikke var afholdt, konkurser, fyrede nøglepersoner, opsigelser og steder hvor byggeriet var afsluttet.

Frafald	
Afslag	4
Brudte aftaler	4
Kontaktet uden held	6
Fravalgt	11
Ikke kontaktet	8
I alt	33

Der er 6 cases som vi ikke har kunnet komme i kontakt med og yderligere 8 cases som ikke er blevet kontaktet, fordi de alle er placerede i TC3, hvor der allerede var opnået 11 interview. I de tre andre tilsynscentre har vi haft kontakt til alle byggepladser med dialogmøder.

Interviewtype

Evaluators havde i tilbuddet planlagt, og har også tilbudt alle de interviewede cases, et fokusgruppeinterview. I en række tilfælde har det dog ikke været muligt at gennemføre fokusgruppeinterview og vi har derfor i stedet gennemført et antal personlige interview pr. case via telefon. Vi har ved kontakten til bygherre lagt op til at vi ønskede at gennemføre et fokusgruppeinterview og gerne placeret i forlængelse eller før et ordinært byggemøde, så aktørerne ikke skulle samles flere gange på grund af evalueringen. Årsagen til at fravælge fokusgruppeinterview har for en del cases været mangel på ressourcer hos bygherren. Man har fundet, at det var omfattende tidsmæssigt at skulle samle aktørerne fra dialogmødet og i enkelte tilfælde har bygherre sagt at de ikke ville betale for de andre aktørers medvirken i et fokusgruppeinterview. I enkelte tilfælde har bygherre indvilget i et fokusgruppeinterview, men evaluators har ikke kunnet på de tidspunkter, som var mulige for bygherre. Der er samlet set gennemført fokusgruppeinterview i 16 cases, mens vi i 21 cases har gennemført telefoninterviews.

Interviewtype					
	TC1	TC2	TC3	TC4	Alle
Fokusgruppe	5	3	6	2	16
Telefoninterview	5	5	5	6	21
Notat	0	1	0	0	1

I de 21 cases med telefoninterview er der i alt gennemført 47 personlige interview – hvilket svarer til ca. 2½ interview pr. case. Interviewene fordeler sig på 24 interviews med bygherre og 23 interviews med andre aktører.

Evaluators tilbud lyder på 30 fokusgruppeinterview og et antal supplerende telefoninterview, de steder hvor nogle aktører var forhindret i at deltage i fokusgruppen. Da det undervejs viste sig sværere end forventet, at gennemføre fokusgruppeinterview med alle 30 byggepladser, valgte evaluator at inddrage otte cases yderligere. På denne måde har vi opnået en større dækning end oprindeligt lovet og samtidig gennemført det antal aftalte interview.

Validitet

Vi har ikke mulighed for at gennemføre en frafaldsanalyse, som viser om det er særlige bygherrer/byggepladser, der ikke er kommet med i datagrundlaget. En opnåelse på 38 ud af 71 mulige interview er en pæn høj andel og taler for, at der er en fornuftig validitet i datamaterialet.

Den tidsmæssige afstand mellem afholdelsen af dialogmødet og evaluering har betydet, at deltagerne ikke i alle tilfælde, og i forhold til alle spørgsmål, har haft en helt klar erindring om mødet, hvilket dels betyder at der er spørgsmål som ikke er besvaret og at der er en usikkerhed i besvarelsene. Fokusgruppeinterviewene har her en fordel, se nedenstående.

Fokusgruppe eller personlige interview

Der er metodiske fordele og ulemper ved både fokusgruppeinterview og personlige interview.

Fordelen ved fokusgruppeinterviewene har været, at de har givet anledning til en fælles hukommelse og konsensus om, hvad der skete ved dialogmøderne, og hvilken virkning de havde. Det er ikke én persons holdning der er kommet til udtryk, da flere personer har kunnet bidrage med at nuancere udsagnene. Personinterviewene har synliggjort den ulempe fokusgruppeinterviewene har, nemlig at intern kritik af aktørernes egen ageren, kan være svær at fremføre.

Vi har dog i både i de individuelle og i fokusgruppeinterviewene oplevet, at nogle af de interviewede har følt sig utrygge ved at blotte sig, fx at tilstå egne fejl eller erkende nye indsigter. Det er derfor ikke kun i fokusgruppeinterviewene, at problemet med at få informationer eksisterer.

Evaluator havde i sit tilbud valgt at satse på fokusgruppeinterviewet som det bærende. Dette for at få fortalt de store fælles historier om dialogmøderne. I praksis er der udført flere personlige interview end fokusgruppeinterview. Den ændrede metode gør, at der potentielt har kunnet være en større fokus på om bygherre og de andre aktører, har forskellige oplevelser og meninger.

Fokusgruppeinterviewene har varet mellem 1-2 timer - personinterviewene mellem 25-50 minutter.

Interviewguider

Der er udarbejdet tre forskellige interviewguider:

- Fokusgruppe interviewguide (bilag B)
- Personlig interviewguide henvendt til bygherren
- Personlig interviewguide henvendt til andre aktører

Interviewguiden til fokusgruppeinterviews er den mest omfattende, (og derfor er det kun denne som er optrykt i bilag). I guidene til de personlige interview med henholdsvis bygherre og andre aktører er ek-

splicitte spørgsmål til den anden aktørtype sorteret fra. Samtidig er der sket en bortsortering af et mindre antal spørgsmål af hensyn til telefoninterviewets længde.

Registrering af baggrundsoplysninger

Der er registreret baggrundsdata for de interviewede byggepladser med særlig fokus på bygherretype. Registreringen er primært sket gennem telefoninterview af bygherren, sekundært har nogle bygherrer foretrukket selv at udfylde spørgeskemaet (bilag C). Registreringen bygger på spørgsmål med lukkede svarkategorier og enkelte åbne spørgsmål. Der er fx stillet spørgsmål vedrørende erfaring som bygherre, offentlig/privat, om man bygger til sig selv eller andre mv.

Der har været to primære formål med registreringen:

- At gøre det muligt at inddele bygherrer/byggepladser i forskellige typologier, som kan anvendes i analysen af interview med deltagerne på dialogmøderne
- At kunne beskrive, hvilke bygherrer/byggepladser som er blevet interviewet.

Præsentation af baggrundsoplysninger for de 38 cases

Nedenfor præsenteres baggrundsoplysninger for de 38 cases som evalueringen har omfattet. Casene præsenteres i forhold til forskellige typologier, som vi på forhånd havde forventning om, havde betydning for dialogmødernes virkning (se 8.2 analyse i virkningsevalueringen).

20 af de besøgte byggepladser er private, mens 18 er offentlige byggepladser. Der er en næsten ligelig fordeling af offentlige og private virksomheder på hvert tilsynscenter. En stor del af byggepladserne har været nybyggeri (25), mens en mindre del har været renoveringssager (11). Casene fordeler sig ligeligt i forhold til tilsynscentre dvs. at alle tilsynscentre har haft 2-3 renoveringssager hver. Det har primært været kontorer (7), boliger (8) og skoler & lokaler til undervisning (8), der er blevet bygget eller renoveret. Syv af de omfattede byggerier bliver bygget med henblik på at sælge dem videre (markedsværdi), mens 31 bliver bygget med henblik på til at opfylde bygherrens eget behov (brugsværdi). Langt de fleste (31) bygherrer er flergangsbygherrer.

Offentlig/privat fordelt efter tilsynscenter			
	Offentlig	Privat	Total
TC1	5	5	10
TC2	4	5	9
TC3	5	6	11
TC4	4	4	8
I alt	18	20	38

Bygherretype

De bygherrer, der hovedsageligt har været inkluderet i evalueringen, har været kommuner & regioner (15), produktionsvirksomheder (9) og boligselskaber (8). Bygherrer som staten, investeringsselskaber og udviklingselskaber er kun repræsenteret med 1-3 cases i evalueringen.

I TC1 repræsenterer casene primært kommuner & regioner. I TC2 er casene primært kommuner & regioner samt produktionsvirksomheder, mens der i TC3 primært er tale om kommuner & regioner og boligselskaber. Endelig er casene fra TC4 rimelig spredte i forhold til de tre kategorier.

Bygherretype						
Staten	Kommuner og regioner	Produktionsvirksomheder	Boligselskaber	Investerings-selskaber	Udviklings-selskaber	Total
3	15	9	8	2	1	38
8 %	40 %	24 %	21 %	5 %	3 %	100 %

Entrepriseform

Entrepriseformen kan opdeles på 13 fagentrepriser, 13 hovedentrepriser og 10 totalentrepriser. For TC1 er casene primært hovedentrepriser. Hos TC 2 er casene stort set ligeligt fordelt mellem hoved- og totalentrepriser (der er ingen fagentreprise cases). Endelig repræsenterer casene fra TC3 og TC4 primært fagentrepriser.

Entrepriseform fordelt efter tilsynscenter					
	Fagentrep.	Hovedentrep.	Totalentrep.	Hoved+total	Alle
TC1	2	5	2	1	10
TC2	0	4	5	0	9
TC3	6	2	2	0	10
TC4	5	2	1	0	8
Total	13	13	10	1	37 ⁷

Størrelse

Byggepladserne varierer meget i størrelse. Vi har ikke det gennemsnitlige antal medarbejdere for alle pladser, men blandt dem som vi har, er der både mindre pladser med under 10 medarbejdere, lidt større med pladser med 10-20 medarbejdere samt større pladser med 20-70 medarbejdere.

Mindst 15 af de omfattede byggepladser er mellem 33-1900 kvadratmeter, mens 15 af de andre oplyste byggepladser var mellem 2100-20.748 kvadratmeter.

Byggepladsernes størrelse i kvadratmeter				
33-1.000	1.001-2.000	2.001-5.000	5.001-21.000	Total
7	8	8	7	30 ⁸
23 %	27 %	23 %	27 %	100 %

⁷ I et tilfælde har entrepriseformen været en kombination af hoved- og totalentreprise. I et andet tilfælde har vi ikke kunnet få oplyst entrepriseformen

⁸ I en række cases har vi ikke kunnet få oplyst antallet af medarbejdere der i gennemsnit har arbejdet på byggepladsen.

Byggepladserne varierende størrelse afspejles samtidig i byggepladsernes budget. Den byggeplads, der er blevet besøgt med det mindste budget, var på 3,3 mio., mens den byggeplads med det største budget var på 210 mio. Der er kun 5 byggepladser der har oversteget et budget på 70 mio. kr.

Byggepladsernes budget					
10.000.000 kr. eller under	10.000.001-20.000.000 kr.	20.000.001-30.000.000 kr.	30.000.001-70.000.000 kr.	70.000.001 kr. eller derover	Total
7	8	7	8	5	35 ⁹
20 %	23 %	20 %	23 %	14 %	100 %

Tidspunkt for afholdelse af dialogmødet

Byggepladserne har været besøgt på meget forskellige tidspunkter af byggefasen. To byggepladser har haft deres dialogmøde før udførelsesfasens begyndelse, otte mellem 1-38 dage efter, 18 er besøgt mellem 39-130 dage efter og endelig er 10 byggepladser besøgt mere end 131 dage efter byggeriets opstart.

Tidspunkt for dialogmødets afholdelse					
Før byggeriets start	1-38 dage efter	39-70 dage efter	71-130 dage efter	131 dage efter, eller derover	Total
2	8	10	8	10	38
5 %	21 %	26 %	21 %	26 %	100 %

8.2 Virkningsevalueringen - analyse

Grundlæggende er de gennemførte interview analyseret på to måder:

- På langs af cases med det formål at kunne identificere og fremstille cases, der kan illustrere bestemte case typologier
- På tværs af cases med det formål at kunne give et tværgående billede af, hvordan dialogmøderne virker på deltagerne, samt hvilken virkning de har.

I analysen på tværs har vi ledt efter forskelle og ligheder mellem casene. For at hjælpe den tværgående analyse har vi udført en indledende semi-kvantificering af ca. halvdelen af spørgsmålene fra interviewene. Kvantificeringen har ikke været et mål i sig selv, men har hjulpet os til at se tendenser, som vi siden har udfoldet kvalitativt. I en række af spørgsmålene har vi eksplicit ledt efter at få viden fra bygherre på den ene side og på den anden side, de andre aktører.

Vi har yderligere ledt efter forskelle mellem de semikvantificerede data og et udvalg af de oplysninger som vi har indhentet som baggrundsoplysninger om bygherre og byggesag. Det gælder følgende oplysninger:

⁹ I tre tilfælde har vi ikke kunnet få oplyst budgettet på det pågældende byggeri

- Bygherretype
- Budget for byggesagen
- Entrepriseform
- Tilsynscenter

Vi har krydset de fire typologier op mod semi-kvantificeringen af svarene i fokusgruppeinterviewene og krydsene viste ingen gennemgående systematiske forskelle. Dette har betydet, at der ikke har været empirisk grundlag for at arbejde videre med den typologi af bygherrer som evaluator præsenterede i sit tilbud. I stedet er der primært arbejdet med at skille bygherrers og andre aktørers holdninger.

8.3 Effektevalueringen – dataindsamling

Dataindsamlingen i effektevalueringen er foretaget af Arbejdstilsynet og bygger på Arbejdstilsynets besøg på et antal byggepladser med og uden dialogmøder. Dataindsamlingen består af de reaktioner Arbejdstilsynet kan afgive, hvis de finder forhold, som ikke lever op til arbejdsmiljølovgivningen. Eksempler på reaktioner er forbud, påbud, strakspåbud, rådgivningspåbud mv.

Arbejdstilsynet har stillet følgende data til rådighed:

- Reaktioner fra 18 pladser med dialogmøder (oprindeligt 19 pladser, men 1 plads blev ekskluderet, da Arbejdstilsynets besøg har ligget tidligere end dialogmødet). Data er indsamlet ved to byggeanlægsaktioner henholdsvis 9. marts 2010 og 27. maj 2010, samt ved dialogmøder og/eller opfølgingsbesøg til dialogmøder på byggepladserne.
- Reaktioner fra 36 pladser uden dialogmøder. Data er indsamlet ved to byggeanlægsaktioner henholdsvis 9. marts 2010 og 27. maj 2010.

Dataindsamlingen er foregået som en 'nålestiksundersøgelse', hvilket betyder, at den er baseret på et enkelt besøg på hver byggeplads. Evaluator havde i sit tilbud foreslået en samlet opgørelse af reaktioner i den periode, hvor byggepladsen er aktiv. Dette var ikke umiddelbart datamæssigt muligt og nålestiksbesøgene blev derfor det datagrundlag, som Arbejdstilsynet kunne stille til rådighed.

Den metodiske svaghed ved at aflæse 'arbejdsmiljøtilstanden' på en byggeplads, når der kun er aflagt ét besøg er, at det kan være meget tilfældigt, om Arbejdstilsynet støder på forhold som ikke er i orden. Både set i forhold til hvornår i udførelsesfasen besøget sker og i forhold til om pladsen fx lige har gjort noget for sikkerheden dagen inden eller ej. Den form for tilfældighed er normalt ikke noget problem, hvis man arbejder med mange cases, for så vil forskellene sandsynligvis fordele sig tilfældigt både blandt den gruppe, man undersøger og referencegruppen. I det konkrete tilfælde er der tale om meget få cases, og det er derfor ikke uden problemer kun at basere sammenligningen på ét enkelt besøg på hver plads.

De 18 pladser med dialogmøder er primært udvalgt ved, at de tilfældigt blev en del af de pladser som Arbejdstilsynet besøgte ved aktionsdagene. De er udvalgt blandt ca. 50 mulige pladser. Det er ikke helt uproblematisk at vælge 18 cases tilfældigt, da der med tilfældige valg af få cases er større risiko for ikke at ramme repræsentativt.

De 36 cases uden dialogmøder er udvalgt af Arbejdstilsynet ved, for hver case med dialogmøde, at vælge to matchende cases uden dialogmøder. Casenes matcher på længden af byggeperiode og antal beskæftigede i byggeperioden. Evaluator har ikke haft adgang til at se nærmere på kriterierne for denne udvælgelse.

Det skal pointeres at det udelukkende er udvælgelsen som er baseret på matchende cases, da selve analysen er sket ved sammenligning af de to ikke parrede datasæt.

Den primære metodebekymring er kombinationen af få cases og nålestiksindsamlingen (et kort besøg på hver plads).

Resultaterne fra effektevalueringen skal derfor læses og tolkes i dette lys. Der skal være markante forskelle mellem undersøgelsesgruppen og referencegruppen, før det vil være tale om pålidelige forskelle.

8.4 Effektevalueringen – analyse af datamaterialet

Arbejdstilsynet har stillet materiale til rådighed om de afgivne reaktioner hos både kontrolgruppe og dialogmødedeltagere. Materialet består af en datalinje med hver reaktion, som i hovedtræk nævner byggeplads, dato, reaktionstype, hvilken type arbejdsmiljøproblem der har været tale om, hovedkategorien for arbejdsmiljøproblemet og den virksomhed som har fået reaktionen.

Evaluator er opmærksom på, at den samme begivenhed, fx manglende afskærmning på et stillads kan føre til en reaktion, som både gives til bygherre og de entreprenører, som benytter stilladset. Derved kan samme 'begivenhed' tælle mere end én gang i datamaterialet. Evaluator vurderer, at det vil være mest korrekt at reducere denne type reaktioner givet på fællesområder til kun én reaktion. Dette har imidlertid ikke været muligt ud fra oplysningerne i datamaterialet.

Materialet er analyseret ved at opgøre antal byggepladser med reaktioner, antal reaktioner pr. plads, samt hvilke type arbejdsmiljøproblem reaktionen omhandler. Der er anvendt t-test for unpaired samples.